[illegible]

[illegible]

رباعیات عمر خیام

[illegible]

در مطبع منشی تیج کمار واقع لکهنؤ ۱۹۱۰

بسم اللہ الرحمن الرحیم

رباعیات عمر خیام

(۱) ۱۳۷۹۲

آمد سحرے ندا ز میخانۂ ما
کاے رند خراباتی دیوانۂ ما
برخیز کہ پر کنیم پیمانہ ز مے (میخانہ)
زاں پیش کہ پر کنند پیمانۂ ما

رباعی (۲)

گر مے نخوری طعنہ مزن مستاں را
گر دست دہد توبہ کنم یزداں را
تو فخر بدیں کنی کہ من مے نخورم
صد کار کنی کہ مے غلام است آں را

ایضاً (۳)

مرد آں نبود کہ خلق خوار اند اورا
وز بیم بدی نیک شمارند اورا
رندے کہ نبود روے دستے بکرم
رنداں ہمہ پشت دست دارند اورا

ایضاً (۴)

چوں ز آب و گل آفرید صانع مارا
کردہ بغمیم زمانہ قانع مارا
پیوستہ مرا ز مے ہمیں منع کنی
خود دست تہی بس است مانع مارا

ایضاً (۵)

چوں عہدہ نمی شود کسے فردا را (سرشتہ)
حالے خوش کن تو ایں دل شیدا را
مے نوش بنور ماہ اے ماہ کہ ماہ (بادہ)
بسیار بتابد و نیابد ما را

سلہ پہلا شعر خطاب ہے رند کے ساقی اور دوسرے شعر کا مفہوم یہ ہے کہ شراب کا پیالہ جلد بھر لو قبل اس کے کہ ہماری زندگی کا پیالہ لبریز ہو جائے"
سلہ یعنی شراب پینے سے مجھ کو منع کیوں کرتے ہو خدا نے تو خالی ہاتھ ... شراب پینے سے روکی ہے"
سلہ عہدہ نمی گردد ... مراد ہے کہ ذمہ داری نہیں کرتا یعنی جب خدا نے ... شراب ... ذمہ داری نہیں کرتا ... اور ... حسرت تو شراب پینے کی ... "

(۶)	رباعی	
اے کردہ ز لطف و قہر تو صنع خدا بزم تو بہشت است و مرا جرمے نیست	پیدا	درعہد ازل بہشت و دوزخ برپا چون است کہ در بہشت رہ نیست مرا
(۷)	ایضاً	
بت گفت بہ بت پرست کاے عابد ما بر ما بہ جمال خود تجلی کرد است		دانی ز چہ روے گشتہ ساجد ما آں کس کہ ز تست ناظر او شاہد ما
(۸)	ایضاً	
بر دست یکے تیغ چو آب است مرا پیوستہ دل خصم کباب است مرا		گز وے ہمہ سال فتح باب است مرا وز کلہ او جام شراب است مرا
(۹)	ایضاً	
دانی کہ چہ مدتیست اے دلبر ما خود کس نفرستی و نپرسی ہرگز		تا بے جہتے نرفتہ از بر ما تا بیتو چہا می گذرد بر سر ما
(۱۰)	ایضاً	
مے قوت جسم و قوت جانست مرا دیگر طلب دنیا و عقبیٰ نکنم		مے کاشف اسرار نہانست مرا یک جرعہ پر از ہر دو جہانست مرا
(۱۱)	ایضاً	
از آتش ما دود کجا بود اینجا آں کس کہ مرا نام خراباتی کرد		وز مایۂ ما سود کجا بود اینجا در اصل خرابات کجا بود اینجا
(۱۲)	ایضاً	
برخیز و بیا بتا برائے دل ما یک کوزہ مے بیار تا نوش کنیم	بتانیہ	حل کن بجمال خویشتن مشکل ما زاں پیش کہ کوزہ کنند از گل ما
(۱۳)	ایضاً	
چوں فوت شوم بباده شوئید مرا		تلقین ز شراب و جام گوئید مرا

رباعی (۲۹)

ما و مے و معشوق دریں کنج خراب
جان و دل و جام و جامہ در رہن شراب
فارغ ز امید رحمت و بیم عذاب
آزاد ز خاک و باد و از آتش و آب

ایضاً (۳۰)

مائیم و مے و مطرب و ایں کنج خراب
جان و دل و دین و عقل مرہون شراب
سر در سر مے کردہ و مے در سر ما
بنیاد نہادہ خانہ مانند حباب

ایضاً (۳۱)

با بط می گفت ماہی در تب و تاب
باشد کہ بجوے رفتہ باز آید آب
بط گفت کہ چوں من و تو گشتیم کباب
بود از پس مرگ ما چہ دریا چہ سراب

ایضاً (۳۲)

بر پاے تو بوسہ دادن اے شمع طرب
بہ زاں باشد کہ دیگراں را بر لب
دست من و دامن خیالت ہر روز
پاے من و جستن وصالت ہمہ شب

ایضاً (۳۳)

چوں نیست بہر چہ ہست جز باد بدست
چوں نیست بہر چہ نیست نقصان و شکست
پندار کہ ہر چہ ہست در عالم نیست
انگار کہ ہر چہ نیست در عالم ہست

ایضاً (۳۴)

روزے دو سہ مہلت ست میخور مے ناب
کیں عمر گذشتہ در نیابی دریاب
دانی کہ جہاں رو بخرابی دارد
تو نیز شب و روز ہمیں باش خراب

ایضاً (۳۵)

مائیم نہادہ سر بفرمان شراب
جاں کردہ فدا ے لب خنداں شراب
ہم ساقی ما حلق صراحی در دست
ہم بر لب ساغر آمدہ جان شراب

ایضاً (۳۶)

در کوے نیاز ہر دلے را دریاب
در کوے حضور مقبلے را دریاب

صد کعبهٔ آب و گل بیک دل نرسد		کعبه چه روی برو دلی را دریاب
(۳۷)	رباعی	ترا نقد و ترا نسیه
جامے و مے و ساقی برلب کشت مشنو سخن بهشت و دوزخ از کس		این جمله مرا و هم ترا گشته بهشت که رفت بدوزخ و که آمد ز بهشت
(۳۸)	ایضاً	
چون نیست حقیقت و یقین اندر دست هان تا ننهیم ساغر باده ز دست		نتوان بامید شک همه عمر نشست در بیخردی مرد چه هشیار چه مست
(۳۹)	ایضاً	در بے خردم خرد
گر گل نبود نصیب ما خار بس است گر سبحه و سجاده و شیخی نبود		ور نور نمی رسد بما نار بس است ناقوس کلیسا و زنار بس است
(۴۰) ذرهم	ایضاً	ندمست
اجزاے پیاله که در هم پیوست چندین سر و دست نازنینان جهان	ترکیب از سر دست	بشکستن آن روا نمیدارد مست از مهر که پیوست و بکین که شکست
(۴۱) نازنین و کف دست	ایضاً	
امروز ترا دسترس فردا نیست ضایع مکن این دم ار دلت شیدا نیست	بقا	واندیشهٔ فردات بجز سودا نیست کین باقی عمر را بها پیدا نیست
(۴۲)	ایضاً	
اے چرخ فلک خرابی از کینهٔ تست اے خاک اگر سینهٔ تو بشگافند		بیدادگری عادت دیرینهٔ تست بس گوهر قیمتی که در سینهٔ تست
(۴۳)	ایضاً	
آن بت که دلم ز هجر او زار شده است من در طلب علاج خود چون کوشم		او جاے دگر بغم گرفتار شده است چون آنکه طبیب ماست بیمار شده است
(۴۴)	ایضاً	

ہر دل کہ درو مہر و محبت بسرشت در دفتر عشق نام ہر کس کہ نوشت	تور	گر ساکن مسجد است وگر زاہل کنشت آزاد زدوزخ ست و فارغ زبہشت
(۴۵)	رباعی	
دوری کہ درو آمدن و رفتن ماست کس مے نزند دمی دریں معنی راست		آنرا نہ بدایت و نہایت پیداست کیں آمدن از کجا و رفتن بکجاست
(۴۶)	ایضاً	
ساقی چو زمانہ در شکست من و تست گر زانکہ میان من و تو جام مے ست	بدست	دنیا نہ سرا چہ نشست من و تست می داں بیقیں کہ حق بدست من و تست
(۴۷)	ایضاً	
ما کافر عشقیم و مسلماں دگر است از ما رخ زرد و جگر پارہ طلب	جائے کہنہ	ما مور ضعیفیم و سلیماں دگر است بازار چہ قصب فروشاں دگر است
(۴۸)	ایضاً	
مے خوردن و شاد بودن آئین منست گفتم بعروس دہر کابین تو چیست		فارغ بودن زکفر و دیں دین منست گفتا دل خرم تو کابین منست
(۴۹)	ایضاً	
سرا زہمہ ناکساں نہاں باید داشت بنگر کہ بجائے مردماں مے چہ کنی		راز از ہمہ ابلہاں نہاں باید داشت چشم از ہمہ مردماں نہاں باید داشت
(۵۰)	ایضاً	
اسرار جہاں چنانکہ در دفتر ماست چوں نیست دریں مردم ناداں اہلی		گفتن نتواں زانکہ وبال سر ماست گفتن نتواں ہر آنچہ در خاطر ماست
نخور بادہ کہ (۵۱)	ایضاً	
گویند کہ مے بماہ شعباں نہ رواست شعباں و رجب ماہ خدا ایست و رسول		نہ نیز رجب کہ آں مہ خاص خداست ماہ رمضاں خوریم کاں خاصہ ماست

مسلمان ہو یا کافر، عشق کے دفتر میں جس کا نام لکھا گیا وہ بہشت اور دوزخ کے غم سے آزاد ہو گیا [illegible]

رباعی

(۵۲)

چون هشیارم زمن طرب پنهان ست
چون مست شوم در خرد م نقصان ست
حالیست میان مستی و هشیاری
من بندهٔ آنکه زندگانی آن ست

ایضاً

(۵۳)

زان باده که عمر را حیاتے دگر است
پُرکن قدحے گرچه ترا درد سر است
برنه بکفم که کار عالم سمراست
بشتاب که عمر تلی بسر در گذر است

ایضاً

(۵۴)

هر گه که غمے ملازم دل شود ت
یا قصهٔ کار خویش مشکل شود ت
حال دل دیگرے بباید پرسید
تا خوشدلی تمام حاصل شود ت

ایضاً

(۵۵)

در چشم محققان چه زیبا و چه زشت
منزلگه عاشقان چه دوزخ چه بهشت
پوشیدن بیدلان چه اطلس چه پلاس
زیر سر عاشقان چه بالین و چه خشت

ایضاً

(۵۶)

عمرے بگل و باده برفتیم بگشت
یک کار من از دور جهان راست نگشت
از مے چو نشد هیچ مرادم حاصل
از هر چه گذشتیم گذشتیم گذشت

ایضاً

(۵۷)

بسیار بگشتیم بگرد در و دشت
اندر همه آفاق بگشتیم بگشت
از کس نشنیدیم که آمد زین راه
راهے که برفت راه رو باز گشت

ایضاً

(۵۸)

لعل تو مے مذاب و ساغر کانست
چشم تو پیاله و شرابش جانست
آن جام بلوریں که زمے خندانست
اشکے است که خون دل درو پنهانست

ایضاً

(۵۹)

برتر ز سپهر خاطرم روز نخست
لوح و قلم و بهشت و دوزخ می جست

پس گفت مرا معلم از علم درست
لوح و قلم و بهشت و دوزخ با تست

رباعی (۶۰)

بسیار بگشتیم بگرد در و دشت
در ناخوشی زمانه بارے عمرم
یک کار من از گشت همی نیک نگشت
گر خوش بگذشت یکدمی خوش نگذشت

گر خوش نگذشت بارے خوش خوش بگذشت

ایضاً (۶۱)

در پردهٔ اسرار کسے را ره نیست
جز در دل خاک هیچ منزلگه نیست
زیں تعبیه جاں هیچ کس آگه نیست
افسوس که ایں فسانه هم کوته نیست

بشنو که چنیں فسانه ها

ایضاً (۶۲)

هر سبزه که بر کنار جوئے رسته است
هاں بر سر سبزه پا بخواری ننهی
گویا ز لب فرشته خوئے رسته است
کاں سبزه ز خاک لاله روئے رسته است

ایضاً (۶۳)

مے بر کف من نه که دلم در تاب است
برخیز که بیداری دولت خواب است
ویں عمر گریز پائے چوں سیماب است
دریاب که آتش جوانی آب است

ایضاً (۶۴)

نه آنرا که
زانست که او نیست دریں راه درست

در دهر بر نهال تحقیق نرست
هر کس ز ده دست عجز در شاخ سست
زیرا که دریں راه کسے نیست درست
امروز چو دی شناس فردا چو نخست

ایضاً (۶۵)

آں به که دریں زمانه کم گیری دوست
آں کس که بجملگی ترا تکیه بدوست
با اهل زمانه صحبت از دور نکوست
چوں چشم خرد باز کنی دشمنت اوست

ایضاً (۶۶)

اے آمده از عالم روحانی تفت
مے خور چه ندانی از کجا آمده
حیراں شده در پنج و چهار و شش و هفت
خوش باش ندانی بکجا خواهی رفت

ایضاً (۶۷)

هر چند که از گناه بد بختستم و زشت — نومید نیم چو بت پرستان ز کنشت
اما سحری که میرم از مخموری — میخواهم و معشوق چه دوزخ چه بهشت

(۶۸) رباعی

می گرچه بشرع زشت نام ست خوش است — چون در کف شاهدی غلام ست خوش است
تلخ است و حرام است خوشم می آید — دیریست که تا هر چه حرام ست خوش است

(۶۹) ایضاً

چندین غم مال و حسرت دنیا چیست — هرگز دیدی کسی که جاوید بزیست
این یک نفسی که در تنت عاریت است — با عاریتی عاریتی باید زیست

(۷۰) ایضاً

روزی که شود اِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ — واندم که بود اِذَا النُّجُومُ انْکَدَرَتْ
من دامن تو بگیرم اندر عرصات — گویم صنما بِاَیِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ

(۷۱) ایضاً

گر کار تو نیک است به تدبیر تو نیست — ور بد بود نیز بتقصیر تو نیست
تسلیم و رضا پیش کن و شاد بزی — چون نیک و بد جهان به تدبیر تو نیست

(۷۲) ایضاً

چون مردن تو مردن یکبارگی است — یکبار بمیر این چه بیچارگی است
خونی و نجاستی و مشتی رگ و پوست — در کار نبود این چه غمخوارگی است

(۷۳) ایضاً

ای مرد خرد حدیث فردا هوس است — در دم زدن لاف سخنها هوس است
امروز غنیمت هر که خرسند کس است — داند که همه جهان چنین یک نفس است

(۷۴) ایضاً

خیام که خیمهای حکمت می دوخت — در کوره غم فتاد و ناگاه بسوخت
مقراض اجل طناب عمرش چو برید — دلال قضا برایگانش بفروخت

رباعی

(۷۵)

در دهر بزمین اگر مرا یک خشت است
آں توجہ بست گرچہ نامی زفتست
گویند ترا توجہ سے نہ دانیست
دراعہ و دستار زمریم رشت ست

ایضاً

(۷۶) ے مدام ۱۲

یک ہفتہ شراب خوردہ باشی پیوست
ہاں تا نہی تو روز آدینہ زدست
در مذہب ما شنبہ و آدینہ یک است
جبار پرست باش نہ روز پرست

ایضاً

(۷۷)

خارے کہ بزیر پاے ہر حیوانے ست
زلف صنمے و ابروے جانانے ست
ہر خشت کہ بر کنگرۂ ایوانے ست
انگشت وزیرے و سر سلطانے ست

ایضاً

(۷۸)

دل سر حیات را کما ہی دانست
در موت ہم اسرار الٰہی دانست
امروز کہ باخودی ندانستی ہیچ
فردا کہ زخود روی چہ خواہی دانست

ایضاً

(۷۹)　ے خبرت

گر از پے شہوت و ہوا خواہی رفت
از من خبرت کہ بینوا خواہی رفت
بنگر چہ کسے و از کجا آمدۂ
میداں کہ چہ میکنی کجا خواہی رفت

ایضاً

(۸۰)

نیکی و بدی کہ در نہاد بشر ست
شادی و غمے کہ در قضا و قدر ست
با چرخ مکن حوالہ کاندر رہ عقل
چرخ از تو ہزار بار بیچارہ تر ست

ایضاً

(۸۱)

ایں کوزہ چو من عاشق زاری بودست
در بند سر زلف نگاری بودست
ایں دستہ کہ در گردن او می بینی
دستے ست کہ در گردن یاری بودست

ایضاً

(۸۲)

خیام ز بہر گنہ ایں ماتم چیست
در خوردن غم فائدہ بیش و کم چیست

آنرا که گنه نکرد غفران نبود		غفران ز برای گنه آمد غم چیست
(۸۳)	رباعی	
هشدار که روزگار شور انگیز است		ایمن منشیں که تیغ دوراں تیز است
در کام تو گر زمانه لوزینه نهد		زنهار فرو مبر که زهر آمیز است
(۸۴)	ایضاً	
چوں آب بجویبار و چوں باد بدشت		روز دگر از عمر من و تو بگذشت
تا من باشم غم دو روزه نخورم		روزیکه نیامدست و روزیکه گذشت
(۸۵)	ایضاً	
طاس فلک از بیش و کم آرامی و تهیست		آسوده دریں جهاں ندانم کیست
ایمن نفسے ز مرگ مے نتواں زیست		پس فائده درجهاں بیفائده چیست
(۸۶)	ایضاً	
تا باز شناختم من ایں پاے ز دست		ایں چرخ فرومایه مرا دست به بست
افسوس که در حساب خواهند نهاد		عمرے که مرا بے مے و معشوقه گذشت
(۸۷)	ایضاً	
از هر زه بهر دمے نمی باید تاخت		با نیک و بد زمانه می باید ساخت
از طاس سک چرخ و کعبتین تقدیر		هر نقش که پیدا شود آں باید باخت
(۸۸)	ایضاً	
با دشمن و دوست فعل نیکو نیکوست		بد کے کند آنکه نیکیش عادت و خوست
با دوست چو بد کنی شود دشمن تو		با دشمن اگر نیک کنی گردد دوست
(۸۹)	ایضاً	
من هیچ ندانم که مرا آنکه سرشت		از اهل بهشت کرد یا دوزخ زشت
جامے و بتے و بربطے بر لب کشت		ایں هر سه مرا نقد و ترا نسیه بهشت
(۹۰)	ایضاً	

در ده بسر آن مے که جهان را تابست بشتاب که آتش جوانی آبست	زان مے که گل نشاط را مهتابست دریاب که بیداری دولت خوابست
(۹۱)	رباعی
مے خور که مدام راحت روح تو اوست طوفان غم ار در آید اندیش و تپست	آسائش جان و دل مجروح تو اوست در باده گریز کشتی نوح تو اوست
(۹۲)	ایضاً
مے خوردن من نه از برای طربست خواهم که به بیخودی بر آرم نفسی	نے بهر فساد و ترک دین و ادبست مے خوردن و مست بودنم زین سببست
(۹۳)	ایضاً
دنیا نه مقام گشت و نه جای نشست بر آتش غم ز باده آبی میزن	فرزانه در و خراب اولیٰ تر مست زان پیش که در خاک روی باد بدست
(۹۴)	ایضاً
چون آمدنم بمن نه بد روز نخست برخیز و میان ببند ای ساقی چست	وین رفتن بی‌مراد عزمی است درست کاندوه جهان بمے فرو خواهم شست
(۹۵)	ایضاً
گویند ترا چو سور با حور خوش است این نقد بگیر دست از آن نسیه بشو	من میگویم که آب انگور خوش است کآواز دهل شنیدن از دور خوش است
(۹۶)	ایضاً
در فصل بهار اگر بتی حور سرشت گر چه بر هر کس این سخن باشد زشت	پر مے قدحی بمن دهد بر لب کشت از سگ بترم اگر کنم یاد بهشت
(۹۷)	ایضاً
مے نوش که عمر جاودانی اینست هنگام گل و مل است و یاران سرمست	خود حاصلت از دور جوانی اینست خوش باش دمے که زندگانی اینست

(۹۲) شاعر کہتا ہے کہ لوگ سمجھتے ہیں کہ میں شراب نشاط اور سرور حاصل کرنے کے واسطے پیتا ہوں حالانکہ میری مراد نہ کسب فساد کرنا ہے نہ ترک دین و ترک ادب کرنا بلکہ میرا دل چاہتا ہے کہ آرام دنیا سے میں تھوڑی دیر کے واسطے بےخبر ہو جاؤں [illegible]

[illegible]

رباعی

(۹۸)

ای دل چو نصیب تو همه خون شدنست
احوال تو هر لحظه دگرگون شدنست
ای جان تو درین تن بچه کار آمدهٔ
چون عاقبت کار تو بیرون شدنست

ایضاً

(۹۹)

با ما درم قلب بسی گرد و جفت
جاروب طرب خانهٔ ما پاک برفت
پیری ز خرابات برون آمد و گفت
می خور که بعمرها نمی باید خفت

ایضاً

(۱۰۰)

خیام تنت بخیمه ماند راست
سلطان روح ست منزلش دار فناست
فراش اجل ز بهر دیگر منزل
از پا فگند خیمه که سلطان برخاست

(جان)

ایضاً

(۱۰۱)

ویران کند این خیمه چو

با ما فلک ار جنگ ندارد عجب است
گر بر سر ما سنگ نبارد عجب است
قاضی که خرید باده و قند فروخت
در بر سر او گر سنگ نبارد عجب است

ایضاً

(۱۰۲)

بر جان شریف گوشهٔ بی گنهیست
وانکه هر انچه آمد از جای گنهیست
چیزی که بما میرسد از حکم شهی است
کونین ز سر چه میفرد بی گنهیست

ایضاً

(۱۰۳)

دارنده چو ترکیب طبایع آراست
از بهر چه او فگندش اندر کم و کاست
گر نیک آمد شکستن از بهر چه بود
ور نیک نیامد این صور عیب کراست

ایضاً

(۱۰۴)

چون ابر بنوروز رخ لاله بشست
برخیز و بجام باده کن عزم درست
این سبزه که امروز تماشاگه تست
فردا همه از خاک تو برخواهد رست

ایضاً

(۱۰۵)

فصل گل و طرف جویبار و لب کشت
با یک دو سه تازه لعبتی حور سرشت

طبیعتوں کی ترکیب درست کی تو معلوم کیوں ان میں کمی و بیشی کی۔ اگر وہ ترکیب اچھی تھی تو توڑنے سے کیا معنی اور اگر بری تھی تو آخر یہ عیب کس کا تھا
مطلب یہ ہے کہ خیر و شر کا فاعل حقیقی

پیش آر قدح کہ بادہ نوشانِ صبوح	آسودہ ز مسجد اند و فارغ ز کنشت

رباعی (۱۰۶)

ای مے لبِ لعل یار میدار بدست	زان رو کہ شگرف داری ایں کار بدست
زاں شد ز مے لعل قدح برخوردار	کآورد بخونِ دل لبِ یار بدست

ایضاً (۱۰۷)

عشق ارچہ بلاست آں بلا حکم خداست	بر حکم خدا ملامتِ خلق چرا ست
چوں نیک و بدِ خلق بتقدیرِ خداست	پس روز پسیں حسابِ بندہ چراست

ایضاً (۱۰۸)

آباد خرابات ز مے خوردنِ ماست	خونِ دو ہزار توبہ در گردنِ ماست
گر من نہ کنم گناہ رحمت چہ کند	آرایشِ رحمت از گنہ کردنِ ماست

ایضاً (۱۰۹)

نہ لائقِ مسجدم نہ در خورد کنشت	ایزد داند گلِ مرا از چہ سرشت
چوں کافر درویشم و چوں قحبہ زشت	نہ دین و نہ دنیا و نہ امیدِ بہشت

ایضاً (۱۱۰)

در ہر دشتے کہ لالہ زاری بودہ است	آں لالہ ز خونِ شہریاری بودہ است
ہر برگ بنفشہ کز زمیں می روید	خالیست کہ بر رخِ نگاری بودہ است

ایضاً (۱۱۱)

با ما نگذارند دمے یارانت		غمخوار شدم ز دست غمخوارانت
خورشید تو بر روزنِ ما چوں افتد	ذر	کز ذرہ فزونست ہوا دارانت

ایضاً (۱۱۲)

چوں دی ز پی ما بہ بیکار گذشت	شادی و غم و محنت و تیمار گذشت
امروز بانچہ میرسد خوش مے باش	کیں نیز چنانچہ آمد انگار گذشت

ایضاً (۱۱۳)

سلاہ عشق کو بلا کہا ہے اگر وہ بلا خدا کا حکم ہے۔ پھر جب وہ خدا کا حکم ہے تو مخلوق عاشق کو ملامت کیوں کرتی ہے۔ جب ہر نیک و بد خدا ہی کی طرف سے ہے تو بندے سے حساب کیوں [illegible] آدمی [illegible]

از گردش چرخ هیچ مفهوم نیست — جز رنج زمانه هیچ مرسوم نیست
هر چند بکار خویش در مے نگرم — عمرے بگذشت و هیچ معلوم نیست

(۱۱۴) رباعی

پیش از من و تو لیل و نهارے بودست — گردنده فلک برائے کارے بودست
زنهار قدم بخاک آہستہ نهی — کان مردمک چشم نگارے بودست

(۱۱۵) ایضاً

در بزم خرد عقل دلیل سره گفت — در روم و عرب میمنه و میسره گفت
گر نا اهلی گفت که مے ناسره است — گویند — من چون شنوم چونکه خدایش سره گفت

نشنوم زانکه خدا است

(۱۱۶) ایضاً

ساقی قدحے که هست عالم ظلمات — جز روئے تو نیست در جهان آب حیات
از جان و جهان هر چه در عالم هست — مقصود توئی و بر محمد صلوات

(۱۱۷) ایضاً

ساقی مے معرفت مرا مکرمت است — در مشرب بے معرفتان معصیت است
بے معرفت آدمی چه کار آید هیچ — مقصود ز آدمی همیں معرفت است

(۱۱۸) ایضاً

ساقی فلک از بحر عطائے تو کفے است — در کوئے تو صد کعبهٔ جان در طرفیست
در کعبهٔ جان ز بے شرف گر برسم — در دو ره کعبه هم میرم شرفیست

(۱۱۹) ایضاً

ساقی نظرے که دل خوش از دیدن تست — جان شاد ز خوشه چینی خرمن تست
ناگفته دلست ضمیر ما مے داند — جام جم عاشقان دل روشن تست

(۱۲۰) ایضاً

ایں گنبد لاجورد ایں زریں طشت — بسیار بگشت است و دگر خواهد گشت
یک چند ز اقتضائے دوران قضا — ما نیز چو دیگران رسیدیم و گذشت

۱۱۳ میرے نزدیک گردش چرخ کا کوئی مفہوم ہی نہیں سوائے دنیا کو رنج ہو مجھے سوائے رنج کے زمانے سے کوئی چیز نہیں ملتی جہاں تک میں اپنے کام میں نظر رکھتا ہوں ایک عمر گذر گئی اور کچھ مجھے معلوم نہیں ۱۲ ۱۱۶ اے ساقی دنیا ایک تاریک مقام ہے اس میں اگر کوئی آب حیات ہے تو تیرا چہرہ ہے اصل یہ ہے کہ مقصود عالم تو ہی ہے محمد پر درود ہو فقط دو جگہ ہے جہاں آب حیات کا پتہ دیا جاتا ہے

آتی عبد الباری ما انتساب ۱۲ سے مراد فرزند اور زریں طشت سے مراد آسمان گنبد لاجورد ۱۲ ۱۲۰

	رباعی	(۱۲۱)
در وقت خود او بزرگواری بوده است کان دست کریم شهسواری بوده است		این خاک که از خواجه بخاری[1] بوده است هر جا که قدم نهی یقین می پندار
	ایضاً	(۱۲۲)
وز تخت قباد و ملکت طوس به است از طاعت زاهدان سالوس به است		یک جرعه زمی ز ملک کاوس به است هر ناله که رندی بسحرگاه زند
	ایضاً	هر ناله که عاشقے برآرد بسحر (۱۲۳)
زنار مغان را میان بستم چست رختم بدر افگند و خرابات بشست		رفتم بخرابات با یمان درست شاگرد خرابات ز بدنامی من
	ایضاً	(۱۲۴)
ناقوس زدن ترانهٔ بندگی است حقا که همه نشانهٔ بندگی است		بتخانه و کعبه خانهٔ بندگی است محراب و کلیسا و تسبیح و صلیب
	ایضاً	(۱۲۵)
گر شادی ز یک نفس آن نیز بسے است هرگز نشود چنانکه دلخواه کسے است	طرب	ساقی قدحے که کار عالم نفسے است خوش باش ز هر چه پیش آید نه جهان
	ایضاً	(۱۲۶)
چشمت نرسد که چشمها در پے تست صد خضر و مسیح جرعه نوش مے تست		ساقی مے ما ز عارض خوب تست سرچشمهٔ فیض جز لب لعل تو نیست
	ایضاً	(۱۲۷)
باز آ که طبیب دردمندان ساقیست تا جان بودم امید داری باقیست		ساقی دل ما سوخته از مشتاقیست جان وا دن امید است مرا در قدمت
	ایضاً	(۱۲۸)
جنت همه و ساقی بود باقی چیست		ساقی به بهشت ابهمه مشتاقی چیست

[1] مراد یہ ہے کہ راستے میں جو یہ خاک اڑتی نظر آتی ہے اسکو سمجھ کہ یہ خواجہ کے دل کا بخاری یا خواجہ کے اجزائے جسم کا بخاری خواجہ اپنے وقت کا ایک بڑا آدمی تھا اسلئے جہاں جہاں تو قدم رکھے سمجھ کہ وہ جگہ یا اس جگہ کی خاک کسی شہسوار اور کریم کا ہاتھ ہے ہاتھ کی تخصیص نہیں ہے [illegible]

اینجاست مے و ساقی و آنجاست ہمیں		پس هر دو جهان بہ نزد مے و ساقی چیست
(۱۲۹)	رباعی	
ساقی دل من که شادی از غم نشناخت مے ده که دم صبوح جان‌بخش دم است		جز جام مے از نعیم عالم نشناخت کس غیر مسیح قدر این دم نشناخت
(۱۳۰)	ایضاً	
ساقی قدحے که آنکه این خاک سرشت معمور بود بشاهد و باده جهان		خط بر سر ما ز مستی و عشق نوشت موعود بود بکوثر و حور و بهشت
(۱۳۱)	ایضاً	
از منزل کفر تا بدین یک نفس است این یک نفس عزیز را خوش می دار		وز عالم شک تا بیقین یک نفس است کز حاصل عمر ما ہمیں یک نفس است
(۱۳۲)	ایضاً	
آں لعل گراں بہا ز کانی دگر است اندیشہ کر این و آں خیال من و تست		واں در یگانہ را نشانی دگر است افسانۂ عشق را زبانی دگر است
(۱۳۳)	ایضاً	
امروز که نوبت جوانی من است عیبش مکنید زانکه تلخ است خوش است	نوشم اگرچہ	مے نوشم از انکه کامرانی من است تلخ است از انکه زندگانی من است
(۱۳۴)	ایضاً	
اے دل چو زمانه می کند غمناکت بر سبزه نشین و خوش بزی روزے چند		ناگه برود ز تن روان پاکت زاں پیش که سبزه بر دمد از خاکت
(۱۳۵)	ایضاً	
جز حق حکیمے که حکم را شاید نیست هر چیز که هست آں چناں می باید		هستے که ز حکم او برون آید نیست آں چیز که آں چناں نمی باید نیست
(۱۳۶)	ایضاً	

چوں لالہ بنوروز قدح گیر بدست — بالالہ رُخے اگر ترا فرصت ہست
مے نوش بخوشی غصہ کہ ایں چرخ کہن — ناگاہ ترا چو خاک گرداند پست

(۱۳۷) رباعی

چوں باد بدے شد آمدم چابک و چست — زاں پیش کہ بیچارہ تنم بود درست
از ضعف کنوں چوں نفس بیماراں — می آیم و میروم و می ساکن و سست

(۱۳۸) ایضاً

بس خونِ کساں کہ چرخ بیباک بریخت — بس گل کہ برآمد از گل و پاک بریخت
بر حسن و جوانی سلے پسر غرہ مشو — بس غنچہ ناشگفتہ بر خاک بریخت

(۱۳۹) ایضاً

ساقی قدحے کہ شمع دل در نگرفت — تا ز آتش مے زندگی از سر نگرفت
آہ از مے لعلت کہ بریں بادہ ناب — ہر کس کہ لبے نہاد لب بر نگرفت

(۱۴۰) ایضاً

ساقی عیش است و ماہ افروختہ است — مے دہ کہ فلک نکتہ آموختہ است
دانی کہ اجل چو برق خرمن سوز است — تا در نگری خرمن ما سوختہ است

(۱۴۱) ایضاً

ساقی چہ کنم کہ دل کباب از غم ست — مدہوش ترا ز مست شکر ہم ز غم ست
ہر چند کسے خراب شرح دہم — باشد کہ بیش ازاں خرابم ز غم ست

(۱۴۲) ایضاً

سیم ارچہ نہ مایہ خردمنداں ست — بے سیماں را باغ جہاں زنداں ست
از دست تہی بنفشہ سر بر زانو ست — و ز کیسہ زر دہان گل خنداں ست

(۱۴۳) ایضاً

سر دفتر عالم معانی عشق است — سر بیت قصیدہ جوانی عشق است
اے آنکہ خبر نداری از عالم عشق — ایں نکتہ بداں کہ زندگانی عشق است

سلہ نفست
بڑھاپا کا حال بیان کرتا
ہے کہ میں پہلے ہوا کی
طرح آمد و رفت کرتا تھا
یہ اسوقت کا بیان ہے
کہ جب میں جوان تھا
اور اب بیماروں کی
سانس کی طرح ایک
دم جیتا ہوں ایک
دم مرتا ہوں
سلہ در نگرفت
مراد روشن نہیں ہوتی
دوسرے شعر میں
بادۂ لعل کی لطافت
اور خوبی کا بیان ہے
سر جس نے اس بادہ
لب کو چوم لیا ہے
اس کا لب ہمیشہ چمکتا رہا

سلہ مراد ہے سر کہ مفلسی اعتبار ختم زمیں پائی امید ندیم جب تنہا دانی ہے اعتبار ابابیل

رباعی (۱۴۴)

طوریست که صد هزار موسی دیده است
دیریست که صد هزار عیسی دیده است
قصریست که صد هزار قیصر بگذشت
طاقیست که صد هزار کسری دیده است

ایضاً (۱۴۵)

در میکدهٔ عشق اجل اسم منست
رندی و پرستیدن مے قسم منست
من جان جهانم اندرین دیر مغان
وین صورت کون جملگی جسم منست

ایضاً (۱۴۶)

در دهر مرا شراب و شاهد هوس است
نه چشم و دلم منتظر پیش و پس است
در دل نه ز هشیاری و مستی خبرے
مقصود من از هر دو جهان یک نفس است

ایضاً (۱۴۷)

در وادی غیب چون دلم دیدن هوس است
از عیب کسان نظر بریدن هوس است
زینسان که من احوال جهان می بینم
دامن ز زمانه در کشیدن هوس است

ایضاً (۱۴۸)

گر بر فلکی بخاک باز آرندت
ور بر سر نازی به نیاز آرندت
فی الجمله بسر تو جهل تا بتوانی
آزار مجوے تا نیاز آرندت

ایضاً نه تو بگذار جدل (۱۴۹)

در نالهٔ قرابهٔ قلقل مے چه خوش است
آواز سماع و نالهٔ نے چه خوش است
در بر بت دلفریب در سر مے ناب
فارغ ز غم زمانه ہے ہے چه خوش است

ایضاً (۱۵۰)

ساقی دل ما که دانهٔ مهر تو کاشت
مهر تو نهفته تا ابد خواهد داشت
دامن مفشان ز ناز بر اهل نیاز
کز دامن تو دست نخواهیم گذاشت

ایضاً (۱۵۱)

ساقی ز درت سفر نخواهیم گرفت
گر هم بکشی حذر نخواهیم گرفت

سلہ مصنف دنیا کا حال بیان کرتا ہوا اور کہتا ہے کہ یہ دنیا ایک ایسا طور ہے کہ جس پر سیکڑوں موسیٰ آ چکے ہیں اور یہ ایک ایسا دیر ہے کہ جس پر بہت سے عیسیٰ آ چکے ہیں یہ ایک ایسا قصر ہے جس پر سیکڑوں قیصر گزر چکے ہیں اور یہ ایک طاق دروازہ یا محل ہے جس پر بہت سے کسریٰ رہ چکے ہیں۔ یہ چاروں چیزیں یعنی ان لوگوں سے منسوب ہیں جن کا ذکر کیا ہے کہ وہ طور موسیٰ سے، دیر عیسیٰ سے، قصر قیصر سے اور طاق کسریٰ سے ۱۲

سلہ ۱۵۲ اگر تجھے خواہش ہے کہ تو وادی غیب کی سیر کرے تو لوگوں کی عیب بینی سے قطع نظر کرے میں جس قسم کے حالات کا جہان میں مطالعہ اور ملاحظہ کر رہا ہوں اسکا نتیجہ یہی نکلتا ہے کہ دنیا سے قطع نظر کی جائے

سلہ ۱۵۳ ۱۲ ... شراب کی قلقل اور سماع اور نے کی آواز کس قدر عمدہ چیزیں ہیں یعنی یہ معشوق دلفریب اور شراب ناب بیجا ہو ... غم زدا ... یہ سب کس قدر ... دو مزے کی باتیں ہیں ۱۲ آسی

گیرم که ز خاک بر نگیری سر ما			ما سر ز رهِ تو بر نخواهیم گرفت
(۱۵۲)	رباعی		
ساقی به بزم گر بت یاقوت لب است گر زهره بود مطرب و عیسی همدم			در آب خضر بجای آب عنب است چوں دل نه بجا بود نه جای طرب است
(۱۵۳)	ایضاً		
ساقی زسے که لعلت آن اساقی است مشتاقم ازاں بدید نت گستاخم			دل بر گنم تا دمے از من باقی است گستاخی من ز غایت مشتاقی است
(۱۵۴)	ایضاً		
ساقی مه رخسارِ تو جانِ همه است خورشید صفت نه مهر و آب خوش است			دلدارِ من سست و دلستانِ همه است تنها نه از آن من که ز آن همه است
(۱۵۵)	ایضاً		
در عشق تو از ملامتم ننگے نیست آں شربت عاشقی همه مرداں راست			با بیخبران درین سخن جنگے نیست نامرداں را ازیں قدح رنگے نیست
(۱۵۶)	ایضاً		
گفتم که بگر درست باشد عهد ست کے دانستم که هیچ بنیاد جهاں			بر قاعدهٔ نخست باشد عهد ست اے نور دو دیده سست باشد عهد ست
(۱۵۷)	ایضاً		
گفتم که سر زلف تو بس سر خورد است گفتم رو نیے ز قامتت بر خورم			گفتا که تو تن بنه اگر در خورد است گفتا که ز سرو کسے بر خورد است
(۱۵۸)	ایضاً		
گویند مرا دوزخی باشد مست گر عاشق و مست دوزخی خواهد بود			قولیست خلاف دل دراں نتواں بست فردا بینی بهشت همچوں کف دست
گر عاشق و میخوار (۱۵۹) بدوزخ باشند	ایضاً		را چوں

فاسق خوانند مرد ما نم پیوست
من بنگینم خیال شان بین که چه هست
برمن ز خلاف شرع ای اہل صلاح
جز خمر و لواطت و زنا چیزے هست

بزمن زجه

رباعی (۱۶۰)

ده عقل زنه رواق و ز هشت بهشت
هفت اختر ام از شش جهت این نامه نوشت
کز پنج حواس و چار ارکان و سه روح
ایزد به دو عالم چو تو یک کس نه سرشت

ایضاً (۱۶۱)

سیر دو جہاں ز قدح مستان ست
خورشید ازل جام مه تابان است
این نکته که در قلب جهان پنهان ست
در شیشهٔ مے اگر بدانی آن است

ایضاً (۱۶۲)

بر روی تو زلف را اقامت هوس ست
سر فتنه روم را قیامت هوس ست
زاہد ز تو محراب نشین شد چشمت
آن کافر ست را امامت هوس ست

ایضاً (۱۶۳)

ساقی غم ما بلند آوازه شده است
سرمستی ما برون ز اندازه شده است
با موی سفید سرخوشم کز خط تو
پیرانه سرم بهار دل تازه شده است

ایضاً (۱۶۴)

ساقی بحیات چون کسے رہبر نیست
در سیر بوده به از مے و ساغر نیست
مے ہمدم ماست زانکه چون گرمی مے
در آب حیات و چشمه کوثر نیست

ایضاً (۱۶۵)

ساقی نظرے که دل ز اندیشه تهی ست
شیراں همه رفته از سر شیشه تهی ست
هر شب ز حباب کف زنے شیشه ز چرخ
از هر نکه دو دریا بود شیشه تهی ست

ایضاً (۱۶۶)

ساقی که رخت ز جام جمشید به است
مردن برهت ز عمر جاوید به است
خاک قدمت که روز من و شب از وست
هر ذره ز صد هزار خورشید به است

ربط یه رباعی
اپنے محبوب کی تعریف
میں کہتا ہے کہ جو ده
عقل یعنی عقول عشر
جیسے فرشتے ہیں اور
نو رواق یعنی نو آسمان
اور آٹھوں بہشتوں نے
پانچ حواس کیا ہے کہ پانچوں
حواسوں اور چاروں
ارکانوں اور دو ... پیر
... میں کوئی ... سا
پیدا نہیں ہوا ہے
... شیشہ دونوں سے
مراد اہل ... ہیں
یہ کہتا ہے کہ اس سے
پہلے ... کے
شیشے میں حباب ہی
حباب ... ہے
ہمارا دور

(۱۶۷)	رباعی	
ساقی کہ لبش مفرح یاقوت است ہر کس کہ نشد کشتہ بطوفان غمش		دل را غم او قوت و جان را قوت است در کشتی نوح زندہ در تابوت است
(۱۶۸)	ایضاً	
اے ساقی ازاں مے کہ دل و دین منست گر نیست شراب خوردن آئین شما		پر کن قدحے کہ جان شیرین منست معشوقہ بجام خوردن آئین منست
(۱۶۹)	ایضاً	
در ہیچ سرے نیست کہ اسرارے نیست ہر طائفہ را ز رہ ہدر راہے در پیش	کرنت	دل را خبر از اندک و بسیارے نیست الّا رہ عشق را کہ سالارے نیست
(۱۷۰)	ایضاً	
گل گفت بہ از لقائے من بہ نیست بلبل بزبان حال با وے گفت		چندیں ستم گلاب گر با وے چیست یک روز کہ خندید کہ سالے نگریست
(۱۷۱)	ایضاً	
بدنامی من ز عرش و کرسی بگذشت فی الجملہ خوشی نیست اگر دست دہد		دین عمر عزیز نیز از سی بگذشت صد کاسہ پیاپے کہ عروسی بگذشت
(۱۷۲)	ایضاً	
ساقی دل من ز مردہ فرسودہ تر است ہر چند بخون دیدہ دامن شویم		گو زیر زمیں ز من دل آسودہ تر است دامان تر ہم ز دیدہ آلودہ تر است
(۱۷۳)	ایضاً	
ساقی مدرا ز غم تو ام آہ کہ نیست مقصود منی و جز تو کس در دل من		صبرم ز رخت حق ست آگاہ کہ نیست واللہ کہ نیست ثم باللہ کہ نیست
(۱۷۴)	ایضاً	
ساقی دل من ز دست اگر خواہد رفت		بحر است کجا ز خود بدر خواہد رفت

صوفی که چو ظرف تنگ از خویش پُرست		یک جرعه اگر دهی بسر خواهد رفت
(۱۷۵)	رباعی	
ساقی گل و سبزه بس طربناک شده است		دریاب که هفته دگر خاک شده است
مے نوش و گلے بچین که تا درنگرے	چوں	گل خاک شود است و سبزه خاشاک شده است
(۱۷۶)	ایضاً	
ساقی مے کهنه یار دیرین من است		بے دختر رز عیش نه آئین من است
گویند که باده خوار را دینے نیست		من باده خورم که باده خود دین من است
(۱۷۷)	ایضاً	
ساقی که بلا کم ز تبسم تیر انست		هر جا که روی دست من و دامانت
رفتے و هزار دل بلاک از غم تست		باز آے که صد هزار جاں قربانت
(۱۷۸)	ایضاً	
در عالم بیوفا که منزل گهِ ماست		بسیار بجستم بقیاسی که مراست
چوں روے تو ماه نیست روشن گفتم		چوں قد تو سرو نیست میگویم راست
(۱۷۹)	ایضاً	
آں باده که قابل صورهاست بذات		گاهے حیواں می شود و گاه نبات
تا ظن نبری که هست گردد هیهات		موصوف بذات ست اگر نیست صفات
(۱۸۰)	ایضاً	
عمریست که مداحی مے وردِ من است		اسباب مے است هرچه درگرد من است
زاهد اگر استاد تو عقل است اینجا		خوش باش که استاد تو شاگردِ من است
(۱۸۱)	ایضاً	
در صومعه و مدرسه و دیر و کنشت		ترسنده دوزخ اند و جویاے بهشت
آں کس که ز اسرار خدا باخبر است		زیں تخم درا ندرونِ دل هیچ نکشت
(۱۸۲)	ایضاً	

امروز که آدینه مرا در نام است
می نوش کن از قدح چه جای جام است
هر روز اگر یک قدح می خوردی
اگر تو
امروز دو خور که سید الایام است

رباعی (١٨٣)

ترکیب طبائع چو بکام تو دمی ست
خوش باش اگرچه بر تو هر دم ستمی است
با اهل خرد نشین که اصل من و تو
گردی و شراری و نسیمی و نمی است

ایضاً (١٨٤) خاک ١٢ آگ ١٢ ہوا ١٢ پانی ١٢

یا مطرب و می خور سرشتی گر هست
یا آب روان و لب کشتی گر هست
به زین مطلب دوزخ فرسوده متاب
حقا که جز این نیست بهشتی گر هست

ایضاً (١٨٥)

دنیا دیدی و هرچه دیدی هیچ است
وان نیز که گفتی و شنیدی هیچ است
سرتاسر آفاق دویدی هیچ است
وان نیز که در خانه خزیدی هیچ است

ایضاً (١٨٦) اے بحیر شکل مجسم — دیں عالم زسپهر ایتم

هیهات که این جسم مجسم هیچ است
وین دایره و سطح مجسم هیچ است
دریاب که در کشاکش موت و حیات
وابستهٔ یکدمیم و آنهم هیچ است

ایضاً خوش باش که در نشیمن (١٨٧) کون و فساد

در عالم خاک پاشیدم و رفت
صد دشمن و دوست برتراشیدم و رفت
با چون و چرای تو مرا کاری نیست
چندانکه بداشتی بپاشیدم و رفت

ایضاً (١٨٨)

می خور که بزیر گل بسی خواهی خفت
بی مونس و بی حریف و بی همدم و جفت
زنهار بکس مگو تو این راز نهفت
هر لاله که پژمرده نخواهد بشکفت

ایضاً (١٨٩)

می میخورم و مخالفان از چپ و راست
گویند مخور باده که دین را اعداست
چون دانستم که می عدوی دین است
والله بخورم خون عدو را که رواست

رباعی (۱۹۰)

دوران جہاں بے مے و ساقی ہیچ است — بے زمزمۂ نائے عراقی ہیچ است
ہرچند در احوال جہاں مے نگرم — حاصل ہمہ عشرت است و باقی ہیچ است

ایضاً (۱۹۱)

ابر آمد و باز بر سر سبزہ گریست — بے بادۂ ارغواں نمی باید زیست
امروز کہ ایں سبزہ تماشاگہ ماست — تا سبزۂ خاک ما تماشاگہ کیست

ایضاً (۱۹۲)

دریاب کہ از روح جدا خواہی رفت — در پردۂ اسرار خدا خواہی رفت
مے خور کہ ندانی ز کجا آمدۂ — خوش زی چو ندانی کہ کجا خواہی رفت

ایضاً (۱۹۳)

بر چہرۂ گل شبنم نوروز خوش است — در صحن چمن روئے دل افروز خوش است
از دی کہ گذشت ہرچہ گوئی خوش نیست — خوش باش و ز دی مگو کہ امروز خوش است

ایضاً (۱۹۴)

یزداں چو گِلِ وجودِ ما را آراست — دانست ز فعل ما چہ برخواہد خاست
بے حکمش نیست ہر گناہے کہ مراست — پس سوختنِ قیامت از بہر چہ خواست

ایضاً (۱۹۵)

بر لوح نشان بودنی ہا بوداست — پیوستہ قلم ز نیک و بد آسوداست
اندر تقدیر انچہ بایست بداد — غم خوردن و کوشیدن ما بیہودہ است

ایضاً (۱۹۶)

ترس اجل و بیم فنا ہستی تست — ورنہ ز فنا شاخ بقا خواہد رست
من از دم عیسوی شدم زندہ بجاں — مرگ آمد و از وجود ما دست بشست

ایضاً (۱۹۷)

با ہر بد و نیک راز نتوانم گفت — کوتہ سخنم دراز نتوانم گفت

له مطلب یہ کہ گزشتہ کل اور آئندہ کل کا فکر نہ کر بلکہ آج جو ہے اسے دیکھ بہتر یعنی موجودہ کو غنیمت سمجھ آئندہ کی امید اور گزشتہ کا فکر نہ کر

لوح سے مراد لوح محفوظ یعنی جو کچھ کہ ہونے والا ہے وہ لوح محفوظ پر لکھا گیا اور جو کچھ ہونے والا ہے قلم وہ سب کچھ لکھ چکا ہے ہماری کوشش اور جدوجہد بیکار اور فضول ہے ،، عبدالباری آسی

حالے دارم کہ شرح نتوانم داد — رازے دارم کہ باز نتوانم گفت

رباعی (۱۹۸)

با بادہ نشیں کہ ملک محمود این است — وز چنگ شنو کہ لحن داؤد این است
از آمدہ و رفتہ دگر یاد مکن — حالے خوش باش زانکہ مقصود این است

ایضاً (۱۹۹)

گردوں کمرے ز عمر فرسودۂ ماست — جیحوں اثرے ز چشم پالودۂ ماست
دوزخ شررے ز رنج بیہودۂ ماست — فردوس دمے ز وقت آسودۂ ماست

ایضاً (۲۰۰)

در خواب بدم مرا خردمندے گفت — کز خواب کسے را گل شادی نشگفت
کارے چہ کنی کہ با اجل باشد جفت — برخیز کہ زیر خاک می باید خفت

ایضاً (۲۰۱)

چوں چرخ بکام یک خردمند نگشت — خواہی تو فلک ہفت شمر خواہی ہشت
چوں باید مرد آرزو با ہمہ ہیچ — چہ مور خورد بگور چہ گرگ بدشت

ایضاً (۲۰۲) ہمہ ہشت

شادی مطلب کہ حاصل عمر دمے است — ہر ذرہ ز خاک کیقبادے و جمے است
احوال جہان و اصل این عمر کہ ہست — خوابے و خیالے و فریبے و دمے است

ایضاً (۲۰۳)

این کہنہ رباط را کہ عالم نام است — آرامگہ ابلق صبح و شام است
بزمی است کہ وا ماندۂ صد جمشید است — قصریست کہ تکیہ گاہ صد بہرام است

ایضاً (۲۰۴)

بلبل چو بباغ نالہ بر دست گرفت — می باید ہمچو لالہ بر دست گرفت
زاں پیش کہ مردماں مرا از سر جہل — گویند فلاں پیالہ بر دست گرفت

ایضاً ۲۰۵

یارب تو کریمی و کریمی کرم است — عاصی ز چه رو برون ز باغ ارم است
با طاعتم ار ببخشی آں نیست کرم — با معصیتم اگر ببخشی کرم است

رباعی (۲۰۶)

اکنوں که گل سعادتت پربار است — دست تو ز جام مے چرا بیکار است
مے خور که زمانه دشمن غدار است — دریافتن روز چنیں دشوار است

ایضاً (۲۰۷) روز عشرت ۱۲

مهتاب بنور دامن شب بشگافت — مے خور که دمے خوشتر ازاں نتواں یافت
خوش باش و میندیش که مهتاب بسے — اندر سر خاک یک بیک خواهد یافت

ایضاً (۲۰۸)

پیش از من و تو مرد و بسے زن بودست — کافاق ز جمله شاں مزین بودست
زودا که تن تو خاک گردد زیرا — خاک تو دگر هزاره تن بودست

ایضاً (۲۰۹) از تو بے مرد

از باد صبا دلم چو بوے تو گرفت — ما را بگذاشت جستجوے تو گرفت
اکنوں ز منش هیچ نمے آید یاد — بوے تو گرفته بود خوے تو گرفت

ایضاً (۲۱۰)

آں قصر که بهرام درو جام گرفت — آهو بچه کرد و شیر آرام گرفت
بهرام که گور می گرفتے همه عمر — بنگر که چگونه گور بهرام گرفت

ایضاً (۲۱۱)

با حکم خدا بجز رضا در نگرفت — با خلق بجز روے و ریا در نگرفت
هر حیله که در تصور عقل آید — کردیم ولیک با قضا در نگرفت

ایضاً (۲۱۲)

کم گوے که فضل حق بآسانی نیست — از تو به مگوے کانچه میدانی نیست
چندیں پسر شکر لب و شیریں گو — چوں تو به تواں کرد مسلمانی نیست

(۲۱۳)	رباعی	
سحر از رخ خود زابر نو روز بشست با سبز خطے بہ سبزہ زارے مے خور		برخیز و بہ جام بادہ کن عہد درست بر یاد کسے کہ سبزہ از خاکش رست
(۲۱۴)	ایضاً	
تا چند زنم بروے دریا خشت امشب من و سیمبر جوانان کنشت	غدم	نو مید نیم چو بت پرستان ز کنشت میخواہم و معشوق چہ دوزخ چہ بہشت
(۲۱۵) خیام گر گفت دوزخی خواہد بود	ایضاً	کہ رفت بہ دوزخ و کہ آمد ز بہشت
ہر کو رقمے ز عقل در دل بنگاشت یا در طلب رضاے یزداں کوشید		یک روز ز عمر خویش ضائع نگذاشت یا راحت جاں گزید و ساغر بر داشت
(۲۱۶)	ایضاً	
اے وصل بر آں دل کہ در و سوزے نیست روزے کہ تو بے عشق بسر خواہی برد	بآزرد	سودا زدۂ مہر دل افروزے نیست ضائع تر ازاں روز ترا روزے نیست
(۲۱۷)	ایضاً	
من بندۂ عاصیم رضاے تو کجاست ما را تو بہشت اگر بہ طاعت بخشی		تاریک دلم نور صفاے تو کجاست ایں مزد بود لطف و عطاے تو کجاست
(۲۱۸)	ایضاً	
تا کے ز چراغ مسجد و دود کنشت رو بر سر لوح بیں کہ استاد قضا		تا کے ز زیان دوزخ و سود بہشت اندر ازل آنچہ بودنی بود نوشت
(۲۱۹)	ایضاً	
ہر دل کہ درو مایۂ تجرید کم است جز خاطر فارغ کہ نشاطے دارد		بیچارہ ہمہ عمر ندیم ندم است باقی ہمہ عمر ہر چہ ہست اسباب غم است
(۲۲۰)	ایضاً	
در مجلس ما ہر ساز مستی پست است		نہ چنگ و نہ نالے و نہ دلم و ر دست است

سلہ بریدے دریا خشت زدن سے مراد بیہودہ کام کرنا۔ کنشت بتخانہ ۱۲

سلہ مطلب یہ کہ جو دو گھڑی عقل نہیں ملا تو کبھی اپنی زندگی کا ایک دن بھی ضائع نہیں کیا یا تو وہ خدا کی رضا کی کوشش میں رہا یا عیش دنیوی میں مصروف رہا

سلہ جو لوگ کہ ... تجرید کی خواہش نہیں ہر وقت پشیمان ... تمام زندگی ... ناخوشی ... جیسی ... رنج ... ۱۲ عبدالباری ... حوسی

راندن ہمہ ترک مے پرستی کردند		جز محتسب شہر که دائم مست است
(۲۲۱)	رباعی	
از مار مئے لبعی ساقی مانده است از بادهٔ دوشش یک مئے بیش نماند		وز صحبت عمر بیوفاقی مانده است از عمر ندانم که چه باقی مانده است
(۲۲۲)	ایضاً	
نفست بسگ خانه همی ماندراست رو به صفت است خواب خرگوش دهد		جز بانگ میان تهی از و هیچ نخاست آشوب پلنگ دارد و گرگ و نماست
(۲۲۳)	ایضاً	
پُرخون ز فراقت جگری نیست که نیست با آنکه نداری سر سودای کسے		شیدای تو صاحب نظری نیست که نیست سودای تو در هیچ سری نیست که نیست
(۲۲۴)	ایضاً	
از آتش این طائفه جز دودی نیست دستے که ز دست چرخ بر سر دارم		وز هیچ کسم امید بهبودی نیست در دامن هر که میزنم سودی نیست
(۲۲۵)	ایضاً	
بیگانه اگر وفا کند خویش من است گر زهر موافقت کند تریاق است		ور خویش جفا کند بداندیش من است ور نوش مخالفت کند نیش من است
(۲۲۶)	ایضاً	
تا بتوانی غم جهان هیچ مسنج خوش میخور و مے بخش درین دار سپنج		بر دل منه از آمده نا آمده رنج با خود نبری گرچه بسی داری گنج
(۲۲۷)	ایضاً	
بنگر ز جهان چه طرف بربستم هیچ شمع طربم و لے چو بنشستم هیچ		وز حاصل عمر چیست در دستم هیچ من جام جمم و لے چو بشکستم هیچ
(۲۲۸)	ایضاً	

گو مطرب و می تا بدهم داد صبوح | خوش وقت دلی که می کند یاد صبوح
ما را بجهان سه چیز می باید خوش | مستی و عاشقی و سحر یاد صبوح

(۲۲۸) رباعی

ای عارض تو نهاده بر نسرین طرح | روی تو فگنده بر بتان چین طرح
دی غمزهٔ تو داده شه بابل را | اسپ و رخ و فیل و بیذق و فرزین طرح

(۲۲۹) ایضاً

چون می گذرد عمر چه شیرین و چه تلخ | پیمانه چو پر شود چه بغداد و چه بلخ
می نوش که بعد از من و تو ماه بسی | از سلخ بغره آید و از غره بسلخ

(۲۳۰) ایضاً

قدر گل و مل باده پرستان دانند | نی تنگدلان و تنگدستان دانند
از بیخبری بی خردان معذوراند | ذوقیست درین باده که مستان دانند

(۲۳۱) ایضاً

ز آوردن من نبود گردون را سود | وز بردن من جاه و جلالش نفزود
وز هیچ کسی نیز دو گوشم نشنود | کاوردن و بردن من از بهر چه بود

(۲۳۲) ایضاً

بوی خوش گل بزخم خاری ارزد | گر باده خوری هم بخماری ارزد
یاری که از و هزار جان تازه شود | انصاف بده که انتظاری ارزد

(۲۳۳) ایضاً

آنکس که زمین و چرخ و افلاک نهاد | بس داغ که او بر دل غمناک نهاد
بسیار لب چو لعل و زلفین چو مشک | در طبل زمین و حقه خاک نهاد

(۲۳۴) ایضاً

خورشید کمند صبح بر بام افگند | کیخسرو روز باده در جام افگند
می خور که منادی سحرگه خیزان | آوازه اشربوا در ایام افگند

(۲۳۵) رباعی — نہ دفتر و منبر

دستِ چو منے کہ جام و ساغر گیرد | حیف است کہ آں نرِ آدہ کمتر گیرد
توزاہدِ خشکی و منم فاسق تر | آتش نشنیدہ ام کہ در تر گیرد

(۲۳۶) ایضاً

زاں پیش کہ نام تو ز عالم بر ود | مے خور کہ چو مے بدل غم بر ود
بکشائے سرِ زلف بتے بند زبند | زاں پیش کہ بند بندت از ہم بر ود

(۲۳۷) ایضاً

در ملک تو از طاعتِ من ہیچ فزود | وز معصیتے کہ رفت نقصانے بود
بگذار و بگیر زانکہ معلوم شد | گیرندۂ دیری و گذارندۂ زود

(۲۳۸) ایضاً

چوں رزق تو آنچہ عدل قسمت فرمود | شوّر | یک ذرہ نہ کم شد و نخواہد افزود
آسودہ ز ہر چہ ہست می باید شد | آزادہ ز ہر چہ نیست می باید بود

(۲۳۹) ایضاً

جانم بفدائے آنکہ او اہل بود | سر در قدمش اگر نہم سہل بود
خواہی کہ بدانی بہ یقیں دوزخ را | دوزخ بجہاں صحبتِ نا اہل بود

(۲۴۰) قطعہ

آناں کہ کہن شدند و آناں کہ نو اند | مباد | ہر یک بمرادِ خویش یک یک بدوند
ایں سفلہ جہاں بکس نماند جاوید | رفتند و روند و دیگر آیند و روند

(۲۴۱) رباعی

مے گرچہ حرام ست ولے تا کہ خورد | وانگاہ چہ مقدار و دگر با کہ خورد

[illegible]

انجگاه که این چهار شرط آمد جمع	گر	پس مے نخورد مردم دانا که خورد
هرگاه که این سه شرط (۲۴۲) شد راست بگو	رباعی	
آنها که فلک[1] دیده و دهر آرایند	رونده	آیند و روند و باز در دهر آیند
در دامن آسمان و در زیر زمین		خلقی ست که تا خدای دهر آسایند
(۲۴۳)	ایضاً	که تا خدا نمیرد زایند
این قافلهٔ عمر عجب می گذرد		دریاب دمیکه با طرب می گذرد
ساقی غم فردای قیامت چه خوری		پیش آر پیاله که شب می گذرد
(۲۴۴)	ایضاً	
آنها که درآمدند و در جوش شدند		آشفتهٔ ناز و طرب نوش شدند
خوردند پیاله و مدهوش شدند		وز خواب عدم جمله هم آغوش شدند
(۲۴۵)	ایضاً	
بر چشم تو عالم ارچه می آرایند		مگرو تو بدانکه عاقلان نگرایند
بسیار چو تو شوند و بسیار آیند		بربای نصیب خویش کت بربایند
(۲۴۶)	ایضاً	
پوشیده مرقع[2] اند این خامے چند		نارفته ره صدق و صفا گامے چند
بگرفته ز طامات الف لامے چند		بدنام کنندهٔ نکونامے چند
(۲۴۷)	ایضاً	
آن کس[3] که گنه نزد وی سهل بود		این نکته بگو بدان که او اهل بود
علم ازلی علت عصیان کردن	خواندن	نزدیک حکیم غایت جهل بود
(۲۴۸)	ایضاً	نه دارند که جواب شبه سهل بود
هر بهر دانای فلک میدانند		کو موی بموی رگ برگ میدانند
گیرم که بزرق خلق را بفریبی		با او چه کنی که یک بیک میدانند
(۲۴۹)	ایضاً	

[1] مراد رباعی کی یہ ہے کہ آمد و رفت اور مرنے جینے کا سلسلہ تا قیام قیامت باقی رہیگا

[2] پوشیدہ مرقع یعنی وہ لوگ جو پھٹی پرانی گدڑیاں پہنے پھرتے ہیں اور در اصل کچھ بھی نہیں ہیں پیشانی پر الف کھینچے ہوئے ... سب کچھ ہیں ... نہیں بلکہ دنیا کے بہکانے کے لیے ایک ڈھکوسلہ ...

[3] ... رباعی ایک دوسری رباعی کا جواب ہے جس میں کہا گیا ہے کہ خدا جاہل کو شراب ... ازل میں جانتا تھا ... علم خدا جہل ہوتا ... علم خدا کو علت عصیان قرار دینا ... جہالت ہے

چوں کار نہ بر مرادِ ما خواہد بود
اندیشہ و جہدِ ما کجا دارد سود
پیوستہ نشستہ ایم در حیرت آنکہ
دیر آمدہ ایم و رفت میباید زود

رباعی (۲۵۰)

این چرخِ جفا پیشہ دغاے بنیاد
ہرگز گرہِ بستۂ کس را نہ کشاد
ہر جا کہ دلے دید کہ داغے دارد
داغے دگرش بر سرِ آں داغ نہاد

ایضاً (۲۵۱)

آں مرد نیم کز عدمم بیم آید
آں نیم مرا خوشتر ازیں نیم آید
جانیست بعاریت مرا دادہ خدا
تسلیم کنم چو وقتِ تسلیم آید

ایضاً (۲۵۲)

از واقعہ ترا خبر خواہم کرد
واں را بدو حرف مختصر خواہم کرد
با عشق تو در خاک فرو خواہم شد
با مہرِ تو سر ز خاک بر خواہم کرد

ایضاً (۲۵۳)

عاقل غم و اندیشہ لاشے نخورد
جز جام لبالب پیاپے نخورد
غم در دل و بادہ در صراحی باشد
خاکش بسر آنکہ غم خورد مے نخورد

ایضاً (۲۵۴)

کم کن طمع جہاں کہ باشی خرسند
از نیک و بدِ زمانہ بگسل پیوند
خوش باش چنانکہ ہست این دورِ فلک
ہم بگذرد و نماند این دوری چند

ایضاً (۲۵۵)

در عالمِ جاں بہوش میباید بود
در کارِ جہاں خموش میباید بود
تا چشم و زبان و گوش برجا باشد
بے چشم و زبان و گوش میباید بود

ایضاً (۲۵۶)

این کوزہ گراں کہ دست در گل دارند
عقل و خرد و ہوش بر آں بگمارند
مشت و لگد و طپانچہ تا چند زنند
خاکے بدہان است چہ می پندارند

رباعی (۲۵۷)

لب بر لب کوزہ ہیچ دانی مقصود یعنی لبِ من نیز چو لبہائے تو بود
آخر چو وجود من نماند موجود لبہاتِ چنیں شود بفرمان ودود

ایضاً (۲۵۸)

شب نیست کہ عقل در تحیر نشود وز گریہ کنارِ من پُر از در نشود
پُر مے نشود کاسۂ سر از سودا آں کاسہ کہ سرنگوں بود پُر نشود

ایضاً (۲۵۹) از وجیہ کمال

آنہا کہ محیطِ فضل و آداب شدند در کشفِ علوم شمعِ اصحاب شدند
رہ زیں شب تاریک نبردند بروں گفتند فسانہ و در خواب شدند

ایضاً (۲۶۰)

آنہا کہ اسیرِ عقل و تمیز شدند در حسرتِ ہست و نیست ناچیز شدند
رو با خبراں تو آبِ انگور گزیں کایں بے خبراں بغورہ مویز شدند

ایضاً (۲۶۱)

پیری سرِ سرا بے صوابی دارد گلنارِ رخسم برنگِ آبی دارد
بام و درو چار رکن دیوار وجود ویراں شد و روئے در خرابی دارد

ایضاً (۲۶۲)

آں عقل کہ در راہِ سعادت پوید روزے صد بار خویشتن را میگوید
دریاب تو ایں یکدمہ صحبت کہ نہ آں ترہ کہ بدروند و دیگر روید

ایضاً (۲۶۳) اکنوں دم عمر

تا بود دلم ز عشق محروم نشد کم بود ز اسرار کہ مفہوم نشد
اکنوں کہ ہمی بنگرم از روئے خرد معلوم شد کہ ہیچ معلوم نشد

ایضاً (۲۶۴) عمرم بگذشت

تا بردہ بصبح در طلب شامے چند ننہادہ بروں ز خویشتن گامے چند

[illegible]

درکسوتِ خاص آمدۀ عامے چند		بدنام کنندۀ نکونامے چند
(۲۶۵)	رباعی	
من بادۀ جام یک منی خواہم کرد اول سہ طلاق عقل و دیں خواہم گفت		خود را بدو جام مے غنی خواہم کرد پس دختر رز را بزنی خواہم کرد
(۲۶۶)	ایضاً	
تا چند اسیر رنگ و بو خواہی شد گر چشمۂ زمزمی و اگر آب حیات		چند از پے ہر زشت و نکو خواہی شد آخر بدلِ خاک فرو خواہی شد
(۲۶۷)	ایضاً	د: صفات تو
آں کاسہ گرے کہ کاسۂ سرہا کرد بر خوانِ وجود ما نگوں کاسہ نہاد		در کاسہ گری صنعت خود پیدا کرد واں کاسۂ سرنگوں ترا رسوا کرد
(۲۶۸)	ایضاً	
اجرام کہ ساکنانِ ایں ایوانند ہاں تا سرِ رشتۂ خرد گم نہ کنی	کُم	اسبابِ تردّدِ خردمندانند کانانکہ مدبرانند سرگردانند
(۲۶۹)	ایضاً	
ہر صبح کہ روئے لالہ شبنم گیرد انصاف مرا ز غنچہ خوش می آید		بالائے بنفشہ در چمن خم گیرد کو دامن خویشتن فراہم گیرد
(۲۷۰)	ایضاً	
وقتیست کہ از سبزہ جہاں آرایند عیسیٰ نفساں ز خاک بیروں آیند		موسیٰ صفتاں ز شاخ کف بنمایند در چشم سحاب دیدہ ہا بکشایند
(۲۷۱)	ایضاً	د: چشمہا
در دہر ہر آنکہ نیم نانے دارد نے خادم کس بود نہ مخدوم کسے		وز بہر نشست آشیانے دارد گو شاد بزی کہ خوش جہانے دارد
(۲۷۲)	ایضاً	

گردوں ز زمیں ہیچ گلے بر نارد — کش نشکند و باز بگل نسپارد
گر ابر چو آب خاک را بردارد — تا حشر ہمہ خون عزیزاں بارد
(کلہ)

رباعی (۲۷۳)

زاں سبزہ گلے کہ پیر دہقاں وارد — پرکن کہ دلم میل فراواں دارد
از سر گل آرزو بدرکن کہ جہاں — در زیر گل آرزو فراواں دارد

ایضاً (۲۷۴)

روزے کہ جزائے ہر صفت خواہد بود — قدر تو بقدر معرفت خواہد بود
در حسن صفت کوش کہ در روز جزا — حشر تو بصورت صفت خواہد بود
(تلہ)

ایضاً (۲۷۵) برسر تو شبخوں

زاں پیش کہ غمہات شبخوں آرند — فرمائے کہ تا بادۂ گلگوں آرند
تو زر نہ ای غافل ناداں کہ ترا — در خاک نہند و باز بیروں آرند

ایضاً (۲۷۶)

چوں مردہ شوم خاک مرا گم سازند — احوال مرا عبرت مردم سازند
پس خاک گلم بادہ آغشتہ کنند — وز کالبدم خشت سر خم سازند

ایضاً (۲۷۷)

قومے ز گزاف در غرور افتادند — قومے ز پے حور و قصور افتادند
معلوم شود چو پردہا بردارند — کز کوئے تو دور دور افتادند

ایضاً (۲۷۸)

توبہ نہ کند ہر کہ ثباتش باشد — از بادہ کہ چوں آب حیاتش باشد
اندر رمضاں اگر کسے توبہ کند — بایست ز نماز ہا نجاتش باشد

ایضاً (۲۷۹)

مے باید خورد و کام دل باید راند — در دل نتواں رخصت اندوہ نشاند
ہموارہ کتاب صرف بیاید خواند — پیداست کہ چند در جہاں خواہی ماند

سلہ یعنی دنیا میں کوئی پھول ایسا نہیں ہے جو کھلکر پھر خاک میں نہ مل جاتا ہو۔ اگر ابر اس گرد و خاک کو اٹھائے تو یقین ہے کہ حشر تک خون ہی خون برساتا ہے یعنی یہ خاک و آب تمام عزیزان رفتہ کا خون ہے

سلہ جس دن ہر صفت کی جزا دیجائیگی یعنی جب حشر ہوگا تو تیری معرفت کی مقدار پر تیرا حشر ہوگا لہذا بہتر یہ ہے کہ تو حسن صفت کی کوشش کر کیونکہ جزا دیجائیگی

سلہ اس سے پہلے کہ تجھ پر موت آئے اور غم ...

رباعی (۲۸۰)

وقتے کہ طلوع صبح ازرق باشد
گویند کہ حق تلخ بود در افواه
در کف
باید بہ کفت جام مروق باشد
باید کہ بدیں دلیل مے حق باشد

ایضاً (۲۸۱)

از بادهٔ شب اگر خمارم نبود
گفتی بکن اختیار مے خوردن روز
در
مے خوردن روز اختیارم نبود
در خوردن روز بخت یارم نبود

مکن — نہ اختیارم

ایضاً (۲۸۲)

در دهر چو آوازهٔ گل تازه دهند
از دوزخ و از بهشت وز حور و قصور
فرمائے بتا کہ مے باندازه دهند
فارغ بنشیں کہ آں بہ آوازه دهند

نہ خود

ایضاً (۲۸۳)

گویند بهشت و حور عین خواهد بود
گر ما مے و معشوق پرستیم رواست
وانجا مے ناب و انگبیں خواهد بود
چوں عاقبت کار همیں خواهد بود

ایضاً (۲۸۴)

آں روز کہ توسن فلک زیں کردند
ایں بود نصیب ما ز دیوان قضا
آرایش مشتری و پرویں کردند
ما را چہ گنہ قسمت ما ایں کردند

تشنہ — نہ نصیب

ایضاً (۲۸۵)

آنها کہ کشندهٔ شراب نابند
بر خشک یکے نیست ہمہ در آبند
وانها کہ بشب مدام در محرابند
بیدار یکے ہست دگراں در خوابند

ایضاً (۲۸۶)

مے خور کہ چمن بسے سہا خواهد شد
بر طرف چمن ز زندگانی برخور
خوش زی کہ بسی بسے سہا خواهد شد
زیرا کہ چمن بسے چو ما خواهد شد

ایضاً (۲۸۷)

شب نیست کہ آہ من بجوزا نرسد
وز گریۂ من سیل بدریا نرسد

گفتی کہ بتو بادہ خورم پس فردا		شاید کہ مرا عمر بفردا نہ رسد
(۲۸۸)	رباعی	
یاراں چو باتفاق میعاد کنید		خود را بجمال یک دگر شاد کنید
ساقی چو مے مغانہ در کف گیرد		بیچارہ فلاں را بدعا یاد کنید
(۲۸۹)	ایضاً	
روزیست خوش و ہوا نہ گرم است نہ سرد		ابر از رخ گلزار ہمی شوید گرد
بلبل بزبان حال خود با گل زرد		فریاد ہمی زند کہ مے باید خورد
(۲۹۰)	ایضاً	
عمرت تا کے بخود پرستی گذرد		یا در پے نیستی و ہستی گذرد
مے خور کہ چنیں عمر کہ غم در پی اوست		آں بہ کہ بخواب یا بمستی گذرد
(۲۹۱)	ایضاً	
مے خور کہ تنت بخاک در ذرہ شود		خاکت پس ازاں پیالہ و جرہ شود
از دوزخ و از بہشت فارغ می باش		عاقل بچنیں عمر چرا غرہ شود
مشغول سخن بہشت د (۲۹۲) دوزخ یکساں	ایضاً	
عشقے کہ مجازی بود آبش نبود		چوں آتش نیم مردہ تابش نبود
عاشق باید کہ سال و ماہ و شب و روز		آرام و قرار و خورد و خوابش نبود
(۲۹۳)	ایضاً	
ایزد بہ بہشت وعدہ با ما مے کرد		پس در دو جہاں حرام مے را کے کرد
شخصے ز عرب ناقۂ حمزہ پے کرد		پیغمبر ما حرام مے بر وے کرد
(۲۹۴)	ایضاً	
اکنوں کہ ز خوشدلی بجز نام نماند		یک ہمدم پختہ جز مے خام نماند
دست طرب از ساغر مے باز مگیر		امروز کہ در دست بجز جام نماند
(۲۹۵)	ایضاً	

گویند بہشت و حوضِ کوثر باشد ... وانجا مۓ ناب و شہد و شکر باشد
پُر کن قدح بادہ و بر دستم نہ ... نقدے ز ہزار نسیہ خوشتر باشد

(۲۹۶) رباعی

آں قوم کہ در مقام تمکیں رفتند ... با آخر کار جملہ مسکیں رفتند
مسکیں مسکیں بمرگ ہم می گفتند ... واں طائفہ کاندر رہِ تحسیں رفتند

(۲۹۷) ایضاً

در راہ چناں رو کہ سلامت نکنند ... با خلق چناں زی کہ قیامت نکنند
در مسجد اگر روی چناں رو کہ ترا ... در پیش نخواہند و امامت نکنند

(۲۹۸) ایضاً

در راہِ خرد بجز خرد را مپسند ... چوں ہست رفیق نیک بد را مپسند
خواہی کہ ہمہ جہاں ترا بپسندد ... می باش بخوشدلی و خود را مپسند

(۲۹۹) ایضاً

خواہی کہ ترا رتبتِ ابرار رسد ... مپسند کہ کس را ز تو آزار رسد
از مرگ میندیش و غمِ رزق مخور ... کیں ہر دو بوقتِ خویش ناچار رسد

(۳۰۰) ایضاً

در چرخ بانواع سخنہا گفتند ... ایں بیخبراں گوہرِ دانش سفتند
واقف چو نہ گشتند براسرارِ فلک ... اول زنخے زدند و آخر خفتند

عاجز آمدند ۱۲

(۳۰۱) ایضاً

ایں خلق ہمہ خراں با افسوسند ... پُر مشغلہ و میاں تہی چوں کوسند
خواہی کہ کفِ پاے ترا بوسہ زنند ... خوش نام بزی کہ بندۂ ناموسند

(۳۰۲) ایضاً

مے نوش کہ تا غم از نہادت ببرد ... شغلِ دو جہاں جملہ زیادت ببرد
رو آتشِ تر گزیں کن و آب رواں ... پیش آنکہ شوی خاک و بادت ببرد

ن زاں پیش

رباعی

(۳۰۳)

می خور که ز تو قلت و کثرت ببرد / واندیشهٔ هفتاد و دو ملت ببرد
پرهیز مکن ز کیمیائی که ازو / یک جرعه خوری هزار علت ببرد

ایضاً

(۳۰۴)

چون شاهد روح خانه پرواز شود / هر چیز باصل خویشتن باز شود
این ساز وجود چار ارکان طبع / از زخمهٔ روزگار بے ساز شود

ایضاً

(۳۰۵)

گویند ازاں کساں که با پرهیز اند / زانساں که بمیرند چناں برخیزند
ما با مے و معشوق از انیم مدام / تا بو که بحشر ما چناں انگیزند

ایضاً

(۳۰۶)

اے همنفساں مرا بمے قوت کنید / وین چهرهٔ کهربا چو یاقوت کنید
چوں فوت شوم بباده شوئید مرا / وز چوب رزم تختهٔ تابوت کنید

ایضاً

(۳۰۷)

اندیشهٔ جرمم چه بخاطر گذرد / از آتش سینه آہم از سر گذرد
لیکن شرطی است بنده چوں توبه کند / مخدوم به لطف از سر آں درگذرد

ایضاً

(۳۰۸)

یک جام هزار مرد با دیں ارزد / یک جرعهٔ مے مملکت چیں ارزد
در روئے زمیں چیست ز باده خوشتر / تلخے که هزار جان شیریں ارزد

ایضاً

(۳۰۹)

چوں عشق ازل بود مرا انشا کرد / بر من ز نخست درس عشق املا کرد
وانگاه قراضهٔ زر قلب مرا / مفتاح خزائن در معنے کرد

ایضاً

(۳۱۰)

در میکده جز بمے وضو نتواں کرد / واں نام که زشت شد نکو نتواں کرد

سلہ شراب پیو وہ کہ قلت اور کثرت اور بہتّر دو دو ملت کا جھگڑا تم سے پاس نہ آنے دے ایک کیمیا ہی جس کا ایک گھونٹ ہزار درد کی دوا ہے اس سے پرہیز نہ کرنا چاہیے۔

سلہ جب شاہد روح قالب [illegible]

[illegible]

مے دہ کہ کنوں پردۂ مستوری ما		بدریدہ چنیں شد کہ رفو نتواں کرد
(۳۱۱)	رباعی	
آنہا کہ اساس کار بر زرق نہند		آیند و میان جان و تن فرق نہند
بر فرق نہم سبوئے مے من پس ازیں		گر ہمچو خروس ارّہ بر فرق نہند
(۳۱۲)	ایضاً	خیام شراب
عید آمد و کارہا نکو خواہد کرد		ساقی مے ناب در سبو خواہد کرد
افسار نماز و پوز بند روزہ		عید از سر ایں خراں فرو خواہد کرد
(۳۱۳)	ایضاً	
مگذار کہ غصہ در کنارت گیرد		و اندوہ محال روزگارت گیرد
مے خور بکنار سبزہ و آب رواں		زاں پیش کہ خاک در کنارت گیرد
مگذار مے دکنار آب بگشت (۳۱۴)	ایضاً	
گویند بحشر گفتگو خواہد بود		واں یار عزیز تند خو خواہد بود
از خیر محض جز نکوئے ناید		خوش باش کہ عاقبت نکو خواہد بود
(۳۱۵)	ایضاً	
خوش باش کہ ماہ عید نو خواہد شد		بے کاری ما بکار او خواہد شد
اے ساقی اگر بادہ دہی ورنہ دہی		میداں کہ سر جملہ فرو خواہد شد
(۳۱۶)	ایضاً	
در وقت اجل چو کار ما آمادہ کنند		در بستر خاکم از رخ سادہ کنند
در خاک لحد چو خشت خواہند نہاد		زنہار کہ آب و گلش از بادہ کنند
(۳۱۷)	ایضاً	یعنی یقین ۱۲
گر یک نفست ز زندگانی گذرد		مگذار کہ جز بشادمانی گذرد
زنہار کہ سرمایۂ ایں ملک جہاں		عمر است چناں کش گذرانی گذرد
(۳۱۸)	ایضاً	

ساقی از سبو شراب ناب یا غیر
نماز کی بات چھوڑ دو اور روزہ
کا دہانہ (کھیری) ان
گدھوں کا یعنی ...
گفتگو ہوگی۔ وہ یار عزیز
تند خو ہوگا۔ ہم یہ کہتے
ہیں کہ وہ خیر محض ہے اس
سے نیکی کے سوا اور
کوئی بات نہ ہوگی ۱۲
خوش باش ...
عاقبت بخیر ہوگی ۱۲
عید الباری ...

دادم بامید روزگارے برباد
زاں می ترسم کہ روزگارم ندہد
نابودہ زروزگار خود روزے شاد
چندانکہ زروزگار بستانم داد

رباعی (۳۱۹)

یک روز فلک کار مرا ساز نہ کرد
یک دم نفسے از سر شادی نزدم
ہرگز سوے من دمے خوش آواز نہ کرد
کاں روز کہ صد در غمم باز نہ کرد

ایضاً (۳۲۰)

مے باید بود و مردمے باید بود
وایم سبقے ز عشق مے باید خواند
سرتا بقدم بدردمے باید بود
در کوچہ دوست گردمے باید بود

ایضاً (۳۲۱)

مسکیں تن من کہ در غریبی فرسود
عمرم بگذشت و یکزماں شاد نبود
آوارہ زخانماں نے دار و سود
تا عاقبتم اجل کجا خواہد بود

ایضاً (۳۲۲)

آوردہ باضطرابم اول بوجود
رفتیم باکراہ و ندانیم چہ بود
جز حیرتم از حیات چیزے نفزود
زیں آمدن و بودن و رفتن مقصود

ایضاً (۳۲۳)

آنہا کہ بفکر در معنی سفتند
سر رشتۂ اسرار ندانست کسے
در ذات خدا و ند سخنہا گفتند
اول زنخے زدند و آخر خفتند

ایضاً (۳۲۴)

آنہا کہ خلاصۂ جہاں ایشانند
در معرفت ذات تو مانند فلک
بر اوج فلک براق ہمت رانند
سرگشتہ و سرنگوں و سرگردانند

ایضاً (۳۲۵) ۔۔ وزطبع

از مے طرب و نشاط و مردی خیزد
رو بادہ بخور کہ خسرو خواہی ماند
دگر بادہ خوری
در جمع کتب خشکی و سردی خیزد
کز خوردن سبزہ روے زردی خیزد

(۳۲۶)	رباعی	
بیمارم و بت در امتحانم دارد	تبٔ	تا خوردن مے قصد بجانم دارد
وین طرفه نگر که هر چه در بیماری		جز باده خورم همه زیانم دارد
(۳۲۷)	ایضاً	
بر روئے نکوئے و لب جوئے و گل و ورد		تا بتوانم عیش و طرب خواهم کرد
تا بوده ام و باشم و خواهم بودن		مے خورده ام و مے خورم و خواهم خورد
(۳۲۸)	ایضاً	اسے در ہر سہ زمانہ ماضی و حال و استقبال ۱۲
خوش باش که عالم گذران خواهد بود		بر چرخ قران اختران خواهد بود
خشتے که ز قالب تو خواهند زدن		بنیاد سرائے دیگران خواهد بود
(۳۲۹)	ایضاً	
ماه رمضان چنانکه امسال آمد		بر پائے خرد بند گران حال آمد
اے بار خدائے خلق را غافل ساز		چندانکه گمان کنند شوال آمد
(۳۳۰)	ایضاً	تا پندارد که ماه
افسوس که نامهٔ جوانی طے شد		وین تازه بهار ارغوانی دے شد
وان مرغ طرب که نام او بود شباب		هیهات ندانم که کے آمد کے شد
(۳۳۱)	ایضاً	
مے خواره اگر غنی بود عور شود	بود	وز عربده اش جهان پر از شور شود
در حقهٔ لعل ازان زمرد ریزم		تا دیده افعی غمم کور شود
(۳۳۲)	ایضاً	
هر لذت و راحتے که خلاق نهاد		از بهر مجردان آفاق نهاد
هر کس که ز طاق منقلب گشت بجفت		آسائش خود ببرد و بر طاق نهاد
(۳۳۳)	ایضاً	
فردا الم فراق طے خواهد شد		با طالع سعد قصد مے خواهد شد

اکنون نہ کنم نشاط کے خواہد شد		معشوقہ موافق ست و ایام بکام
	رباعی	(۳۳۴)
بر فہم کسے این سخن آسان نبود		موجود حقیقی بجز انسان نبود
تا خلق خدا پیش تو یکسان نبود		یک جرعہ ازین شراب بے غش مے کش
ماسوائے انسان ہے	ایضاً	(۳۳۵)
جز بے خرد از زمانہ برے نخورد		چون نیست دریں زمانہ سودے ز خرد
تا بو کہ زمانہ سوئے ما بر نگرد		پیش آر از آنکہ او خرد را ببرد
	ایضاً	(۳۳۶)
در دامن زہد زاہدان آتش باد		پیوستہ خرابات ز رندان خوش باد
افگندہ بزیر پائے دردے کش باد		آن دلق بصد پارہ و آن صوف کبود
	ایضاً	(۳۳۷)
تا بر دلش از زمانہ خارے نہ رسید		در دہر کسے بگلعذارے نہ رسید
دستش بسر زلف نگارے نہ رسید		در شانہ نگر کہ تا بصد شاخ نشد
	ایضاً	(۳۳۸)
بر دست ہمیشہ آب انگورم باد		در سر ہوس بتان چون حورم باد
او خود بدہد من نکنم دورم باد		گویند مرا کہ ایزدت توبہ دہاد
	ایضاً	(۳۳۹)
از آتش غم روح من افراشتہ اند		از آب عدم تخم مرا کاشتہ اند
تا خاک من از چہ جائے برداشتہ اند		سرگشتہ چو بادمی دوم گرد جہان
	ایضاً	(۳۴۰)
تا حشر ز قال و قیل خود باز رہند		قومے کہ بخواب مرگ سر باز نہند
در بے خبری از چہ خبر باز دہند		تا کے گوئی خبر کسے باز نداد
	ایضاً	(۳۴۱)

۳۳۵ چونکہ اس زمانہ میں عقل سے کوئی فائدہ نہیں ہے اور بجز اس کے ہوتا زمانے کوئی نتیجہ نہیں ہوتا تو مجھ کو وہ چیز دے جو عقل کو ضائع کر سکے ممکن ہے کہ اس ترکیب سے زمانہ ہم پر رحم کرے

توبہ مکن از مے اگرت مے باشد — صد تائب و باغ و غات در پے باشد
گل جامہ دران و بلبلان نعرہ زنان — در وقت چنیں توبہ روا کے باشد

رباعی (۳۴۲)

تا یار شراب جانفزا یم ندہد — صد بوسہ فلک بہ سرو پایم ندہد
گویند کہ توبہ کن اگر وقت آید — چوں توبہ کنم اگر خدایم ندہد

ایضاً (۳۴۳)

کس راپس پردۂ قضا راہ نہ شد — وز سر خدا ہیچ کس آگاہ نہ شد
ہر کس ز سر قیاس چیزے گفتند — معلوم نہ گشت و قصہ کوتاہ نہ شد

ایضاً (۳۴۴)

یک نان بہ دو روز گر شود حاصل مرد — وز کوزۂ اشکستہ دم آبے سرد
مامور کس دگر چرا باید بود — یا خدمت چوں خودی چرا باید کرد

ایضاً (۳۴۵)

چنداں بروایں رہ کہ دوئی برخیزد — گر ہست دوئی ز رہروی برخیزد
تو او نشوی ولیک گر جہد کنی — جائے برسی کز تو توئی برخیزد

ایضاً (۳۴۶)

با مے بکنار جوئے مے باید بود — از غصہ کنارہ جوئے مے باید بود
ایں مدت عمر ما چو گل دہ روز است — خنداں لب و تازہ روئے مے باید بود

ایضاً (۳۴۷)

طبعم ہمہ با روئے چو گل می خندد — دستم ہمہ با ساغر مل پیوندد
از ہر جزوے نصیب خود بردارم — زاں پیش کہ جزوہا بکل پیوندد

ایضاً (۳۴۸)

تا زہرہ و مہ بر آسماں بدید — بہتر ز مے لعل کسے ہیچ ندید
من در عجبم ز مے فروشاں کایشاں — بہ زانکہ فروشند چہ خواہند خرید

رباعی (۳۴۹)

حیی کہ بقدر سبو روے سازد
پیوستہ ہمہ کار عدوے سازد
گویند ترا بہ گر مسلماں نبود
آں را تو ثنا گو کہ کدوے سازد

ایضاً (۳۵۰)

گویند کہ ماہ رمضاں گشت پدید
من بعد بگرد بادہ نتواں گردید
در آخر شعباں بخورم چنداں مے
کاندر رمضاں مست بیفتم تا عید

(بخشم)

ایضاً (۳۵۱)

گر یار منید ترک طامات کنید
غمہائے مرا بمے مکافات کنید
چوں در گذرم خاک مرا گل سازید
در رخنۂ دیوار خرابات کنید

ایضاً (۳۵۲)

آنہا کہ جہاں زیر قدم فرسودند
واندر طلبش ہر دو جہاں پیمودند
آگاہ نمی شوم کہ ایشاں ہرگز
زیں حال چنانکہ ہست آگہ بودند

ایضاً (۳۵۳)

تا خاک مرا بقالب آمیختہ اند
بس فتنہ کہ از خاک برانگیختہ اند
من بہتر ازیں نمے توانم بودن
کز بوتہ مرا چنیں بروں ریختہ اند

ایضاً (۳۵۴)

من مے خورم و ہر کہ چو من اہل بود
مے خوردن من بنزد او سہل بود
مے خوردن من حق ز ازل میدانست
گر مے نخورم علم خدا جہل بود

(ازل)

ایضاً (۳۵۵)

کس مشکل اسرار ازل را نہ کشاد
کس یک قدم از نہاد بیروں نہ نہاد
من می نگرم ز مبتدی تا استاد
عجز است بدست ہر کہ از مادر زاد

ایضاً (۳۵۶)

از دفتر عمر پاک می باید شد
در دست اجل ہلاک می باید شد

ای ساقی مه لقا تو خوش خوش ما را		آبے در ده که خاک می باید شد
(۳۵۷)	رباعی	
سودازده را باده پر و بال بود ماه رمضان باده نخوردیم و گذشت	برنت	مے بر رخ خاتون خرد خال بود بارے شب عید از مه شوال بود
(۳۵۸)	ایضاً	
بدخواه کسان هیچ بمقصد نرسد من نیک تو خواهم و تو خواهی بد من		یک بد نکند تا بخودش صد نرسد تو نیک نه بینی و من بد نرسد
(۳۵۹)	ایضاً	
سوئے تو درین قوم چه کردی که خرند سالے یکبار آب جویت ندهند	شپوئی	دانش چه بری که از تو دانش نخرند روزے صد بار آبرویت ببرند
(۳۶۰)	ایضاً	
خرم دل آن کسے که معروف نشد سیمرغ صفت بعرش پروازے کرد		در جبه و در ردا و در صوف نشد در کنج خرابه جهان بوف نشد
(۳۶۱)	ایضاً	
افسوس که سرمایه زکف بیرون شد کس نامد از آن جهان که پرسم از وے		وز دست اجل بسے جگرها خون شد کاحوال مسافران عالم چون شد
(۳۶۲)	ایضاً	
فردا که نصیب نیک بختان باشد گر نیک آیم مرا از ایشان شمرند		قسمے بمن رند پریشان بخشند ور بد باشم مرا بدیشان بخشند
(۳۶۳)	ایضاً	
آنها که بکار عقل در می کوشند آن به که لباس ابلهی در پوشند	تره	افسوس که جمله گاو نر می دوشند کامروز بعقل تره می نفروشند
(۳۶۴)	ایضاً	

طبعم بہ نماز و روزہ چون مائل شد
گفتم کہ مراد کلیم حاصل شد
افسوس کہ آن وضو ببادی بشکست
وان روزہ بہ نیم جرعہ ے باطل شد

رباعی (۳۶۵)

ہر جرعہ کہ ساقیش بخاک افشاند
در دیدہ گرم آتش غم بنشاند
سبحان اللہ تو بادہ می پنداری
آبی کہ ز صد درد دلت برہاند

ایضاً (۳۶۶)

چون دست بدامان ہوس می نرسد
جامی بمراد دل بکس می نرسد
در دہ قدح درد کہ حسام صافی
زین شیشۂ فیروزہ بکس می نرسد

ایضاً (۳۶۷)

خطیکہ ز رخ یار برخاستہ شد
تو ظن نبری کہ حسن او کاستہ شد
در باغ رخش بہر تماشاگہ جان
گل بود و بہ سبزہ نیز آراستہ شد

ایضاً (۳۶۸)

خون از دل افگار برون می آید
وز دیدہ خونبار برون می آید
گر خون بچکد از مژہ ام نیست عجب
زیرا کہ گل از خار برون می آید

ایضاً (۳۶۹)

اندر رہ عشق جملہ صافان مردند
واندر طلبش جملہ بزرگان خردند
امروز شبے روز نہ فردا این ست (آئنست)
فردا طلبان در غم فردا مردند

ایضاً (۳۷۰)

بر من قلم قضا چو بی من رانند
پس نیک و بدش چرا ز من میدانند
دی بی من و امروز چو دی بی من و تو
فردا بچہ حجتم بداور خوانند

ایضاً (۳۷۱)

دشمن کہ مرا ہمیشہ بد می بیند
حقا کہ نہ از روی خرد می بیند
در آئینہ درون خود می نگرد
وان صورت مردہ رنگ خود می بیند

سنہ ۵۷ میں کہتا تھا کہ اب میں نماز و روزہ کا پابند ہو گیا ہوں میری ساری مراد بر آئے گی مگر افسوس کہ یہ خیال باطل نکلا۔ ایک بار (یعنی) میرا وضو ٹوٹ گیا اور آدھے گھونٹ میں روزہ ختم ہوا [illegible]

رباعی (۳۷۲)

نے جامۂ عمر کہنہ نو خواہد شد
نے سترِ جہاں بکامِ تو خواہد شد
مے خور کہ سبو و کوزہ اندوہ مخور
کین کوزہ چو بشکند سبو خواہد شد

ایضاً (۳۷۳)

پاپیہ

با مردمِ نیک و بدسے باید بود
در بادیہ دیو و ددسے باید بود
مفتونِ معاشِ خود نے باید بود
مغرور بفضلِ خود نے باید بود

ایضاً (۳۷۴)

زلفین تو با مشکِ ختن بازی کرد
با لعلِ لبِ تو روح دمسازی کرد
بالائے ترا بسرو نسبت کردم
زان روز سہی سرو سرافرازی کرد

ایضاً (۳۷۵)

زان پیش کہ گوئے زمین آگندہ شود
ذراتِ تنِ مرکبم پراگندہ شود
اے بادہ سر از گورِ صراحی بردار
باشد کہ دلِ مردۂ من زندہ شود

ایضاً (۳۷۶)

رفتیم ز ما نہ آشفتہ بماند
با آنکہ ز صد گہر یکے سفتہ بماند
افسوس کہ صد ہزار معنیٔ دقیق
از بیخردیٔ خلق ناگفتہ بماند

ایضاً (۳۷۷)

دشبو

آنانکہ بہشت نزدے موصوف اند
دائم بکفِ آب و دو ناں موقوف اند
گویند کہ شبلیؒ و جنیدؒ ہم ہمسر
شبلیؒ نہ ولی و کرخیؒ معروف اند

ایضاً (۳۷۸)

گر بادہ بکوہ بر زنی رقص کند
ناقص بود آنکہ بادہ را نقص کند
از بادہ مرا توبہ چہ می فرمائی
روحیست کہ او تربیتِ شخص کند

ایضاً (۳۷۹) بادہ ۲ پرورشِ جسم ۳

یارانِ موافق ہمہ از دست شدند
در پائے اجل یگاں یگاں پست شدند

بودند بیک شراب در مجلس عمر — دوری دو سه پیشتر ز ما مست شدند

(۳۸۰) رباعی

می خواہم خورد تا که جانم باشد — گر سود جہاں جملہ زیانم باشد
اے جانِ جہاں دریں جہاں خوش بزیم — من کے دانم کہ آں جہانم باشد

(۳۸۱) ایضاً

ساقی علم سیاہ شب صبح ربود — برخیز و مے مغانہ را در دہ زود
بکشاے ز ہم دو نرگس خواب آلود — برخیز کہ خفتنت بسے خواہد بود

(۳۸۲) ایضاً

سودائے ترا بہانہ بس باشد — مستانہ ترا ترانہ بس باشد
در کشتنِ ما چرا کشد چشم تو تیغ — ما را سر تازیانہ بس باشد

(۳۸۳) ایضاً

گویند کہ مرد را ہنر می باید — یا نسبت عالی پدر می باید
امروز چناں شدہ است در نوبتِ ما — کاینہا ہمہ ہیچ ہست زر می باید

(۳۸۴) ایضاً

خوش باش کہ عالم گذراں خواہد بود — روح از پے تن نعرہ زناں خواہد بود
ایں کاسۂ سرہا کہ تو بینی یک چند — زیر قدم کوزہ گراں خواہد بود

(۳۸۵) ایضاً

من دامنِ زہد و توبہ طے خواہم کرد — با موئے سفید قصد مے خواہم کرد
پیمانۂ عمر من بہفتاد رسید — ایں دم نکنم نشاط کے خواہم کرد

(۳۸۶) ایضاً

ہم دست من تشنہ بجامے نرسید — ہم پائے تمنا بمقامے نرسید
واندل کہ بماندہ بود در ناکامی — ہم عاقبت الامر بکامے نرسید

(۳۸۷) ایضاً

غم خوردن بیہودہ کجا دارد سود — خوش — کیں چرخ فلک بسے چو ما کشت و ربود
پُرکن قدح مے بکفم بر نہ زود — تا نوش کنم کہ بود نیہا ہمہ بود

رباعی (۳۸۸)

یک جرعۂ مے ملک جہاں می ارزد — خشت سر خم ہزار جاں می ارزد
آں کہنہ کہ لب بسے از و پاک کنند — حقا کہ ہزار طیلساں می ارزد

ایضاً (۳۸۹)

انگہ کہ نہال عمر برکندہ شود — واجزام زیکدگر پراگندہ شود
درزانکہ صراحی کنند از گل ما — حالے کہ پُر از بادہ کنی زندہ شود

ایضاً (۳۹۰)

ل جہاں صراحی از گل ساختند ۱۲

آں قوم کہ سجادہ پرستند خرانند — زیراکہ بزیر بار سالوس درانند
ویں از ہمہ طرفہ ترکہ در پردۂ زہد — پردہ — اسلام فروشند و ز کافر بترانند

ایضاً (۳۹۱)

شاد بنشیں کہ ایں نہ آں خواہد بود — فاک — جسمم ہمہ در خاک نہاں خواہد بود
تو بادہ خور و غم جہاں ہیچ مخور — خود غم خورد آنکہ در جہاں خواہد بود

ایضاً (۳۹۲)

اسرار ازل بادہ پرستاں دانند — قدر مے و جام تنگدستاں دانند
گر چشم تو حال من بداند نہ عجب — شک نیست کہ حال مستِ مستاں دانند

ایضاً (۳۹۳)

با سفلۂ تند خوئے بے عقل و وقار — زنہار مخور بادہ کہ رنج آرد بار
بدمستی و شور و عربدہ در شب عیش — دردسر و عذر خواہیش روز شمار

ایضاً (۳۹۴)

چوں نیست ترا جز آنکہ او داد قرار — چندیں ز پے مراد دل رنجہ مدار
ہاں تا نہ نہی بر دل خود چندیں بار — بگذاشتن و گذشتن است آخر کار

(۳۹۵)	رباعی	
یک جرعه می از مملکت جم خوشتر آه سحری ز سینه خماری	بہتر بہتر	بوی قدح از غذای مریم خوشتر از ناله بوسعید و ادهم خوشتر
(۳۹۶)	ایضاً	
افلاک که جز غم نفزایند دگر ناآمدگان اگر بدانند که ما		ننهند بجا تا نربایند دگر از دهر چه می‌کشیم نایند دگر
(۳۹۷)	ایضاً	
تا چند ازین حیله و زراقی عمر حقا که من از ستیزه و دغدغه اش		تا چند مرا درد دهد ساقی عمر چون جرعه بخاک ریزم این باقی عمر
(۳۹۸)	ایضاً	
از بودنی ای دوست چه داری تیمار خرم بزی و جهان بشادی گذران		در فکرت بیهوده دل و جان افگار تدبیر نه با تو کرده‌اند آخر کار
(۳۹۹) تو بزی	ایضاً	
از گردش روزگار بهری برگیر از طاعت و معصیت خدا مستغنی است		بر تخت طرب نشین بکف ساغر گیر باری تو مراد خود ز عالم برگیر
(۴۰۰)	ایضاً	
دل تنگ شوی بگوی که بنگ بخور صوفی شده‌ای نخوری آن بخوری		یا یک منکی باده گلرنگ بخور در خورد تو سنگ است بزن سنگ بخور
(۴۰۱)	ایضاً	
وقت سحر است خیز ای طرفه پسر کین یکدم عاریت درین کنج فنا	بقا	پر باده لعل کن بلورین ساغر بسیار بجوئی و نیابی دیگر
(۴۰۲)	ایضاً	
آن لعل در آبگینه ساده بیار		وان محرم و مونس هر آزاده بیار

چون میدانی که هست عالم خاک		بادیست که بود بگذر و باده بیار
(۴۰۳)	رباعی	
بایار چو آرمیده باشی همه عمر		لذات جهان چشیده باشی همه عمر
هم آخر عمر رحلت باید کرد		خوابی باشد که دیده باشی همه عمر
(۴۰۴)	ایضاً	
گر بت رخ تست بت پرستی خوشتر		در باده ز جام تست مستی خوشتر
در مستی عشق زان سبب نیست شدم		کان نیستی از هزار هستی خوشتر
(۴۰۵)	ایضاً	
ای چرخ فلک نه عقل داری نه هنر		هرگز نه کنی بکار آزاده نظر
نامردان را دهی همه گنج گهر		احسنت زهی چرخ مخنث پرور
(۴۰۶)	ایضاً	
بایار خوشم جام شراب اولی تر		وز دست غمم دیده پر آب اولی تر
چون عالم دون وفا نخواهد کردن		در عالم دون مست و خراب اولی تر
(۴۰۷)	ایضاً	
در دائرهٔ سپهر ناپیدا غور		جامیست که جمله را چشانند بدور
نوبت چو بدور تو رسد آه مکن		می نوش بخوشدلی که دوریست نه جور
(۴۰۸)	ایضاً	
چون حاصل آدمی درین جای دو در		جز درد دل و دادن جان نیست دگر
خرم دل آنکه شد بطفلی آزاد		و آسوده کسی که خود نزاد از مادر
(۴۰۹)	ایضاً	
سستی مکن ای فرینهٔ حق بگذار		وان لقمه که داری ز کسان باز مدار
در خون کسی و مال کسی قصد مکن		در عهدهٔ آنجهان منم باده بیار
غیبت مکن و مجوی (۴۱۰) کس را آزار	ایضاً	

وے کوزہ گری بدیدم اندر بازار واں گل بزبانِ حال با او میگفت	تازہ	بر پارہ گلے لگد ہمی زد بسیار من ہمچو تو بودہ ام مرا نیکو دار
(۴۱۱)	رباعی	
ایں اہل قبور خاک گشتند و غبار آہ ایں چہ شرابیست کہ تا روزِ شمار		ہر ذرّہ زہر ذرّہ گرفتند کنار بیخود شدہ و بیخبر ند از ہمہ کار
(۴۱۲)	ایضاً	
از گردشِ ایں زمانۂ دوں پرور چوں غنچہ بگلزار جہاں با دل تنگ		با صد غم در دمی برم عمر بسر چوں لالہ ز باغ دہر با خونِ جگر
(۴۱۳)	ایضاً	
کار ہمہ عالم بمرادت شدہ گیر گفتی کہ بکامِ خویش دستے بزنم		ویں عمر برفتہ وا جل آمدہ گیر خود ناتوانی وگر توانی زدہ گیر
(۴۱۴)	ایضاً	
او را خواہی ز زن ز فرزند ببر ہر چیز کہ ہست بند راہست ترا		مردانہ در آ ز خویش پیوند ببر با بند چگونہ رہ روی بند ببر
(۴۱۵)	ایضاً	
از چرخ بکام سر برافراشتہ گیر از گنج و گہر ہر چہ مرادِ دل تست		وز عمر تمام بہرہ برداشتہ گیر برداشتہ گیر و باز بگذاشتہ گیر
(۴۱۶)	ایضاً	
گر بادہ خوری تو با خردمنداں خور بسیار مخور در د مکن فاش مساز	لاتر	یا با صنمے سادہ رخی خنداں خور کم کم خور و گہ گاہ خور و پنہاں خور
خوش باش درایں نشیمن (۴۱۷) کون و فساد	ایضاً	پس بر سر آں گنج جو بر صحرا بُد
اے دل ہمہ اسباب جہاں ساختہ گیر در دنیٔ فانی کہ نہ جائے من و تست		ویں خانہ پُر از نعمت و آراستہ گیر روز دو سہ بنشستہ و برخاستہ گیر

۵۱۱ یہ اہل قبور کہ خاک ہو کر غبار ہو گئے اور انکے ذرے دوسرے ذروں کے ساتھ لگ گئے انھوں نے ایسی کونسی شراب پی ہے کہ سب کے سب بیخود ہو گئے اور قیامت تک کے لیے بیہوش پڑے ہوئے ہیں

۵۱۴ راہ طریقت میں [illegible] عبدالباری آسی

(۴۱۸)	رباعی	
جانا می صاف وقت گل خوش میخور		بر یاد بتان نغز و دلکش میخور
می خون رز است و رز ترا میگوید		خون بر تو حلال کرده ام خوش میخور
(۴۱۹)	ایضاً	
عمر تو چه دو صد و چه سی صد چه هزار		زین کهنه سرا برون برندت ناچار
گر بادشهی و گر گدای بازار		این هر دو بیک نرخ بود آخر کار
(۴۲۰)	ایضاً	
ای دل همه اسباب جهان خواسته گیر		باغ طربت بسبزه آراسته گیر
وانگاه بران سبزه شبی چون شبنم		بنشسته و بامداد برخاسته گیر
(۴۲۱)	ایضاً	
ای دوست غم جهان بیهوده مخور		بیهوده غم جهان فرسوده مخور
چون بود گذشت و نیست نابود پدید		خوش باش و غم بوده و نابوده مخور
(۴۲۲)	ایضاً	
ای خواجه فقیر گر تراهست خبر		چندین ز حسد مپیچ بر اهل نظر
ایشان همه از صانع و صنعش گویند		تو از دم حیض و از نجاسات دگر
(۴۲۳)	ایضاً	
ای در طلب تو عالمی در شر و شور		درپیش تو درویش و توانگر همه عور
ای با همه در حدیث و گوش همه کر		ای با همه در حضور و چشم همه کور
(۴۲۴)	ایضاً	
گر گوهر طاعتت نسفتم هرگز		ور گرد گنه ز رخ نرفتم هرگز
نومید نیم ز بارگاه کرمت	زیرا	دانی که یکی را دو نگفتم هرگز
(۴۲۵)	ایضاً	
از جمله رفتگان این راه دراز		باز آمده کو که بما گوید راز

زنهار درین سرا چه از روی مجاز		چیزی نگذاری که نمی آئی باز
آن برسراین دو راهه (۴۲۶) آز و نیاز	رباعی	
رو بر سر افلاک جهان خاک انداز چه جای عبادتست چه جای نماز		می میخور و گرد خوبرویان می تاز کز جمله رفتگان یکی نامد باز
(۴۲۷)	ایضاً	زندگان
این چرخ که با کسی نمی گوید راز می خور که کس عمر دوباره نه هشد		کشته است بستم هزار محمود و ایاز هرکس که شد از جهان نمی آید باز
(۴۲۸)	ایضاً	
با تو بخرابات اگر گویم راز ای اول و ای آخر خلقان همه تو	برهم	به زانکه کنم بی تو به محراب نماز خواهی تو مرا بسوز و خواهی بنواز
(۴۲۹)	ایضاً	
در خواب عدم خفته بدم گفتی خیز واکنون که بفرمان توام حیرانم		وارد بجهان و در جهان شور انگیز القصه چنان دار که کج دار و مریز
(۴۳۰)	ایضاً	
بازی بودم پریده از عالم راز اینجا چو نیافتم کسی محرم راز		تا بو که برم من از نشیبی بفراز زان در که درآمدم برون رفتم باز
(۴۳۱)	ایضاً	
ای دل چو حقیقت جهان هست مجاز تن را بقضا سپار و با درد بساز		چندین چه خوری تو غم ازین رنج دراز کین رفته قلم ز بهر تو ناید باز
(۴۳۲)	ایضاً	رنگ زنگ
وقت سحر است خیز ای مایه ناز کانها که بجا نیند نپایند دراز	بانید	نرمک نرمک باده خور و چنگ نواز وانها که شدند کس نمی آید باز
(۴۳۳)	ایضاً	

بائیم فتادہ روز و شب در تگ و تاز
نہ ہیچ رہ آوردہ بجز رنج دگر (آورد)
برخیزہ نہادہ روی در شیب و فراز
نہ ہیچ پس افگندہ بجز راہ دراز

(۴۳۴) رباعی (آگند)

ای مرد ہنرمند نگہ بر تو خسیز
وانگاہ بگو بیش کہ بغفلت پی بر
وان کودک خاک بیز را گو برخیز
مغز سر کیقباد و چشم پرویز

(۴۳۵) ایضاً

ما عاشق و آشفتہ و مستیم امروز
از ہستی خویشتن بیکلی رستہ
در کوی بتان بادہ پرستیم امروز
پیوستہ بمحراب الستیم امروز

(۴۳۶) ایضاً

کردیم دگر شیوہ رندی آغاز
ہر جا کہ پیالہ ایست ما را بینی
تکبیر ہمی زنیم بر پنج نماز
گردن چو صراحی سوی او کردہ دراز

(۴۳۷) ایضاً

بودی کہ نبود دست بخور و خواب نیاز
ہر یک بتو آنچہ داد بستاند باز
کردند نیاز مندت این چار انباز
تا باز چنان شوی کہ بودی ز آغاز

(۴۳۸) ایضاً

معشوق کہ عمرش چو غمم باد دراز
بر چشم من انداخت وی چشم برفت (بتو)
امروز تلطفی بنو کرد آغاز
یعنی کہ نکوئی کن و در آب انداز

(۴۳۹) ایضاً

از عمر تو چونکہ می تراشد شب و روز
روز و شب خویش را بشادی گذران
گذار کہ بر تو خاک باشد شب و روز
ای بس کہ نباشی تو و باشد شب و روز

(۴۴۰) ایضاً

بر روی گل از ابر نقاب است ہنوز
در خواب مرو چہ وقت خواب است ہنوز (جانے)
در طبع دلم میل شراب است ہنوز
جانا می خور کہ آفتاب است ہنوز

لگا ایک دن رات تھا ہم نے کہا نے بیچے سونے کا نا بند نہیں تھا مگر [illegible] جا عناصر نے ان [illegible] کا نا [illegible] لطف [illegible] عناصر [illegible] دی ہوئی طاقتوں کو [illegible] پھر واپس لیجئے اور تو ویسا تھا ویسا ہی پھر ہو جائیگا ۔ زمانہ برابر تیری عمر کو کم کر رہا ہے لہذا تو اپنی مہلت [illegible] کو ظاہر ہوں یعنی اگر [illegible] اجازت [illegible] اپنے روز و شب کو خوشی میں گزار کیونکہ بہت [illegible] ایسا ہوگا کہ [illegible] نہ ہوسکے

ابهی از ۔ فرادز ۔ بوالکرینا ۔ عبدالباری ۔ می

(۴۴۱)	رباعی	
با مردم پاک اصل و عاقل آمیز		وز نااهلان هزار فرسنگ گریز
گر زهر دهد ترا خردمند بنوش		ور نوش رسد ز دست نااهل گریز
(۴۴۲)	ایضاً	
یارب تو جمال آن مه مهرانگیز		آراسته‌ای بسنبل عنبربیز
پس حکم همی کنی که در وی منگر		این حکم چنان بود که کج دار و مریز
(۴۴۳)	ایضاً	
حکمی که ازو محال باشد پرهیز		فرموده و امر کرده کز وی بگریز
انگاه میان امر و نهیش عاجز		درمانده جهانیان که کج دار و مریز
(۴۴۴)	ایضاً	
از روی حقیقتی نه از روی مجاز		ما لعبتکانیم و فلک لعبت باز
بازیچه همی کنیم بر نطع وجود		رفتیم بصندوق عدم یک یک باز
(۴۴۵)	ایضاً	
افسوس از این سگ بچه پرتگ و تاز		کو در رفتن بیاد بودی همراز
از بسکه دلش باستخوان مائل بود		شد عاقبتش نصیب دندان گراز
(۴۴۶)	ایضاً	
رفتند و ز رفتگان یکی ناید باز		تا با تو بگوید از پس پردهٔ راز
کارت ز نیاز می‌گشاید نه نماز		بازیچه بود نماز بی صدق و نیاز
(۴۴۷)	ایضاً	
لب بر لب کوزه بردم از غایت آز		تا زو طلبم واسطهٔ عمر دراز
با من بزبان حال می‌گفت این راز		عمری چو تو بوده‌ام دمی با من ساز
(۴۴۸)	ایضاً	
ای بر همه سروران عالم فیروز		دانی که چه وقت می بود روح افروز

یکشنبه و دو شنبه و سه شنبه و چار		پنجشنبه و آدینه و شنبه شب و روز
(۴۴۹)	رباعی	
می پرسیدی که چیست این نقش مجاز		گر بر گویم حقیقتش هست دراز
نقشے ست پدید آمده از دریائی		وانگاه شده بقعر آں دریا باز
(۴۵۰)	ایضاً	
اے واقف اسرارِ ضمیرِ همه کس		در حالتِ عجز دستگیرِ همه کس
یارب تو مرا توبه ده و عذر پذیر		اے توبه ده و عذر پذیرِ همه کس
(۴۵۱)	ایضاً	
آغاز رواں گشتن ایں زریں طاس		وانجام خرابی چنیں نیک اساس
دانسته نمی شود بمعیارِ عقول		سنجیده نمی شود بمقیاسِ قیاس
(۴۵۲)	ایضاً	
از حادثهٔ زماں آینده مپرس		وز هرچه رسد چو نیست پاینده مپرس
ایں یکدمه نقد را غنیمت می داں		از رفته میندیش و ز آینده مپرس
(۴۵۳)	ایضاً	
اے چرخ خسیس خس دوں پرور خس		هرگز نه روی تو بمرادِ دلِ کس
چرخا فلکا ترا همیں عادت بس		ناکس تو کسے کنی و کس را ناکس
(۴۵۴) گنبد	ایضاً	پنجه گرفته
مرغے دیدم نشسته بر بارهٔ طوس		در پیش نهاده کلهٔ کیکاؤس
با کله همی گفت که افسوس افسوس		کو بانگ جرسها و کجا نعرهٔ کوس
(۴۵۵) ز بادہ مستی	ایضاً	ز لاله
خیام اگر باده پرستی خوش باش		با ساده رُخے اگر نشستی خوش باش
چوں عاقبت کار جهاں نیستی است		آں کار که نیستی چه هستی خوش باش
چوں آخر کار نیست خواهی (۴۵۶) بودن	ایضاً	

تا چند کنم عرضه نادانی خویش	بگرفت دل من از پریشانی خویش
زنار مغانه بر میان خواهم بست	دانی ز چه از ننگ مسلمانی خویش
(۴۵۷)	رباعی
جامیست که عقل آفرین میزندش	صد بوسه ز مهر بر جبین می زندش
این کوزه گر دهر چنین جام لطیف	می سازد و باز بر زمین می زندش
(۴۵۸)	ایضاً
از نامدها زرد مکن چهرهٔ خویش	وز آمدها آب مکن زهرهٔ خویش
بردار ز دنیا و دنی بهرهٔ خویش	زان پیش که دهر بر کشد دهرهٔ خویش
(۴۵۹)	ایضاً
با روی نکو شراب روشن درکش	با دوست دل از جفای دشمن درکش
با ساده رخی نشین و بگذر از خویش	پیراهن کبر و هستی از تن درکش
(۴۶۰)	ایضاً
بگذار دلا وسوسهٔ عقل معاش	از هستی خویشتن ببر چون اوباش
در بزم قلندران معنی بنشین	آزاده شو و شراب نوش و خوش باش
(۴۶۱)	ایضاً
ای دل مطلب ز دیگران محرم خویش	خوش باش بهر درد دل مرهم خویش
تنها بنشین و خویشتن خور غم خویش	از همدمِ ست آرزو کند همدم خویش
(۴۶۲)	ایضاً
می گرچه حرامست مدامش می نوش	با نغمه و چنگ صبح و شامش می نوش
جامی ز می لعل گرت دست دهد	یک قطره رها مکن تمامش می نوش
(۴۶۳)	ایضاً · همچنین ست در نسخهٔ قدیم
سرمست ز میخانه گذر کردم دوش	پیری دیدم مست سبوئی بر دوش
گفتم ز خدا شرم نداری ای پیر	گفتا کرم از خداست رو باده بنوش
	گفتا کرم از خداست رو باده بنوش

۴۵۷ ایسا جام
کہ عقل اس کی تعریف کرتی
ہے اور مہر سے سو بوسے
اس کی پیشانی پہ دیتی ہے
معلوم نہیں کہ کوزہ گر
دہر ایسے لطیف جام کو
کیوں بناتا ہے اور کیوں
توڑتا ہے ۔ ۴۵۸ دھرہ
بالعموم یعنی چھری خنجر
چاقو وغیرہ ۔ ۴۶۱
اے دل دوسری ذات
سے اپنا ہمدم مت سمجھ
اپنے درد اور اپنے مرہم
تو خود ہی خوش رہ ۔
تنہا بیٹھ اور اپنا غم
کھا اگر ہمدم تنہا ہو
تو خود اپنا ہمدم بن
۴۶۳ ایسا بادہ آشامی
کو

رباعی (۴۶۴)

ایام شباب رفت و تحصیل و خوشم
تلخ است مرا عیش ولی می چشمش
این قامت همچو تیر من گشته کمان
زه کرده ام از عصا و خوش می کشمش

ایضاً (۴۶۵)

می را که خضر خجسته دارد پاسش
او آب حیات است فیهم الباسش
من قوت دل و قوت روحش خوانم
چون گفت خدا منافع للناسش

ایضاً (۴۶۶)

بگرفت مرا عشق بکاری خوش خوش
گفتا چو من آمدم تو پا بیرون کش
القصه چنان سوخت دلم از غم او
کاتش همه هیزم شد و هیزم آتش

ایضاً (۴۶۷)

ای چرخ مرا مکش به بدمستی خویش
بشناس بلندی من و پستی خویش
من خود زغم خویش و تهیدستی خویش
پیوسته ملول باشم از هستی خویش

ایضاً (۴۶۸)

غم چند خوری زکار نا آمده پیش
رنج است نصیب مردم دور اندیش
خوش باش و جهان تنگ مکن بر دل خویش
کز خوردن غم قضا نگردد کم و بیش

ایضاً (۴۶۹)

پندی دهمت اگر بمن داری گوش
از بهر خدا جامهٔ تزویر مپوش
عقبی همه روزه است و دنیا یک دم
از بهر دمی ملک ابد را مفروش

ایضاً (۴۷۰)

یک یک هنرم ببین و گنه ده ده بخش
هر جرم که رفت حسبةً لله ببخش
از باد هوا آتش کین را مفروز
ما را بسر خاک رسول الله بخش

ایضاً (۴۷۱) اے محمد صلی اللہ علیہ وسلم ۱۲

در کارگه کوزه گری بودم دوش
دیدم دو هزار کوزه گویا و خموش

سلطان عشق نے
مجھ کو اپنے کام کیلئے منتخب کیا
اور مجھ سے کہا کہ اب
تم آگئے تو بالکل جا بیٹھی ہو
خودی کو چھوڑ دے القصہ
میرا دل غم سے ایسا جلایا کہ
تمام آتش ہیزم ہیزم سے بھی
اور ہیزم آتش
گیسے ۲۱ ۵۲ آسمان
اپنی بدمستی کو چھوڑ
کیوں مجھے مار ڈالتا ہے
تو میری بلندی اور اپنی
پستی پر نظر کر میں آپ ہی
اپنی مفلسی کے غم سے ہمیشہ
اپنی ہستی سے ملول رہتا
ہوں آئندہ بیکار مجھ کو رنج نہ
غم دیتا ہے ۲۰ ۵۳ دیکھ
میں تجھ کو ایک نصیحت کرتا
ہوں خدا کیلئے مکاری
ست اختیار کر
کیونکہ عقبیٰ
ہمیشہ رہنے والی
ہے اور دنیا
چند روزہ تو
لحظہ کو دنیا
کیلئے بیچا نہ کر
عبدالباری
آسی

ہر یک بزبان حال با من گفتند		کو کوزه گر و کوزه خر و کوزه فروش
ناگاه یکی کوزه برآورد (۴۷۲) خروش	رباعی	
تا دیگ بقائے من بود اندر جوش		در کاسۂ خوشدلی کنم دُردے نوش
اے کوزه گرا زگلم اگر کوزه کنی		آں کوزه بجز بے فروشاں مفروش
(۴۷۳)	ایضاً	
آں مے کہ حیات جاودانیست بنوش		سرمایۂ لذتِ جوانیست بنوش
سوزنده چو آتش ست لیکن غم او		سازنده چو آبِ زندگانیست بنوش
(۴۷۴)	ایضاً	
ہفتاد و دو ملت اند در دیں کم و بیش		از ملتہا عشق تو دارم در پیش
چہ کفر و چہ اسلام و چہ طاعت چہ گناه		مقصود توئی بہانہ بر دار از پیش
(۴۷۵)	ایضاً	
مے در قدح صاف کہ جانیست لطیف		در کالبد شیشہ روانیست لطیف
لائق نبود ہیچ گراں ہمدم من		جز ساغر و بادہ کاں گرانیست لطیف
(۴۷۶)	ایضاً	
ہاں صبح دمید و دامن شب شد چاک		برخیز و صبوح کن چرائی غمناک
مے نوش ہلا کہ صبح بسیار دمد		او روے بما کرده و ما روے بخاک
ڈالا (۴۷۷)	ایضاً	
روحے کہ منزه است ز آلایش پاک		مہمان تو آمده ست در عالم خاک
مے ده تو بہ بادۂ صبوحی ہمہ دوش		زاں پیش کہ گویدا نعم اللہ مساک
(۴۷۸)	ایضاً	
بس پیرہن عمر کہ ہر شب افلاک		بر دوختہ و گرد گریبانش چاک
ہر روز ببے زمانہ شاد و غمناک		از آب برآورد فرو برد بخاک
(۴۷۹)	ایضاً	

ساقی وہ شراب نوش کر جو حیات جاودانی بخشے اور جسے سرمایۂ لذت جوانی حاصل ہو جو آگ کی طرح جلانے والی ہو اور آب زندگانی کی طرح سازگار ہو۔ ساقی آسمان پر رات کو پیرہن صبح نے پھاڑ دیا ... آسمان ہر روز ... خوشی اور غمناک ... سے ... اور ... عیب ابھی آتی ...

گر صلح بنا بیم ز فلک جنگ اینک	ور نام نکو نباشدم ننگ اینک
جام مے لعل ارغوان رنگ اینک	آنکس که نمی خورد سر و سنگ اینک

(۴۸۰) رباعی

ای چرخ فلک ناشناسی نه نمک	پیوسته مرا برهنه سازی چو سمک
از چرخ زنی دو شخص پوشیده شوند	پس چرخ زنی باز تو ای چرخ فلک

(۴۸۱) ایضاً

تا کے ز جفاهای تو ای چرخ فلک	از بهر خدا جور مکن آهسته ترک
من سوخته ام تمام و هر لحظه تو نیز	بر سوخته مے پراگنی سوده نمک

(۴۸۲) ایضاً — دنثوی

از آتش آخرت نمی داری باک	وز آب ندامت نشدی هرگز پاک
چون باد اجل چراغ عمرت بکشد	ترسم که ترا ز ننگ نپذیرد خاک

(۴۸۳) ایضاً

گر گل نبود نصیب ما خار اینک	ور نور نمی رسد بما نار اینک
در خرقه و خانقاه و شیخی نبود	ناقوس و کلیسا و زنار اینک

(۴۸۴) ایضاً

خیام زمانه از کسے دارد ننگ	کو در غم ایام نشیند دلتنگ
مے خور تو در آبگینه با ناله چنگ	زان پیش که آبگینه آید بر سنگ

(۴۸۵) ایضاً

چندان غم و غصه جهان قالا قال	بر خیز و بشادی گذران حالا حال
از سبزه چو شد رخ زمین میلا میل	در کش مے لعل از قدح مالا مال

(۴۸۶) ایضاً

بگذار دلا وسوسه فکر محال	درکش قدح باده و بگذر ز ملال
آزاد شو و مجرد و باده پرست	تا مرد شوی رسی بسر حد کمال

۴۸۳ اگر ہماری قسمت میں گل نہیں
تو ہم خاری سہی اور اگر نور ہم تک
نہیں آتا تو نار ہی سہی اگر خرقہ اور
خانقاہ اور ... نہیں تو ناقوس
کلیسا اور زنار ہی سہی ۱۲
۴۸۴ اے خیام زمانے کو ایسے
آدمی سے نفرت ہے جو غم زمانہ
میں پریشان ہو بیٹھے

	رباعی	(۴۸۷)
عارف نبود هر کہ نداند این حال فارغ شو از این نقش و خیالات محال		این صورت کون جملہ نقش است و خیال بنشین قدح بادہ بنوش و خوش باش
	ایضاً	(۴۸۸)
وز اسپ غمش عنان کشیدن مشکل گر دیدۂ ماست دیدہ دیدن مشکل		چون باد بزلف او رسیدن مشکل گفتند بدیدہ روے او نتوان دید
	ایضاً	(۴۸۹)
الا کرم و رحمت حق عز و جل از جملۂ انعام شمارند اول		مے خور کہ نہ علم دستگیرد نہ عمل آن طائفہ کہ از خری مے نخورند
	ایضاً	باناز رخے (۴۹۰)
از دست مدہ جام مے و دامن گل پیراهن عمر تو چو پیراهن گل	باد	با سرو قدے تازہ تر از خرمن گل زان پیش کہ ناگہ شود از گرگ اجل
	ایضاً	(۴۹۱)
بگذشت ز اندازہ این علم و عمل هر مشکل را شراب گرداند حل		تا کے ز اهد حدیث رانی ز ازل مے خور کہ شراب ناب انیست بدل
	ایضاً	(۴۹۲)
با نعرۂ عندلیب و صوت بلبل مے در سر شیشہ ہا نکردے قلقل		مے بر کف من نہ و برآور غلغل بے نغمہ اگر روا بدے مے خوردن
	ایضاً	(۴۹۳)
کردم همہ مشکلات گردون را حل هر بند گشادہ شد مگر بند اجل		از جرم حضیض خاک تا اوج زحل بیرون جستم ز بند هر مکر و حیل
	ایضاً	(۴۹۴)
نے نیز بدر باختن نعمت و مال		اسرار حقیقت نشود حل بسوال

مجھ سے کہ علم و عمل کام آنے والی چیزیں نہیں ہیں اگر کام آئیگا تو حق عز و جل کا کرم کام آئیگا جو لوگ اپنی بیوقوفی اور جہالت کی وجہ سے شراب نہیں پیتے ہیں ان کو حیوان سمجھنا چاہیے ۔

بہار کا زمانہ ہے اور بلبل نغمہ سرائی کر رہی ہے تو تو بھی مے کے ساتھ نغمہ کے بغیر شراب پینا ہوتا تو شیشے کے اندر قلقل نغمہ کیوں ہوتا

تمام مشکلات کو آسان کر دیا اور ہر مکر و حیلہ کی قید سے نکل گیا تمام بند تو کھل گئے مگر اجل کا بند نہیں

حقیقت کے اسرار سوال سے حل نہیں ہوتے

تا جان نکنی خون نخوری پنج سال		از قال ترا ره ننمایند بحال
(۴۹۵)	رباعی	
ای دل مشنو نصیحت اہل حیل		گر بادۂ ناب عقل و دین است خلل
گر راحت جان و قوت روحت باید		مے نوش بہ بوستان بگلبانگ غزل
(۴۹۶)	ایضاً	
در سر مگذار ہیچ سودای محال		مے خور ہمہ سالہ ساغر مالامال
با دختر رز نشین و عیشی می کن	بحرام	دختر بحلال بہ کہ مادر بحلال
(۴۹۷)	ایضاً	
کس خلد و جحیم را ندیداست اے دل		گوکس کہ ازاں جہان رسیدا ست اے دل
امید و ہراس ما بچیزیست کز آں	ازآں	جز نام و نشانے نہ پدیدا ست اے دل
(۴۹۸)	ایضاً	
تا کے ز جہان ہر کسے تنگ کشیم	کشیم	وز ناکس روزگار نیرنگ کشیم
خوش باش کہ ایام ترا و ہیچ گذشت		عیدیست بیا تا مے گلرنگ کشیم
(۴۹۹)	ایضاً	
ایزد چو بخواست آنچہ من خواستہ ام		کے گردد راست آنچہ من خواستہ ام
گر جملہ صوابست کہ او خواستہ است		پس جملہ خطاست آنچہ من خواستہ ام
(۵۰۰)	ایضاً	
از خالق کردگار و از رب رحیم		نومید مشو بجرم و عصیان عظیم
گر مست و خراب مردہ باشی امروز	مردہ	فردا بخشد بر استخوانہاے رمیم
(۵۰۱)	ایضاً	
گر من گنہ روے زمیں کردستم		عفو توامیدست کہ گیرد دستم
گفتے کہ بروز عجز دستت گیرم		عاجز تر ازیں مخواہ کہ اکنوں ہستم
(۵۰۲)	ایضاً	

من گر ورق عمر نوشتم در شکنم
این خنده دمے در دل ساغر شکنم
ہشتم
برخیز و پیاله را زمے پُر گردان
باشد که غم جهان بهم در شکنم

(۵۰۳) رباعی

در راه تو تا اسپ طلب تاخته ایم
با عیش و طرب دمے نه پرداخته ایم
قصه چه کنم که باب نشناخته ایم
در منزل دزد آشیان ساخته ایم

(۵۰۴) ایضاً

یارب تو کریم ستر من چه کنم
نقشم و قصهٔ تو سرشتهٔ من چه کنم
هر نیک و بدے که از من آمد بوجود
تو بر سر من نوشتهٔ من چه کنم

(۵۰۵) ایضاً

با نفس همیشه در نبردم چه کنم
وز کردهٔ خویشتن بدردم چه کنم
گیرم که ز من درگذرانی به کرم
زان شرم که دیدی که چه کردم چه کنم

(۵۰۶) ایضاً

جانا من و تو نمونهٔ پرکاریم
سر گرچه دو کرده ایم یک تن داریم
بر نقطه روانیم کنون دائره وار
تا آخر کار سر بهم باز آریم

(۵۰۷) ایضاً

این چرخ فلک که ما درو حیرانیم
فانوس خیال ازو مثالے دانیم
خورشید چراغدان و عالم فانوس
ما چون صوریم کاندرو حیرانیم

(۵۰۸) ایضاً

شد دعوی دوستی درین شهر حرام
الفت ز که بردمی کجا دوست کدام
شہر
دامن ز همه کشیدن اولی باشد
از دور بهر کسے سلام است و کلام

(۵۰۹) ایضاً

گویند مرا که مے پرستم هستم
گویند مرا عارف و مستم هستم
در ظاهر من نگاه بسیار مکن
کاندر باطن چنانکه هستم هستم

رباعی

(۵۱۰)

بر خود در کام و آرزو بربستم — در منت هر ناکس و کس وارستم
گر صوفی مسجدم وگر راهب دیر — من دانم و او چنانکه هستم هستم

ایضاً

(۵۱۱)

تا ظن نبری که من بخود موجودم — یا این ره خونخوار بخود پیمودم
چون بود حقیقتم مرا از وی بود — من خود که بدم کجا بدم کی بودم

ایضاً

این بود و نه بود من نه (۵۱۲) بود او بود

بی باده نبوده ام دمی تا هستم — امشب شب قدر است و من امشب مستم
لب بر لب جام و سینه بر سینه خم — تا روز بگردن صراحی دستم

ایضاً

(۵۱۳)

گفتم که دگر باده گلگون نخورم — می خون رز است من دگر خون نخورم
پیر خردم گفت بحسرت گوئی — گفتم که مزاح می کنم چون نخورم

ایضاً

(۵۱۴) پنج بیکران

مقصود ز جمله آفرینش ماییم — در چشم خرد جوهر بینش ماییم
این دایرهٔ جهان چو انگشتری است — بی هیچ شکی نقش نگینش ماییم

ایضاً

(۵۱۵)

شبها گذرد که دیده بر هم نزنیم — تا پای نشاط بر سر غم نزنیم
برخیز که دم نزنیم پیش از دم صبح — کین صبح بسی دمد که ما دم نزنیم

ایضاً

(۵۱۶)

در عشق ز صد گونه ملامت کشیدم — در کشتم این عهد عزا مست تا کشیدم
گر عمر وفا کند جفا ها ست ترا — با ... کم از انکه تا قیامت کشیدم

ایضاً

(۵۱۷)

هرگز بطرب شربت آبی نخورم — تا از کف اندوه شرابی نخورم

نا سے نز نم بر نمک ہسیچ کسے	گئے	تا از جگر خویش کباب نخورم
(۵۱۸)	رباعی	
امروز کہ نیست از شراب تا کم زہرست غم جہان و تریاکش مے		زہرے بود ار دہر دہد تریا کم تریاک خورم ز زہر نبود باکم
(۵۱۹)	ایضاً	
فرزیں صفتا کہ مست غمہات شدم از بازی فیل و شاہ چوں درماندم		وز اسپ پیادہ از جفاہات شدم رخ بر رخ تو نہادہ ام مات شدم
(۵۲۰)	ایضاً	
میلم بشراب ناب باشد دائم گر خاک مرا کوزہ گران کوزہ کنند		گوشم بہ نے و رباب باشد دائم آں کوزہ پُر از شراب باشد دائم
(۵۲۱)	ایضاً	
اے چرخ ز گردش تو خرسند نیم گر میل تو با بے خرد و نااہل است		آزاد مرا کن کہ لائق بند نیم من نیز چناں اہل و خردمند نیم
(۵۲۲)	ایضاً	
سر حلقۂ رندان خرابات منم آنکس کہ شب بیدار از بادۂ ناب	طاعات	افتادہ بمعصیت ز طاعات منم وز خون جگر کند مناجات منم
(۵۲۳)	ایضاً	
من بے مے ناب زیستن نتوانم من بندۂ آں دمم کہ ساقی گوید		بے بادہ کشید بار تن نتوانم یک جام دگر بگیر و من نتوانم
(۵۲۴)	ایضاً	
دنیا چو فناست من بجز فن نکنم گویند خدا ترا زمے توبہ دہاد		جز یاد نشاط و مے روشن نکنم او خود ندہد ور بدہد من نکنم
(۵۲۵)	ایضاً	

من ظاهر نیستی و هستی دانم با اینهمه از دانش خود شرمم باد		من باطن هر فراز و پستی دانم گر مرتبهٔ ورای مستی دانم
(۵۲۶)	رباعی	تائب
دیگر غم این گردش گردون نخوریم می خون جهانست و جهان خونی ما	نخوریم	جز بادهٔ صاف می گلگون نخوریم ما خون دل خونی خود چون نخوریم
(۵۲۷)	ایضاً	
ما گرز می بیخودی طربناک شدیم آخر همه زالایش تن پاک شدیم		وز پایهٔ دون بر سر افلاک شدیم از خاک بر آمدیم و بر خاک شدیم
(۵۲۸)	ایضاً	
ای مفتی شهر از تو پر کار تریم تو خون کسان خوری و ما خون رزان		با اینهمه مستی از تو هشیار تریم انصاف بده کدام خونخوار تریم
(۵۲۹)	ایضاً	
یکدست بمصحفیم و یکدست بجام مائیم درین گنبد فیروزه رخام		گه مرد حلالیم و گهی مرد حرام نی کافر مطلق نه مسلمان تمام
(۵۳۰)	ایضاً	بجسم قدح
من باده خورم ولیک مستی نکنم دانی غرضم ز می پرستی چه بود		الا بقدح دراز دستی نکنم تا همچو تو خویشتن پرستی نکنم
(۵۳۱)	ایضاً	
در جستن جام جم جهان پیمودیم ز استاد چو وصف جام جم بشنودیم	ما	روزی ننشستیم و شبی نغنودیم خود جام جهان نمای جم ما بودیم
(۵۳۲)	ایضاً	
افسوس که بی فائده فرسوده شدیم در داو ندامتا که تا چشم زدیم		وز آس سپهر سرنگون سوده شدیم نابوده بکام خویش نابوده شدیم

اے مفتی شہر
ہم تجھ سے بدکار
زیادہ ہیں باوجود
اس مستی کے تجھ سے
ہوشیار زیادہ ہیں
ہم تو صرف انگور سے
خون پیتے ہیں اور تو
آدمیوں کا خون
پیتا ہے اب ذرا انصاف
کر اور کہہ کہ ہم میں اور
تجھ میں زیادہ خونخوار
کون ہے" عبدالباری
۲ مئی

رباعی (۵۳۳)

ما خرقهٔ زهد در سر خم کردیم
وز خاک خرابات تیمم کردیم
شاید که درون میکده دریابیم
عمری که درون مدرسه گم کردیم

ایضاً (۵۳۴)

در مسجد اگر چه با نیاز آمده‌ایم
حقا که نه از بهر نماز آمده‌ایم
زینجا روزی سجاده دزدیدیم
آن کهنه شد است باز باز آمده‌ایم

ایضاً (۵۳۵)

من در رمضان روزه اگر میخوردم
تا ظن نبری که بی خبر میخوردم
از غصهٔ روزه روز من چون شب بود
پنداشته بودم که سحر میخوردم

ایضاً (۵۳۶)

زین گونه که من کار جهان می بینم
عالم همه رایگان بران می بینم
سبحان الله بهر چه در می نگرم
ناکامی خویشتن دران می بینم

ایضاً (۵۳۷)

در دایرهٔ وجود دیر آمده‌ایم
وز پایهٔ مردمی بزیر آمده‌ایم
چون عمر نه بر مراد ما میگذرد
ای کاش سر آمدی که سیر آمده‌ایم

ایضاً (۵۳۸)

با افسر خان و تاج کی بفروشیم
دستار قصب با نک نی بفروشیم
تسبیح که پیک لشکر تزویر است
ناگاه بیک جرعهٔ می بفروشیم

ایضاً (۵۳۹)

چون نیست مقام ما درین دیر مقیم
پس بی می و معشوق عذابیست الیم
تا کی ز قدیم و محدث ای مرد حکیم
چون من رفتم جهان چه محدث چه قدیم

ایضاً (۵۴۰)

پاک از عدم آمدیم و ناپاک شدیم
آسوده در آمدیم و غمناک شدیم

بودیم ز آب دیده در آتش دل		دادیم بباد عمر و در خاک شدیم
(۵۴۱)	رباعی	
در پای اجل چو من سر افگنده شوم زنهار گِلم بجز صراحی مکنید		در دست اجل چو مرغ پر کنده شوم باشد که ببوی مے دمے زنده شوم
(۵۴۲)	ایضاً	
جانم ز دریغ دی بدرد است مقیم یکبارگی این عمر من اے دُرِّ یتیم		بیچاره دل از نهیب فردا بدو نیم رفته همه حسرت است با اندوه و بیم
(۵۴۳)	ایضاً	
چون آتش اگر بر آسمان برگذریم در خاک شویم از آنکه خاکی بودیم		ورز آب روان اگرچه پاکیزه تریم با دست جهان باده بده تا بخوریم
(۵۴۴)	ایضاً	
یارب من اگر گناه بے حد کردم چون بر کرمت وثوق کلی دارم		بر جان و جوانی و تن خود کردم برگشتم و توبه کردم و بد کردم
(۵۴۵)	ایضاً	
هر چند که مے خلاف دین است هم دانی که نمے چراست چندین شغفم		از خوردن مے همی کشاید گرهم تا بو که دمے ز خویشتن باز رهم
(۵۴۶)	ایضاً	
یک چند بکودکی باستاد شدیم پایان سخن شنو که ما را چه رسید		یک چند باستادی خود شاد شدیم از خاک برآمدیم و بر باد شدیم
(۵۴۷)	ایضاً	
زان پیش که از زمانه تابے بخوریم کین پیک اجل بگاه رفتن ما را		باید که مرا امروز شرابے بخوریم چندان ندهد امان که آبے بخوریم
(۵۴۸)	ایضاً	

سلطان ہے ... خدا آگاہ
میں نے اگر گناہ بے حد کیے میں نے
اپنے جسم اپنی جان اور اپنی
جوانی پر کیے ہیں جب
تیرے کرم پر پورا بھروسہ ہے تو
میں پھرا اور میں نے توبہ کی
اور میں نے برا کیا ہے [illegible]
ایک زمانہ ایسا تھا کہ ہم
سیکھنے کے لیے استاد کی
خدمت میں بچپن میں تھے اور
ایک زمانہ آیا کہ ہم خود
استاد ہو گئے اور اس پر
ہم کو ناز رہا ایسی بات کا
انجام سن لو کہ یہ نتیجہ ہوا
ہم خاک سے پیدا ہوئے
اور خاک ہی میں چلے
گئے ۱۲ عبدالباری
آسی

ای دوست بیا تا غم فردا نخوریم
فردا که ازین دیر کهن درگذریم
وین یک دم عمر را غنیمت شمریم
با هفت هزار سالگان سربسریم

رباعی (۵۴۹) — سالکان ہمسفریم

من باده تلخ تلخ دیرینه خورم
انگور حلال خویش در خم کرده
واندر رمضان در شب آدینه خورم
گو تلخ مکن خدای ری تا نخورم

ایضاً (۵۵۰) — بزلالہ باست

هر روز پگاه در خرابات شوم
چون عالم سر واخفیات توئی
همراه قلندران طامات شوم
توفیقم ده تا بمناجات شوم

ایضاً (۵۵۱)

از باده شود تکبر از سر با کم
ابلیس اگر ز باده خوردی یکدم
وز باده شود کشاده بند محکم
کردی دو هزار سجده پیش آدم
(گندم)

ایضاً — ندا گر باده (۵۵۲) بخوردی

یک جو غم ایام نداریم خوشیم
چون پخته بما رسد از مطبخ غیب
گر چاشت بود شام نداریم خوشیم
از کس طمع خام نداریم خوشیم

ایضاً (۵۵۳)

در میکده عشق نیازی دارم
آنکه بی عشق طهارت کرده
با شمع رخش سوز و گدازی دارم
با روی بت خویش نمازی دارم

ایضاً (۵۵۴)

پیوسته نه گردش فلک میگینم
عیبی که نه از سر جهان برخیزم
با طبع خسیس خویشتن در کینم
عقلی نه که فارغ از جهان بنشینم

ایضاً (۵۵۵)

تا چند اسیر عقل هر روزه شویم
در ده تو بکاسه می ازان پیش که ما
در دهر چه صد ساله چه یکروزه شویم
در کارگه کوزه گران کوزه شویم

۵۵۱ جب ورانہ ظہور نور ہوتا ہے تو میں شراب خانہ میں پہنچتا ہوں اور قلندروں کے ہمراہ رہتا ہوں اے خدا تو ظاہر و باطن کا جاننے والا ہے تو مجھے توفیق دے کہ میں تیری مناجات میں مشغول ہوں ۔ ۵۵۲ شراب وہ چیز ہے کہ غرور کو سر سے نکال ڈالتی ہے اور شراب وہ شے ہے کہ اس سے سخت سے سخت گرہیں کھل جاتی ہیں انتہا یہ ہے کہ شیطان نے جو ایک سجدہ نہیں کیا تھا اس کے واسطے اتنی مصیبت کہیں اگر وہ تھوڑی سی شراب پی لیتا تو حضرت آدم کے آگے دو ہزار سجدے کر جاتا عمر ابسا رکھا ...

[illegible]

رباعی (۵۵۶)

تا چند ملامت کنی ای زاهد خام — ما رند خراباتی و مستیم مدام
تو در غم تسبیح و ریا و تلبیس — ما با می و معشوقه مدامیم بکام

ایضاً (۵۵۷)

بر مفرش خاک خفتگان می بینم — در زیر زمین نهفتگان می بینم
چندانکه بصحرای عدم می نگرم — ناآمدگان و رفتگان می بینم

بنگرم

ایضاً (۵۵۸)

نه به بینیم

ترسم که چو بعد ازین بعالم نرسیم — با همنفسان نیز فراهم نرسیم
این دم که درو هستیم غنیمت شمریم — شاید که بعمر خود دگر دم نرسیم

ایضاً (۵۵۹)

مائیم که سرمست شرابیم مدام — در مجلس ما نیست بجز باده و جام
بگذار نصیحت من ای زاهد خام — ما باده پرستیم و لب یار بکام

ایضاً (۵۶۰)

با رحمت تو من از گنه نندیشم — با توشهٔ تو ز رنج ره نندیشم
گر لطف توام سفید رو انگیزد — یک ذره ز نامهٔ سیه نندیشم

ایضاً (۵۶۱)

عید است بیا تا می گلرنگ کشیم — با نغمهٔ عود و نالهٔ چنگ کشیم
با یار بیک رح و صبی بنشینیم — رطلی دو سه بادهٔ گران سنگ کشیم

رطل

ایضاً (۵۶۲)

ای دوست بیا تا غم فردا نخوریم — وین یکدم نقد را غنیمت شمریم
بی شک نیست هر گناهی که مراست — پس ما غم آینده ز بهر چه خوریم

ایضاً (۵۶۳)

تا ظن نبری که از جهان می ترسم — وز مردن و از رفتن جان می ترسم

۵۵۷ میں زمین کے فرش پر سوئے ہوئے اور زمین کے نیچے چھپے ہوئے لوگوں کو دیکھتا ہوں جتنا کہ بیابان عدم کو دیکھتا ہوں مجھے وہ عدم سے آئے ہوئے اور مر کے گئے ہوئے نظر آتے ہیں [illegible]

۵۶۳ = ہرگز گمان نہ کرنا کہ میں جہان سے ڈرتا ہوں اور مرنے اور جان جانے سے خوف کھاتا ہوں مرنا تو ایک حقیقت ہے اس سے مجھ کو کیا خوف ہو سکتا ہے مجھے خوف تو اس بات کا ہے کہ میں [illegible] نہیں [illegible] رہنا چاہیے تھا

مردن چہ حقیقت ست نان باکم نیست — چون نیک نزیستم ازان می ترسم

رباعی (۵۶۴)

گر من ز مے مغانہ مستم ہستم — در کافر و گبر و بت پرستم ہستم
ہر طائفہ بر من گمانے دارند — من زان خودم چنانچہ ہستم ہستم

ایضاً (۵۶۵)

برخیز و بیا کہ چنگ بر چنگ زنیم — در زلف دراز و دامن چنگ زنیم
چون بادہ خوریم در خرابات خوریم — وین شیشہ نام و ننگ بر سنگ زنیم

ایضاً (۵۶۶)

در دامن یار بے وفا چنگ زنیم — مے نوش کنیم و نام بر ننگ زنیم
سجادہ بیک پیالہ مے بفروشیم — ناموس بہ باد دہیم و بر سنگ زنیم

ایضاً (۵۶۷)

محرم ہستی کہ با تو گویم یک دم — کز اول کار خود چہ بود است آدم
محنت زدہ سرشتہ اندر گل غم — یک چند وزجہان بخورد و برداشت قدم

ایضاً (۵۶۸)

ہان تا بخرابات خروشے بزنیم — بر میکدہ بگذریم و نوشے بزنیم
دستار و کتاب را فروشیم بمے — بر مدرسہ بگذریم و جوشے بزنیم

ایضاً (۵۶۹)

گل گفت کہ من یوسف مصر چمنم — یاقوت گرانمایہ پر زر دہنم
گفتم چو تو یوسفے نشانی بنمائے — گفتا کہ بخون غرق نگر پیرہنم

ایضاً (۵۷۰)

با زلف تو گر دست درازی کردم — از روئے حقیقت نہ مجازی کردم
در زلف تو دیدم دل دیوانۂ خویش — من با دل خویش دستبازی کردم

ایضاً (۵۷۱)

چندانکه زخود نیست ترم مست ترم — هر چند بلند پایه تر پست ترم
زین طرفه تر آنکه از شراب هستی — هر لحظه که ہشیار ترم مست ترم

رباعی (۵۷۲)

صبح است دمے بر مے گلرنگ زنیم — وین شیشهٔ نام و ننگ بر سنگ زنیم
دست از امل دراز خود باز کشیم — در زلف دراز و دامن چنگ زنیم

ایضاً (۵۷۳)

آں بہ کہ زجام و بادہ دل شاد کنیم — وز نامدہ و گذشتہ کم یاد کنیم
ایں عاریتی روان زندانی را — یک لحظہ ز بند عقل آزاد کنیم

ایضاً (۵۷۴)

روزیکہ بکوے کوزہ گر می گذرم — خود را بمیان کوزہ ہا می شمرم
زاں پیش کہ گل بکوزہ گر ہدیہ برم — شاید کہ کند کوزہ یکے بادہ خورم

ایضاً (۵۷۵)

آں لحظہ کہ از اجل گریزاں گردم — چوں برگ ز شاخ عمر ریزاں گردم
عالم ز نشاط دل بغربال کنم — زاں پیش کہ خاک بیزاں گردم

ایضاً (۵۷۶)

یکروز ز بند عالم آزاد نیَم — یک دم زدن از وجود خود شاد نیَم
شاگردی روزگار کردم بسیار — در دور جہاں ہنوز استاد نیَم

ایضاً (۵۷۷) نزد دست

گر در گیری چگونہ پرواز کنم — با عشق تو نسبتے چگونہ آغاز کنم
یک لحظہ سرشک دیدہ می نگذارد — تا چشم بروے دیگرے باز کنم

ایضاً (۵۷۸)

آں آہ کہ پیش ہیچ محرم نزنم — واں دم کہ بہ پیش ہیچ ہمدم نزنم
گر دریابم کہ جز تو کس می شنود — حقا کہ بمیرم از دم و دم نزنم

۱۹۷۶۱۲

رباعی (۵۷۹)	
من گوهر خود بقیمت کم ندهم خاک درِ تو به ملکت جم ندهم	در دُرّ تو بصد هزار مرهم ندهم یک موی ترا بهر دو عالم ندهم
ایضاً (۵۸۰)	
هنگام گل است اختیاری بکنم با سبزه خطان لاله رخی روزی چند	وانگه بخلاف شرع کاری بکنم بر سبزه ز جرعه لاله زاری بکنم
ایضاً (۵۸۱)	
دشمن بغلط گفت که من فلسفیم لیکن چو درین غم آشیان آمده ام	ایزد داند که آنچه او گفت نیم آخر کم ازان که من ندانم که کیم
ایضاً (۵۸۲)	
اسرار ازل را نه تو دانی و نه من هست از پس پرده گفتگوی من و تو	وین حرف معما نه تو خوانی و نه من چون پرده برافتد نه تو مانی و نه من
ایضاً (۵۸۳)	
حق جان جهان است و جهان جمله بدن افلاک عناصر و موالید اعضا	واصناف ملائکه حواس این تن توحید همین است دگرها همه فن
ایضاً (۵۸۴) جزل	
هر روز ز گردش تو ای چرخ کهن وین طرفه که نا اهل تو ازو انکهت	نخل طربم برکند از بیخ و ز بن کس نیست که گویدش بتنگ است کهن
ایضاً (۵۸۵)	
ای چرخ همیشه در نبردی با من در صلح چنانکه آن نکردم با تو	دربان دگر کس و دردی با من در جنگ چه بود کان نکردی با من
ایضاً (۵۸۶)	
بر خیز مخور غم جهان گذران	خوش باش دمی بشادمانی گذران

[illegible]

[illegible]

در طبع جہاں اگر وفائی بودے
نوبت بتو خود نیامدی از دگراں

(۵۸۷) رباعی

نیک است بنام نیک مشہور شدن
عار است ز جور چرخ رنجور شدن
خمار بہ بوے آب انگور شدن
بہ زانکہ بزہد خویش مغرور شدن

(۵۸۸) ایضاً

یارب بہ دل اسیر من رحمت کن
بر سینۂ غم پذیر من رحمت کن
بر پاے خرابات رو من بخشاے
بر دست پیالہ گیر من رحمت کن

(۵۸۹) ایضاً

نتواں دل شاد را بغم فرسودن
وقت خوش خود بسنگ محنت سودن
در دہر کہ داند کہ چہ خواہد بودن
مے باید و معشوق و بکام آسودن

(۵۹۰) ایضاً

کس نیست دریں گفت و شنو ہمدم من
شد نالۂ من ہمنفس و محرم من
بے گریہ چو نیست دیدۂ پرنم من
تا من سر نہم یا بسر آید غم من

(۵۹۱) ایضاً

مسکین دل دردمند دیوانۂ من
ہشیار نشد ز عشق جانانۂ من
روزیکہ شراب عاشقی می دادند
در خون جگر زدند پیمانۂ من

(۵۹۲) ایضاً

قومے متفکر اند در مذہب و دیں
جمعے متحیر اند در شک و یقیں
ناگاہ منادیے بر آمد ز کمیں
کاے بیخبراں راہ نہ آنست و نہ ایں

(۵۹۳) ایضاً

اے گشتہ شب و روز بدنیا نگراں
اندیشہ نمی کنی تو از روز گراں
آخر نفسے ببیں و باز آے بخود
کایام چگونہ میکند با دگراں

(۵۹۴) ایضاً

گویند مرا کہ مے بخور کمتر ازیں		آخر بچہ عذر برنداری سر ازیں
عذرم رُخ یار و بادۂ صبحدم است		انصاف بدہ چہ عذر روشن تر ازیں

(۵۹۵) رباعی

گر بر فلکم دست بہ دادے یزداں		بر داشتمے من ایں فلک را ز میاں
از نو فلکے دگر چناں ساختمے		کازادہ بکام دل رسیدے آساں

(۵۹۶) ایضاً

بشنو ز من اے زبدۂ یاران کہن		اندیشہ مکن زیں فلک بے سروبن
برگوشۂ عرصۂ قیامت بنشیں		بازیچۂ چرخ را تماشائے کن

(۵۹۷) ایضاً

شرمت ناید ازیں تباہی کردن		زیں ترک اوامر و نواہی کردن
گیرم کہ سراسر ایں جہاں ملک تو شد		جز آنکہ رہا کنی چہ خواہی کردن

(۵۹۸) ایضاً

تو آمدۂ بپادشاہی کردن		با خویشتن آئے زیں تباہی کردن
چیزے نہ بُدی دی و نباشی فردا		پیداست کہ امروز چہ خواہی کردن

(۵۹۹) ایضاً

خواہی بنہد پیش تو گردوں گردن		کار تو بود ہمیشہ جاں پروردن
ہمچوں منت اعتقاد باید کردن		مے خوردن و ماندہ جہاں ناخوردن

(۶۰۰) ایضاً

ایں جسم پیالہ ہیں بجاں آبستن	جسم	ہمچوں تنے بارغواں آبستن
نے نے غلطم کہ بادہ از غایت لطف		آبیست بآتش رواں آبستن

(۶۰۱) ایضاً

مشنو سخن زمانہ ساز آمدگاں	فراز	مے گیر مروّق ز طراز آمدگاں
رفتند یگاں یگاں فراز آمدگاں	طراز	کس مے ندہد نشان باز آمدگاں

سلہ تو نے اپنی زندگی کو تباہ کر دیا ہے کیا تجھے اس تباہی کرنے سے شرم نہیں آتی اور تو نے جو شریعت کے (اوامر و نواہی) یعنی اُن باتوں کو جو شرع میں منع ہیں اور جن کے کرنے کا حکم ہے پس پشت ڈال دیا ہے [illegible]

(۶۰۲)	رباعی	
گاویست بر آسمان نامش پروین چشم خردت گشای چون اہل یقین		یک گاو دگر نهفته در زیر زمین زیر و زبر دو گاو مشتی خر بین
(۶۰۳)	ایضاً	
بر موجب عقل زندگانی کردن استاد تو روزگار چابکدست است		شاید کردن ولی نه دانی کردن چندان بسرت زند که دانی کردن
(۶۰۴)	ایضاً	
دیشب ز سر صدق و صفای دل من جامی بمن آورد که بستان و بنوش		در میکده آن روح فزای دل من گفتم نخورم گفت برای دل من
(۶۰۵)	ایضاً	
ای آنکه توئی خلاصهٔ کون و مکان یک جام می از ساقی باقی بستان		بگذار دمی وسوسهٔ سود و زیان تا باز رہی تو از غم ہر دو جہان
(۶۰۶)	ایضاً	
چون حاصل آدمی درین شورستان خرم دل آنکه زین جهان زود برفت		جز خوردن غصه نیست تا کندن جان و آسوده کسی که خود نیامد بجهان
(۶۰۷)	ایضاً	
از گردش این دایرهٔ بی پایان یا با خبری تمام از نیک و بدش		برخوردار ی دو نوع مردم را دان یا بی خبری از خود و از کار جهان
(۶۰۸)	ایضاً	
جانها همه آب گشت و دلها همه خون ای با علمت خرد در و گردون دون		تا چیست حقیقت ز پس پرده برون از تو دو جهان پر و تو از هر دو برون
(۶۰۹)	ایضاً	
می خوردن و گرد نیکوان گردیدن	نیکان	بهتر ز هزار زاهدی ورزیدن

لہ ایک گائے
آسمان پر ہے اسکا نام پروین ہے
اور ایک گائے اور ہے جو زمین کے
نیچے ہے اب دیکھو دنیا درمیان
ان دونوں گایوں کے آباد ہے
آنکھ کھول کر دیکھو تو معلوم ہوگا
ہر ایک گائے کے نیچے اور گائے کے
ہر گائے کے اوپر [illegible] لہ معنی
اور جتنے گدھے ہیں [illegible]
جو دنیا سے خطا سے گئے ہیں
کہ کون و مکان کا خلاصہ تو ہی
دیکھو اسے سود و زیان کا وسوسہ
چھوڑ دے اور ساقی باقی سے ایک
جام لے یعنی معرفت خدا کا ایک جام
پی لے کہ تو دونوں جہان کے
اندیشوں سے چھوٹ جائے ۔ سلہ
یعنی آسمان کی گردش سے انسان
کو ہم نے دو طرح پر فائدہ پہونچتا ہے
یا یہ کہ دنیا کے تمام دنیا کے برے
باخبر ہو یا بے خبر [illegible]

گر مردم مے خوار بدوزخ باشند | پس روئے بہشت راکہ خواہد دیدن

رباعی (۶۱۰)

دانی کہ چراست توبہ ناکردن من | زیرا کہ حرام نیست مے خوردن من
بر اہل مجاز است بتحقیق حرام | مے خوردن اہل راز در گردن من

ایضاً (۶۱۱)

تا کے غم آں خورم کہ زیں دیر کہن | احوال مرا نہ سر پدید است نہ بن
زاں پیش کہ رخت زیں سرا بربندم | ساقی بدہم مے کہ ہمیں است سخن

ایضاً (۶۱۲)

صیاد نہ حسد پیشہ نخچیر مکن | چیزے کہ نخواندۂ تو تقریر مکن
چوں پیر حقیقت از تو معنی طلبد | از دیدہ مکن روایت از پیر مکن

ایضاً (۶۱۳) غمہائے احوال | اے گریہ کن وا ز زبان ہیچ مگو ۱۲

احوال جہاں بردلم آساں می کن | وافعال بدم ز خلق پنہاں می کن
امروز خوشم بدار فردا با من | انچہ از کرم تو می سزد آں می کن

ایضاً (۶۱۴)

یارب زقبول و ز ردم باز رہاں | مشغول خودم کن ز خودم باز رہاں
تا ہشیارم زنیک و بد میدانم | مستم کن و از نیک و بدم باز رہاں

ایضاً (۶۱۵)

در عالم خاک از کراں تا بہ کراں | چندانکہ نظر کنند صاحب نظراں
حاصل ز جہان بیوفا چیزے نیست | الا مے لعل و عارض خوش پسراں

ایضاً (۶۱۶)

در دامن ایں چرخ نو انگیز کہن | با یار تو سر ز یک گریباں بر کن
دستے کہ زمانہ ز انتہا بد سر دہن | کوتہ مکن از مے کہ دراز است سخن

ایضاً (۶۱۷)

ف مجھ کو معلوم ہے کہ میں توبہ کیوں نہیں کرتا وجہ یہ ہے کہ میں شراب پیتا ہوں تو نہیں جانتا واقعہ یہ ہے کہ اہل مجاز کو پینا حرام ہے اہل حقیقت کو پینا حرام نہیں اسلئے میں ذکر کرتا ہوں ۱۲

ف یہ جہاں جو کہنہ ہے اور روزانہ غم و اندوہ سے دکھاتا ہے تو دوست کے ساتھ متحد ہو جا اور اسکی ذات میں اپنی ذات کو ملا دے جالت میں شراب کی تھوڑا سا زمانہ کی شاخ سے کچھ نہیں سکتا یعنی اور جب کہ ہو نہیں زیادہ ہے جب ہو اور تیری عمر تھوڑی ہے تو تیری ہی کچھ کام نہیں سکتی سر اس کے ہاتھ کو تاہ کر اور اسکو اس کے حال پہ چھوڑ دے ۱۲ عبد الباری آسی

دارم ز جفائے فلکِ آئینہ گوں — وز گردش روزگار خس پرورِ دوں
از دیدہ رخے ہمچو پیالہ پُر اشک — وز گریہ دلے ہمچوں صراحی پُر خوں

(۶۱۸) **رباعی**

رندے دیدم نشستہ بر خنگ زمیں — نے کفر نہ اسلام نہ دنیا و نہ دیں
نے حق نہ حقیقت و نہ شریعت نہ یقیں — اندر دو جہاں کرا بود زہرۂ ایں

نہ خدمت (۶۱۹) **ایضاً** نہ فساد و مکر

تا بتوانی میل بہ رنداں می کن — بنیادِ نماز و روزہ ویراں می کن
بشنو سخن راست زخیام عمر — مے میخور و رہ می زن و احساں می کن

بشنو سخن عمر خیامی (۶۲۰) زخیام ایدست **ایضاً** یکساں

آں را کہ وقوف است بر احوال جہاں — شادی و غم و رنج بر و شد آساں
چوں نیک و بد جہان بسر خواہد شد — خواہی ہمہ درد باش خواہی درماں

(۶۲۱) **ایضاً**

روزیکہ ز تو گذشتہ شد یاد مکن — فردا کہ نیامدست فریاد مکن
زآئندہ و بگذشتہ خود یاد مکن — حالے خوش باش و عمر برباد مکن

بر نالم و گزشتہ بنیاد منہ (۶۲۲) **ایضاً**

اکنوں کہ ز ند ہزار دستاں دستاں — جز بادۂ لعل ز کفِ مستاں مستاں
برخیز و بیا کہ گل بشادی می گفت — روزے دو سہ داد خود ز بستاں بستاں

بہشت (۶۲۳) **ایضاً**

در جسم پیالہ جاں روانست رواں — در روح مجسم آں روانست رواں
در آبِ فسردہ آتشِ سیال است — در درج بلورِ لعل کانست رواں

(۶۲۴) **ایضاً**

روزیکہ مقدسانِ جنانی مسکن — گردند سوار باز بر مرکبِ تن
چوں لالہ بخوں مژہ آغشتہ کفن — از خاکِ سرِ کوئے تو برخیزم من

[illegible]
مستقبل کی فکر دیں
غرض دنیا بیکار ہے موجودہ
حال پر قناعت کر اور
خوشی ہو غم کو برباد کر
۱۲ ... رباعی شراب
کی تعریف میں واقع
ہوئی ہے اور ہر جگہ
[illegible]

(٦٢٥)	رباعی	
دی بر لب جوی ما نگاری سوزول در پیش نهاده صد نی گز گهرش		من بودم و ساغر شراب گلگون نوبت زن صبح صادق آید بیرون
(٦٢٦)	ایضاً	
زین گنبد گردنده بد افعالی بین تا بتوانی تو یک نفس خود را باش		وز جملهٔ دوستان جهان خالی بین فردا مطلب گذارد می حالی بین
(٦٢٧)	ایضاً	
از آمدن و رفتن ما سودی کو در چنبر چرخ جان چندین پاکان	وجود جسم	وز تار امید عمر ما پودی کو می سوزد و خاک میشود دودی کو
(٦٢٨)	ایضاً	
بردار پیاله و سبوای دلجو کین چرخ بسی قد بتان مه رو		برگیر بگرد سبزه زار و لب جو صد بار پیاله کرد و صد بار سبو
(٦٢٩)	ایضاً	
ای آب حیات مضمر اندر لب تو گر خون صراحی نخورم مردینم		مگذار که بوسه لب ساغر لب تو او خود که بود که لب نهد بر لب تو
(٦٣٠)	ایضاً	
آن قصر که بر چرخ همی زد پهلو دیدیم که بر کنگره اش فاخته ای		بر درگه او شهان نهادندی رو بنشسته همی گفت که کوکوکوکو
(٦٣١)	ایضاً	
یاقوت لبی لعل بدخشانی کو می گرچه حرام ام در مسلمانی شد		وان راحت روح و راح ریحانی کو تو میخور و غم مخور مسلمانی کو
(٦٣٢)	ایضاً	
چون باده خوری ز عقل بیگانه مشو		مدهوش مباش و جهل را خانه مشو

خواهی که می لعل حلالت باشد		آزار کسی مجوی و دیوانه مشو
(۶۳۳)	رباعی	
در دیدهٔ تنگ مور نورست از تو		در پای ضعیف پشه زورست از تو
ذات تو سزاست مر خداوندی را		هر وصف که ناسزاست دورست از تو
(۶۳۴)	ایضاً	
روزیکه بود وقت هلاک من و تو		از تن ببرد روان پاک من و تو
از بسکه نباشیم درین چرخ کبود		صد دور تابد بر سر خاک من و تو
تا آنم (۶۳۵)	ایضاً	صد ساله
ای آنکه پدید گشته‌ام از قدرت تو		پرورده شدم بناز و زنعمت تو
صد سال بامتحان گنه خواهم کرد		تا جرم منست بیش یا رحمت تو
(۶۳۶)	ایضاً	
ای رفته بچوگان قضا همچون گو		چپ میخور و راست میرو و هیچ مگو
کانکس که ترا فگنده اندر تگ و پو		او داند و او داند و او داند و او
(۶۳۷)	ایضاً	
این چرخ فلک بهر هلاک من و تو		قصدی دارد بجان پاک من و تو
بر سبزه نشین پیاله کش دیر نماند		تا سبزه برون دمد ز خاک من و تو
(۶۳۸)	ایضاً	
ما همچو حسیر راستی کهنه و نو	ناظم	وانگاه فروشنده جنت بدو جو
وانی که پس از مرگ کجا خواهی رفت	گفتی	می پیش من آر و هر کجا خواهی رو
(۶۳۹)	ایضاً	
چون رفت ز جسم جوهر روشن تو		با جنس دگر گزین کند مسکن تو
آیند و روند هیچکس نشناسند		تا زیر زمین چه می‌رود بر تن تو
(۶۴۰)	ایضاً	نمی رسد

از تن چو برفت جان پاک من و تو		خشتے دو نہند بر مغاک من و تو
وانگہ ز برائے خشت گور دگراں		در کالبدے کشند خاک من و تو
چوں نیست تنِ رواں (۶۴۱)	رباعی	
گر باخردی تو حرص را بستہ مشو		در پائے طمع خوار و سر افگندہ مشو
چوں آتش تیز باش و چوں آب رواں		چوں خاک بہر باد پراگندہ مشو
(۶۴۲)	ایضاً	
ناکردہ گناہ در جہاں کیست بگو		آنکس کہ گنہ نکرد چوں زیست بگو
من بد کنم و تو بد مکافات دہی		پس فرق میانِ من و تو چیست بگو
(۶۴۳)	ایضاً	
اے زندگیِ تن و توانم ہمہ تو		جانی و دلی اے دل و جانم ہمہ تو
تو ہستی من شدی ازانی ہمہ من		من نیست شدم در تو ازانم ہمہ تو
(۶۴۴)	ایضاً	
اے دل ز غم جہاں کہ گفتت خوں شو		یا ساکن عشوہ خانۂ گردوں شو
دانی چہ کنی چو نیست سامان مقام		انگار درون نیامدی بیروں شو
(۶۴۵)	ایضاً	
تن در غمِ روزگار بیداد مدہ		جاں را ز غم گذشتگاں یاد مدہ
دل جز بسرِ زلف پریزاد مدہ		بے بادہ مباش و عمر بر باد مدہ
(۶۴۶)	ایضاً	
در مجلس عشاق نشستیم ہمہ		از محنتِ ایام برستیم ہمہ
از بادہ بشوق قدحے نوشیدیم		آزادہ و آسودہ و ہستیم ہمہ
(۶۴۷)	ایضاً	
اے یار ز روزگار باش آسودہ		و اندوہ زمانہ کم خور از بیہودہ
چوں کسوتِ عمر بہ تنت چاک شود	آلودہ	چہ کردہ و چہ گفتہ و چہ نابودہ

(۶۴۸) رباعی

فریاد کہ عمر رفت بر بیہودہ
ہم لقمۂ حرام و ہم نفس آلودہ
فرمودۂ ناکردہ سیہ رویم کرد
فریاد ز کردہاے نافرمودہ

(۶۴۹) ایضاً

اندیشۂ عمر بیش از شصت منہ
ہر جا کہ قدم نہی بجز مست منہ
زاں پیش کہ کلۂ سرت کوزہ کنند
اندازہ
تو کوزہ ز دوش و کاسہ از دست منہ

(۶۵۰) ایضاً

چند از پے حرص و آز تن فرسودہ
اے دوست وے گرد جہاں بیہودہ
رفتند و روند ہر چہ آیند و روند
یکدم بمرادِ خویشتن نابودہ

(۶۵۱) ایضاً

ما عاشق و مست و مے پرستیم ہمہ
در کوے خرابات نشستیم ہمہ
بگذر ز قبیح و حسن و از وہم و خیال
از ما مطلب ہوش کہ مستیم ہمہ

(۶۵۲) ایضاً

یک جرعہ مے کہنہ ز ملک نو بہ
زشہر
وز ہر چہ نہ در طریق بیروں شو بہ
جامے مے ست بہ ز ملک فریدوں صد بار
خشتے سر خم ز تاج کیخسرو بہ

(۶۵۳) ایضاً

روزے بینی مرا تو مست افتادہ
در حلقۂ زلف بت پرست افتادہ
دستار ز سر قدح ز دست افتادہ
در پاے تو سر نہادہ پست افتادہ

(۶۵۴) ایضاً

نقشے است کہ بر وجود ما ریختہ
صد بوالعجبی ز ما بر انگیختہ
من زاں بہ ازیں نمی توانم بودن
کز بوتہ مرا چنیں فرو ریختہ

(۶۵۵) ایضاً

ہر توبہ کہ کردیم شکستیم ہمہ
بر خود در نام و ننگ بستیم ہمہ

عیبم مکنید اگر کنم بے خردی		گز بادهٔ عشق مست هستیم همه
(۶۵۶)	رباعی	
اے من در میخانہ بسبلت رفتہ		ترک بد و نیک هر دو عالم گفتہ
گر هر دو جہاں چو گوے افتد بگوے		بر من بجوے چو مست باشم خفتہ
(۶۵۷)	ایضاً	
هر روز بر آنم کہ کنم شب توبہ		از جام و پیالۂ لبالب توبہ
اکنوں کہ رسید وقت گل ترکم دہ		در موسم گل ز توبہ یا رب توبہ
(۶۵۸)	ایضاً	
اے بیخبر از کار جہاں ہیچ نہ		بنیاد بہ باد دست ازاں ہیچ نہ
شد حدّ وجود درمیان دو عدم		اطراف بود تو درمیاں ہیچ نہ
(۶۵۹)	ایضاً	
ایں چرخ چو طاسی ست نگوں افتادہ		در وے ہمہ زیرکاں زبوں افتادہ
در دوستی شیشۂ و ساغر نگرید		لب بر لب و درمیانہ خوں افتادہ
(۶۶۰)	ایضاً	
جاناں بکدام دست برخاستۂ		کز طلعت خویش ماہ را کاستۂ
خوبان جہاں بعید رو آرایند		تو عید بروے خویش آراستۂ
(۶۶۱)	ایضاً	
مشنو سخن چرخ پر آواز شدہ		مے خور ز کف ساقی دمساز شدہ
کاں کس کہ ز مادر آمد امروز بروں		فردا بینی بگور زن باز شدہ
(۶۶۲)	ایضاً	
پیرے دیدم بخواب مستی خفتہ		وز کردہ و شور جہانۂ تن رفتہ
مے خوردہ و مست خفتہ و آشفتہ		اللہ و لطیف اللہ بادہ گفتہ
(۶۶۳)	ایضاً	

اے بیخبر کار جہاں تیرا وجود کچھ بھی نہیں ہے اور تیری بنیاد ہوا پر رکھی ہوئی ہے اسواسطے تو کچھ نہیں ہے کیونکہ وہ چیز جسکی بنیاد ہوا پر ہو وہ کیا ٹھہر سکتی ہے [illegible] وجود یہ درمیان دو عدم کے ہے پہلے نہ تھا اور آخر میں نہ رہیگا تو یہ وجود کچھ نہیں بلکہ [illegible] [illegible]

غرہ چہ شوی بمسکن و کاشانہ — برعمر کہ ہست حاصلش افسانہ
همخانہ ابادی وتو افروزی شمع — بر رہگذر سیل چہ سازی خانہ

رباعی (۶۶۴)

دل دست بطرۂ طرب ناوردہ — جام مے خوش دلی بلب ناوردہ
افسوس بسر رسیدہ روز عمرم — روزے بمراد دل بشب ناوردہ

ایضاً (۶۶۵)

ساقی مے خوشگوار بر دستم نہ — واں ساغر چوں نگار بر دستم نہ
آں مے کہ چو زنجیر بہ پیچد برخود — دیوانہ شدم بیار بر دستم نہ

(ہشیار)

ایضاً (۶۶۶)

ساقی بصبوحے مے ناب اندردہ — مستان شراب را شراب اندردہ
مستیم و خراب در خرابات فنا — آوازہ بعالم خراب اندردہ

ایضاً (۶۶۷)

دانی زچہ روئے اوفتادست چہ راہ — آزادی سرو و سوسن اندر افواہ
کیں دارد دہ زبان ولیکن خاموش — واں راست دو صد دست ولیکن کوتاہ

ایضاً (۶۶۸)

دنیا بمراد راندہ گیر آخر چہ — ویں نامۂ عمر خواندہ گیر آخر چہ
گیرم کہ بکام دل بماندے صد سال — صد سال دگر بماندہ گیر آخر چہ

ایضاً (۶۶۹)

گویند حشیش بہر دلتنگی بہ — وز جام شراب و نغمۂ چنگی بہ
در مذہب کاملان چنیں ماندہ راست — یک قطرۂ مے ز خون صد بنگی بہ

ایضاً (۶۷۰)

اے رفتہ و باز آمدہ و خم گشتہ — نامت ز میان مردماں گم گشتہ
ناخن ہمہ جمع آمدہ و سم گشتہ — ریش از پس کون در آمدہ دم گشتہ

(۶۷۱)	رباعی	
گر اسپ فراق است وگر فیروزه		مغرور مشو بدولت ده روزه
از قهر فلک ہیچ کسے جاں نبرد		امروز سبو شکست وفردا کوزه
(۶۷۲)	ایضاً	
از درس علوم جمله بگریزی به		واندر سر زلف دلبر آویزی به
زاں پیش که روزگار خونت ریزد		تو خون قرابه در قدح ریزی به
(۶۷۳)	ایضاً	
بنگر ز صبا دامن گل چاک شده		بلبل ز جمال گل طربناک شده
در سایۂ گل نشیں که بسیار ایں گل		از خاک برآمده است بر خاک شده
(۶۷۴)	ایضاً	
از ہر چہ بجز مے است کوتاہی به		مے ہم ز کف بتان خرگاہی به
مستی وقلندری وگمراہی به		یک جرعۂ مے ز ماه تا ماہی به
(۶۷۵)	ایضاً	
مائیم بلطف حق تولا کرده		وز طاعت ومعصیت تبرا کرده
آنجا که عنایت تو باشد باشد		ناکرده چو کرده کرده چوں ناکرده
(۶۷۶)	ایضاً	
تا چند ز مسجد ونماز وروزه		در میکده ہا مست شو از دریوزه
خیّام بخور باده که ایں خاک ترا		گه جام کنند وگه سبو گه کوزه
(۶۷۷)	ایضاً	
جانیست دریں راه خطرناک شده		تن زیر زمیں زنیک وبد پاک شده
بس رهگذری که بگذرد بر من وتو		ما بیخبر از ہر دو جہاں خاک شده
(۶۷۸)	ایضاً	
اے نیک نکرده وبدیہا کرده		وانگاه بلطف حق تولا کرده

برعفو مکن تکیہ کہ ہرگز نبود
ناکردہ چو کردہ کردہ چون ناکردہ

(۶۷۹) رباعی

اے دردہ بندگیت یکساں کہ ومہ
وزہر دو جہاں خدمت درگاہ تو بہ
نکبت تو ستانی و سعادت تو دہی
یارب تو بفضل خویش بستان و بدہ

(۶۸۰) ایضاً

از آتش و باد و آب و خاکیم ہمہ
در عالم کون در بلائیم ہمہ
تا تن باماست در جفائیم ہمہ
چوں تن برود در رواں پائیم ہمہ

(۶۸۱) ایضاً

ما و مے و معشوق و صبوح اے ساقی
از ما نبود توبۂ نصوح اے ساقی
تا کے خوانی قصۂ نوح اے ساقی
پیش آر سبک راحت روح اے ساقی

(۶۸۲) ایضاً — ؎ اے توبہ خالص ۱۲

در دہ مے لعل مشکبوا اے ساقی
تا باز رہم ز گفتگوا اے ساقی
یک کوزہ مے بدہ ازاں پیش کہ دہر
خاک من و تو کند سبوا اے ساقی

(۶۸۳) ایضاً

زاہد نہ بزہد کرد سودا اے ساقی
زیرا کہ عمل عیاں نمودا اے ساقی
پر کن قدح بادہ تو زودا اے ساقی
کامد ز ازل آنچہ کہ بودا اے ساقی

(۶۸۴) ایضاً

شمع است و شراب و ماہتاب اے ساقی
شاہد ز شراب ہم خراب اے ساقی
از خاک برآرایں دل پر آتش را
بر باد مدہ بیار آب اے ساقی

(۶۸۵) ایضاً

در دہ قدحے ز لعل ناب اے ساقی
برگیر ز آتشم بآب اے ساقی
تا عقل گریبان دلم خواہد داشت
دست من و دامان شراب اے ساقی

(۶۸۶) ایضاً

زاہد نے زہد اختیار کیا
مگر اے ساقی کچھ فائدہ
ہوا ایسے کردہ شہرت
دیتا رہا اور ریا کام لیتا
رہا تو شراب کا قدح دیدے
کیونکہ خدا نے جو ہونا تھا
ہوا ہمیں زاہد پر ترجیح دیا
گیا ہے ۱۲ عبدالباری
آسی

بشگفت شگوفہ مے بیار اے ساقی		دست از عمل زہد بدار اے ساقی
زاں پیش کہ اجل کمیں کند روزے چند		جام مے لعل و زلف یار اے ساقی
(۶۸۷)	رباعی	؎ جویبار
ہنگام صبوح مست و خروش اے ساقی		با ذوق و گوی مے فروش اے ساقی
چہ جائے صلاح است خموش اے ساقی		بگذر ز حدیث زہد و نوش اے ساقی
(۶۸۸)	ایضاً	
چوں ہست زمانہ در شتاب اے ساقی		برنہ بکفم جام شراب اے ساقی
ہنگام صبوح قفل بر در زدہ ام		مے دہ کہ برآمد آفتاب اے ساقی
(۶۸۹)	ایضاً	
آنہا کہ ز پیش رفتہ اند اے ساقی	خواب	در خاک غرور خفتہ اند اے ساقی
رو بادہ خور و حقیقت از من بشنو		باد است ہر آنچہ گفتہ اند اے ساقی
(۶۹۰)	ایضاً	
چوں مے ندہد اجل اماں اے ساقی		در دہ قدح شراب ہاں اے ساقی
غم خوردن بیہودہ نہ کار دل ماست		با این دو سہ روزہ در جہاں اے ساقی
(۶۹۱)	ایضاً	
در سنگ اگر شوی چو نار اے ساقی		ہم آب اجل کند گذار اے ساقی
خاکیست جہاں غزل بخواں اے مطرب		باد است نفس بادہ بیار اے ساقی
(۶۹۲)	ایضاً	
تا چند ز یاسین و برات اے ساقی		بنویس بمیخانہ برات اے ساقی
روزے کہ برات ما بمیخانہ برند		آں روز بود شب برات اے ساقی
(۶۹۳)	ایضاً	
صبح خوش و خرم است خیز اے ساقی		در شیشہ بکن شراب از شب باقی
با یار خوریم و عیش را تازہ کنیم		ایں یکدم عمر را کہ شد فرا عاقی

ؔ ۱ مصرع اول میں زمانہ در شتاب سے مراد زمانہ بہار ہو۔ ۲ ؔ جو لوگ پہلے سے چلے گئے اور خاک غرور میں سوئے ہیں لا شراب لا سب کہانیاں اور افسانے ہیں۔ ۳ ؔ اگر تو پتھر کی طرح جا کر پوشیدہ ہو جائیگا اس وقت بھی موت ضرور [illegible] پانی جو ہاں بھی ہو پہنچ کر آتی۔ ۴ مطرب زندگی کو بچا [illegible] غزل [illegible] جہاں خاک ہے اور [illegible] ساقی شراب لا کر نفس [illegible] ۵ ؔ ایک [illegible] برات اور [illegible] میں برات [illegible] دوسرے [illegible] لفظ [illegible] ۶ ؔ [illegible] حصہ [illegible] نصیب [illegible] بعض محققوں نے اسکے معنی [illegible] [illegible]

(۶۹۴)	رباعی	
زاں کوزۂ مے کہ نیست در وے ضررے		پُر کن قدحے بخور بمن دہ دگرے
زاں پیشتر اے صنم کہ در رہگذرے		خاکِ من و تو کوزہ کند کوزہ گرے
(۶۹۵)	ایضاً	
در دہ مے لعل لالہ گوں اے ساقی		بکشائے ز حلق شیشہ خوں اے ساقی
کام و نزیروں ز جام مے نیست مرا		یکدوست کہ پاک اندروں اے ساقی
(۶۹۶)	ایضاً	
گر زانکہ بدست افتد از مے دو منے		مے خور تو بہر محفل و ہر انجمنے
کانکس کہ چناں کرد فراغت دارد		از سبلت چوں توئی و ریش چو منے
(۶۹۷)	ایضاً	
افتادہ مرا با مے و مستی کارے		خلقم ز چہ می کند ملامت بارے
اے کاش کہ ہر حرام مستی کردے		تا من بجہاں ندیدمے ہشیارے
(۶۹۸)	ایضاً	
ہاں تا بخرابات مجازی نائی		تا زور قلندری نسازی نائی
ایں راہ رہِ مردانِ سرافرازان است		زنہار دریں کوچہ بیازی نائی
(۶۹۹)	ایضاً	
گر دست دہد ز مغز گندم نانے		و ز مے کدوئے ز گوسپندے رانے
با لالہ رخے نشستہ در ویرانے		عیشے ست کہ نیست حدّ ہر سلطانے
(۷۰۰)	ایضاً	بود آں نہ
در کارگہ کوزہ گرے کردم رائے		در پایۂ چرخ دیدم استادہ بپائے
میکرد دلیر کوزہ را دستہ و سر		از کلّۂ بادشاہ و ز دستِ گدائے
(۷۰۱)	ایضاً	ے پائے
اے از حرم ذات تو عقل آگہ نی		و ز معصیت و طاعت ما مستغنی

مستم زگناه و ز رجا هشیارم		امید ز رحمت تو دارم یعنی
(۷۰۲)	رباعی	
سازندهٔ کار مردهٔ و زنده توئی		دارندهٔ این چرخ پراگنده توئی
من گرچه بدم صاحب این بنده توئی		کس راچه گنه که آفریننده توئی
(۷۰۳)	ایضاً	
اے چرخ دلم همیشه غمناک کنی		پیراهن خرمی من چاک کنی
بادی که بمن رسد تو آتش کنیش		آبے که خورم در دهنم خاک کنی
(۷۰۴) تو آتش آب کنی	ایضاً	
خوش باش که پخته اند سودائے تو دی		ایمن شده از همه تمنائے تو دی
تو شاد بزی که بے تقاضائے تو دی		دادند قرار کار فردائے تو دی
(۷۰۵)	ایضاً	
ابریق مے مرا شکستی ربی		بر من در عیش را ببستی ربی
بر خاک فگندی مے گلگوں مرا		خاکم بدهن مگر تو مستی ربی
(۷۰۶)	ایضاً	
اے دل چو به بزم آں صنم بنشستی		از خویش بریدی و بدو پیوستی
از جام فنا چو جرعهٔ نوشیدی		از بود و نبودگاں به کلی رستی
(۷۰۷)	ایضاً	
گه گشته نهاں ز روے بکس ننمائی		گه در صور کون و مکاں پیدائی
ایں جلوه گری بخویشتن بنمائی		خود عین عیانی و خود ہی بینائی
(۷۰۸)	ایضاً	
بر سنگ زدم دوش سبوے کاشی		سرمست بدم که کردم ایں اوباشی
با من بزبان حال می گفت سبو		من چوں تو بدم تو نیز چوں من باشی
(۷۰۹)	ایضاً	

۷۰۵ ابریق سے یعنی شراب کا بھرا ہوا برتن
۷۰۶ اے دل جو تو اس صنم کی محفل میں بیٹھا اور تو نے اپنے آپ سے قطع تعلق کر کے اس سے تعلق پیدا کیا اور پھر جب تو نے فنا کا نوش کیا تو پھر تو وجود اور عدم دونوں سے قطعی چھوٹ گیا
۷۰۷ کبھی تو ایسا چھپتا ہے کہ کسی کو اپنا منہ نہیں دکھاتا ... اور دوسری ... اور یہ جلوہ گری ... تو خود ہی عیاں ہے اور تو ہی بینائی ہے

ای دل اگر از غبار تن پاک شوی — تو روح مجردی بر افلاک شوی
عرش است نشیمن تو شرمت بادا — کآئی و مقیم خطهٔ خاک شوی

(۶۱۰) رباعی

پیوسته ز بهر شهوت نفسانی — این جان شریف را همی رنجانی
آگاه نه که آفت جان تو اند — آنها که تو در آرزوی ایشانی

(۶۱۱) ایضاً

شخصی بزنی فاحشه گفتا مستی — هر لحظه بدام دیگری پابستی
گفتا شیخا هر آنچه گوئی هستم — اما تو چنانکه مینمائی هستی

زن گفت چنانکه مینمایم هستم (۶۱۲) ایضاً تو نیز

از مطبخ دنیا تو همه دود خوری — تا چند غم بوده و نابوده خوری
دنیا که براهل دین زیانیست عظیم — گر ترک زیان کنی همه سود خوری

(۶۱۳) ایضاً

ای کوزه گرا بکوش گر هشیاری — تا چند کنی بر گل آدم خواری
انگشت فریدون و سر کیخسرو — بر چرخ نهاده چه می پنداری

(۶۱۴) ایضاً

هنگام صبوح ای صنم فرخ پی — بر ساز ترانه و پیش آور می
کافگند بخاک صد هزاران جم و کی — این آمدن تیر مه و رفتن دی

(۶۱۵) ایضاً

چندانکه نگاه میکنم هر سوئی — از سبزه بهشت است و ز کوثر جوئی
صحرا چو بهشت است ز دوزخ کم گوی — بنشین به بهشت با بهشتی روئی

(۶۱۶) ایضاً

چون واقفی ای پسر ز هر اسراری — غمخواری — چندین چه خوری بیهده هر تیماری
چون می نرود باختیار تو کاری — خوش باش درین نفس که هستی باری

رباعی (۷۱۷)

گر هست ترا درین جهان دست رسی / هان تا نزنی بے مے و ساقی نفسے
پیش از من و تو بیازمودند بسے / دنیا نکند وفا برادر به کسے

ایضاً (۷۱۸)

ای که ز هر کرده های خود معترفی / در خالقت جور و ستم معتکفی
نعمت بجهان دهی و رحمت یکسان / زین هر دو برون نیست خری یا خرفی

ایضاً (۷۱۹)

زنهار کنونکه می توانی بارے / بردار ز خاطر عزیزے بارے
کین مملکت حسن نماند جاوید / از دست تو هم برون رود یکبارے

ایضاً (۷۲۰)

چون جنس مرا خاصه بداند ساقی / صد فصل ز هر نوع براند ساقی
چون واماندم برسم خود باده دهد / وز صد خم دم درگذراند ساقی

ایضاً (۷۲۱)

برگیر ز خود حساب اگر با خبری / کادل تو چه آوردی آخر چه بری
گوئی نخورم باده که می باید مرد / می باید مرد گر خوری ور نه خوری

ایضاً (۷۲۲)

پیرے دیدم بخانه خمارے / گفتم نکنی ز رفتگان اخبارے
گفتا مے خور که همچو من بسیارے / رفتند و کسے باز نیامد بارے

ایضاً (۷۲۳) خبر آزاد

بر کوزه گرے پریر کردم گذرے / از خاک همی نمود هر دم بشرے
من دیدم اگر ندید هر بے بصرے / خاک پدرم بر کف هر کوزه گرے

ایضاً (۷۲۴)

برگیر پیاله و سبوے دلجوے / بخرام بسوے سبزه زار و لب جوے

[illegible]

کین چرخ کہ صورت بتان مہ رشتہ		صد بار پیالہ کرد و صد بار سبوے
(۷۲۵)	رباعی	
اے آنکہ نتیجۂ چہار و ہفتے		در ہفت و چہار دائم اندر تفتے
مے خور کہ ہزار بار بیشت گفتم	بیشت	بازآمدنت نیست چو رفتے رفتے
(۷۲۶)	ایضاً	
شاد آمدی اے راحت جانم کہ توئی	بر آنم	تو آمدہ و من نہ برآنم کہ توئی
از بہر خدا نہ از برائے دل من	برانم	چندان مے خور کہ من ندانم کہ توئی
(۷۲۷)	ایضاً	
اے بادۂ خوشگوار در جام مہی	نہی	بر پائے خرد تمام بند گرہی
ہر کس کہ ز تو خورد امانش ندہی	از کف	تا گوہر او بر کف دستش نہ نہی
(۷۲۸)	ایضاً	
بکشائے درم کہ در کشایندہ توئی		بنمائے رہم کہ رہ نمایندہ توئی
من دست بہیچ دستگیری ندہم		کاینان ہمہ فانی اند و پایندہ توئی
(۷۲۹)	ایضاً	
رو بیخبری گزین اگر باخبری		تا از کف مستان ازل بادہ خوری
تو بیخبری سے بے خبری کار تو نیست		ہر بے خبرے را نرسد بے خبری
(۷۳۰)	ایضاً	
اے چرخ ہمہ خسیس را چیز دہی		گرما بہ و آسیا و کاریز دہی
آزادہ بنان شب گروگان نہ نہند		شاید کہ بر این چنین فلک تیز دہی
(۷۳۱)	ایضاً	
چندین غم بیہودہ مخور شاد بزی		واندر رہ بیداد تو با داد بزی
چون آخر کار این جہان نیستی است		انگار کہ نیستی تو آزاد بزی
(۷۳۲)	ایضاً	

در باغ چو بد غورہ ترش اول سے / شیریں زچہ گشت و تلخ چوں آمد سے
از چوب بہ تیشہ گر کسے کرد رباب / ساز د / از پیشہ چہ گوئی کہ ہمی زاید نے

(۷۳۳) رباعی

یارب بکشاے بر من از رزق درے / بے منت مخلوق رسان ما حضرے
از بادہ چناں مست نگہدار مرا / کز بیخبری نباشدم درد سرے

(۷۳۴) ایضاً

گر آمدنم بخود بدے نامدمے / ور نیز شدن بمن بدے کے شدمے
بہ زاں نہ بدے کہ اندریں دیر خراب / نے آمدمے نے شدمے نے بدمے

(۷۳۵) ایضاً

اے دل تو بسر ایں معما نرسی / در نکتہ زیرکان دانا نرسی
اینجا ز مے و جام بہشتے می ساز / کانجا کہ بہشت است رسی یا نرسی

(۷۳۶) ایضاً

خواہی کہ اساس عمر محکم یابی / یکچند بعالم دل بے غم یابی
فارغ منشیں ز خوردن بادہ دمے / تا لذت عمر خود دمادم یابی

(۷۳۷) ایضاً

اے چرخ چہ کردہ ام بیا است بگوے / پیوستہ مرا فگندہ در تگ و پوے
نانم ندہی تا نبری کوے بکوے / آبم ندہی تا نبری آب ز روئے

(۷۳۸) ایضاً

ہاں تا بہ مستاں بدرشتی نشوی / یا از در نیکواں بہشتی نشوی
مے خور کہ بخوردن و بنا خوردن مے / گر آلت دوزخی بہشتی نشوی

(۷۳۹) ایضاً

خواہی کہ پسندیدہ انام شوی / مقبول و قبول خاصہ و عام شوی
اندر پے مومن و جہود و ترسا / بدگوے مباش تا نکو نام شوی

[illegible]

	رباعی	(۷۴۰)
در کنج دلم سبب خرابی یابی گر گم نہ شوی مردم آبی یابی		روشن کہ دلم برنگ آبی یابی در بحر دو دیدہ ام اگر غوطہ خوری
	ایضاً	(۷۴۱)
بگشاے ز حلق شیشہ خون صافی یک دوست کہ دارد اندرون صافی		در دہ مے لعل لالہ گون صافی کامروز برون ز جام مے نیست مرا
	ایضاً	(۷۴۲)
وین عمر بخوشدلی گذارم یا نے کاین دم کہ فرو برم برآرم یا نے		تا کے غم آن خورم کہ دارم یا نے پر کن قدح بادہ کہ معلومم نیست
	ایضاً	(۷۴۳)
چندان بکشم ترا من شیدائی اے خواجہ شراب از کجا می آئی	خوردہ	اے بادہ ناب سے مے مینائی کز دور مرا ہر کہ بہ بیند گوید
	ایضاً	(۷۴۴)
قالب چو نے بود و صدائے در وے فانوس خیالی و چراغے در وے		آدم چو صراحی بود و روح چو مے دانی چہ بود آدم خاکی خیام
	ایضاً	(۷۴۵)
در بند فزونی مشو آزاد بزی در کم ز خودی نگہ کن و شاد بزی		با درد قناعت کن و آباد بزی منگر بہ فزونی ز خود و غصہ مخور
	ایضاً	(۷۴۶)
وز دود جہنم بہ پیش پیر منی وانگہ چو مے اللطیف مردے چو منی		از دور پدید آمدہ نا پاک سنی بشکست صراحیم کہ عمرش کم باد
	ایضاً	از ذخیرہ بیدل (۷۴۷)
پیوستہ مرا ملحد و بے دین گوئے		با من تو ہر آنچہ گوئی از کین گوئے

ساقی! ز حلق شیشہ خون صاف سے مراد ہے شیشے سے شراب نکال [illegible] [illegible] ایسا کوئی دوست نہیں [illegible] [illegible] [illegible]

"[illegible] پیالہ کو [illegible] ہیں میں خود اپنا اقرار کرتا ہوں مگر پوچھنا یہ ہے کہ کیا تجھ کو حق ہے کہ تو مجھ کو ایسا کہے یعنی تو اس قابل نہیں کہ اوروں کو نصیحت کرے" عبدالباری آسی

من خود مقرم هر انچه گوئی هستم		انصاف بده ترا رسد کین گوے
(۷۴۸) نسخہ لیکن	رباعی	
از آمدن بہار و ز رفتن وے		اوراق وجود ما ہمی گردد طے
مے خور مخور اندوہ کہ گفت است حکیم		غمہاے جہاں چو زہر و تریاقش مے
(۷۴۹)	ایضاً	لہ چو زہرہ ست
تا در تن تست استخوان و رگ و پے		از خانۂ تقدیر منہ بیروں پے
گردن منہ ار خصم بود رستم زال		منت مکش ار دوست بود حاتم طے
(۷۵۰)	ایضاً	
گر روے زمیں بجملہ آباد کنی		چنداں نبود کہ خاطرے شاد کنی
گر بندہ کنی بلطف آزادے را		بہتر کہ ہزار بندہ آزاد کنی
(۷۵۱)	ایضاً	
گویند مخور مے کہ ہلاکش باشی		در روز مکافات در آتش باشی
ایں ہست ترا ز ہر دو عالم خوشتر		ایں یکدم کز شراب خوش باشی
(۷۵۲)	ایضاً	
از کبر مدار ہیچ در دل ہوسے		کز کبر بجائے نرسید ست کسے
چوں زلف بتاں شکستگی عادت کن		زاں پیش کہ بگسلد ز تار نفسے
(۷۵۳)	ایضاً	
تا کے ز غم زمانہ محزون باشی		با چشم پر آب و دل پر خوں باشی
مے نوش و بعیش کوش و خوشدل میباش		زاں پیش کزیں دائرہ بیروں باشی
(۷۵۴)	ایضاً	
دنیا نفسے و من درو یک نفسے		اندر نفسے چند تواں زد نفسے
شکرانہ آنکہ زندہ خوش میباش		ایں عالم بے وفا نماند بہ کسے
(۷۵۵)	ایضاً	

۷۵۰ یہ رباعی احسان کی تعریف میں ہے کہ اگر تو دنیا کو آباد کرے تو اسکا اتنا ثواب نہیں ہے کہ جتنا ایک دل کے خوش کرنے میں ہے اگر تو کسی آزاد پر احسان کرے تو وہ اپنا غلام بنالے تو یہ اس سے بہتر ہے کہ ہزار غلاموں کو آزاد کر دے " عبدالباری آسی

خشتے نہ نہم پا ز نم برخشتے
زیں پس من و بادہ و کنار کشتے
آتش نشوم زبہر ہر انگشتے
خوبی نبود بسر برم با زشتے

رباعی (۷۵۶)

مے خور کہ ظریفانِ جہاں را در سے
برگرد بنا گوش زمے بینی خوسے
تا کے گوئیم توبہ بشکستی سے
صد توبہ شکستہ بہ کہ یک شیشۂ مے

ایضاً (۷۵۷)

جز راہِ قلندر بخرابات مپوے
جز بادہ و جز سماع و جز یار مجوے
برکف قدحِ بادہ و بر دوش سبوے
مے نوش کن و بکار بیہودہ مگوے

ایضاً (۷۵۸)

تا در ہوس لعل لبے جام مئی
تا در پے آواز دف و چنگ و نئی
اینہا ہمہ حشو ست خدا میداند
تا ترک تعلق نہ کنی ہیچ نئی

ایضاً (۷۵۹)

زاں پیش کہ از جامِ اجل مست شوی
زیر لگد حادثہ ہا پست شوی
سرمایہ بدست آر درین رہ کانجا
سودے نہ کنی اگر تہیدست شوی

ایضاً (۷۶۰)

اے آنکہ خلاصۂ چہار ارکانی
بشنو سخنے ز عالم روحانی
دیوی و ددی و ملک و انسانی
با تست ہر آنچہ مینمائی آنی

ایضاً (۷۶۱)

ہر چند ز دست دہر غمکش باشی
و ز جور جفائے چرخ ناخوش باشی
زنہار ز دستِ ناکساں آب زلال
بر لب مچکاں اگر در آتش باشی

ایضاً (۷۶۲)

با درد بساز تا دوائے یابی
از درد منال تا شفائے یابی
مے باش بوقت بینوائے شاکر
تا عاقبت الامر نوائے یابی

رباعی (۶۶۳)

اول بخود دم چو آشنا می کردی　　آخر ز خودم چرا جدا می کردی
چوں ترک منت نبود از روز نخست　　سرگشته بعالمم چرا می کردی

ایضاً (۶۶۴)

از دفتر عمر می گشودم فالے　　ناگاه ز سوز سینہ صاحب حالے
می گفت خوش آں کسے کہ در خانۂ او　　یار یست چو ماہے و شبے چوں سالے

ایضاً (۶۶۵)

آں مایہ ز دنیا کہ خوری یا نوشی　　معذوری اگر در طلبش می کوشی
باقی ہمہ رایگاں نیارد ہشدار　　تا عمر گرانمایہ بداں نفروشی

ایضاً (۶۶۶)

من ترک ہمہ کردم و ترکی نے　　از جملہ گریز باشدم از دے نے
آیا بود آنکہ من مسلماں گردم　　بس ترک مے مغانہ کردم ہے ہے

ایضاً (۶۶۷)

تن زن چو بزیر فلک بے باکی　　مے نوش چو در جہانِ آفت ناکی
چوں اول و آخرت بجز خاکی نیست　　انگار کہ بر خاک نئے در خاکی

ایضاً (۶۶۸)

گر شادی خویشتن دراں میدانی　　کاسودہ دلے را بغمے بنشانی
در ماتم عقل خویش بنشیں ہمہ عمر　　میدار مصیبت کہ عجب نادانی

ایضاً (۶۶۹)

ہنگام سفیدہ دم خروس سحری　　دانی کہ چرا ہمی کند نوحہ گری
یعنی کہ نمودند در آئینۂ صبح　　کز عمر شبے گذشت و تو بے خبری

ایضاً (۶۷۰)

سلن کاش کہ جائے آرمیدن بودی　　یا ایں رہ را بسر رسیدن بودی

[illegible]

کاش از پی صد هزار سال از دل خاک		چون سبزه امید بر دمیدن بودی
(۷۷۱)	رباعی	
ای سوخته سوخته سوختنی تا کی گویی که بر عمر رحمت کن	درجنت	وی آتش دوزخ از تو افروختنی حق را تو کجا به رحمت آموختنی
(۷۷۲)	ایضاً	
ای دل می و معشوق مکن در باقی گر پیرو احمدی خوری جام شراب	باسمی	سالوس رها کن و مکن زراقی زان حوض که مرتضاش باشد ساقی

تمام شد

خاتمة الطبع از جانب کارپردازان مطبع

پس از حمد و ثنا بر رأی ارباب فطرت سلیم و صاحبان ذهن مستقیم که در میدان سخن طرازی بجای زبانی و بطلاقت لسانی قصب السبق ربوده اند بدین گونه روشن باد که درین جزو زمان مجموعهٔ نادر رباعیات که چون شاهدان چهار ابرو از حسن خلق با عناصر اربعه مشمول است مانند لیلی صفتان بحلی نازنگوله از جرس نقطه بسته بر چهار صفحهٔ دلربائی بهای سے گوبی مشغول یعنی کلام بلاغت نظام معروف به رباعیات عمر خیام که سخن آفرین الامقام در تنظیم بوزن رباعی گوی مسابقت از شعرای روزگار ربوده چنانچه حضرت شیراز بلبل نواخوان گلزار غزلیات است بدان مشابه این مصنف شیوا زبان عندلیب نغمه سرای چمن زار رباعیات طوطی قلمش در شیرینی گفتار خیلی حلاوت بار است و نوای قمری سروستان چار ضرب کلامش صافی درونان را تجلی انوار از نی کلک که گیاهی بیش نیست ارقام توصیف آن فرد بی مثل بدرستی حواس خمسه اندرین شش جهت بیرون از امکان است هنگامیکه از چار سو خواهش طبع این کتاب لاجواب در رسید بار اول نسخهٔ صحیحه بتلاش بهم رسانیده بتصحیح لائق و تحشی حل غوامض بهیکه پسندیدهٔ نقادان سخن باشد باهتمام فراوان غادهٔ قبول بر رو کشیده و ششش بار بلباس پوش انطباع گردید اکنون که فروخته شده و ارباب شوق بفرط اشتیاق طلبگار طبعش شدند لاجرم به تصحیح تمام و نظر ثانی مولوی عبد الباری آسی از نسخهای عهد قدیم مقابله کرده آمد چون اکثر رباعیات از جادهٔ صحت خارج بود به تصحیح و مقابله صحیح کرده شد. و الحق که فی زماننا نسخه بهتر و صحیح تر ازین نسخه دیگر بنظر نخواهد رسید حواشی او را بطرز نو بزبان اردو تبدیل کرده شد چونکه رواج زبان فارسی درمیان نیست لهذا بزیور حواشی اردو آراسته شد بار نهم در مطبع نامی منشی تیج کمار واقع لکهنؤ باهتمام ایم ـ ڈی مطر سپرنٹنڈنٹ بماه جون سنه ۱۹۲۹ء حلیهٔ طبع در بر کرد ایزد بیچون مقبول عام کناد